
EEN ROOKVRIJE GENERATIE IN ROTTERDAM

EEN ONDERZOEK NAAR DE MATE WAARIN ROTTERDAMSE KINDOMGEVINGEN ROOKVRIJ ZIJN EN HOE DIT
VERDER BEVORDERD KAN WORDEN VANUIT DE GEMEENTE ROTTERDAM

Juliette van der Kamp | Erasmus Universiteit Rotterdam | augustus 2019

VOORWOORD

Voordat u, de lezer, begint aan het lezen van deze thesis, zou ik graag een aantal mensen willen bedanken die het schrijven van deze thesis mogelijk hebben gemaakt. In de afgelopen zes maanden heb ik kunnen ervaren hoe de maatschappelijke ontwikkeling omtrent roken zich in de praktijk uit. Met deze thesis hoop ik zelf een steentje bij te kunnen dragen om het aantal rookvrije kindomgevingen te laten groeien.

Als eerste wil ik de gemeente Rotterdam bedanken dat ik bij hen aan de slag mocht met het onderwerp rookvrije omgevingen. Bedankt voor jullie wijsheid en begeleiding afgelopen maanden Dr. Özcan Erdem, Kees van Veldhuizen en Bianca Stam.

Daarnaast wil ik graag de respondenten bedanken voor hun medewerking in dit onderzoek. Hun ervaring en inzichten hebben een unieke bijdrage geleverd aan deze thesis.

Deze thesis had ik niet in kunnen leveren zonder de begeleiding vanuit de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ik heb veel aan de scriptiekring gehad waarbij mijn medestudenten en ik al onze vragen konden stellen en ook de kans kregen om elkaar te kunnen helpen.

In het bijzonder wil ik graag mijn scriptiebegeleider bedanken. Dr. Jasper Eshuis, ontzettend bedankt voor alle leerzame feedback en tijd die je hebt gestoken in je begeleiding. Ik hoop dat je deze zomer van een welverdiende vakantie kan genieten. Ook wil ik mijn tweede lezer, Dr. Ingmar van Meerkerk, alvast bedanken voor het lezen van deze uitgebreide thesis.

Juliette van der Kamp
Rotterdam, augustus 2019

SAMENVATTING

In deze Master thesis wordt verslag gelegd van het onderzoek naar het roken in omgevingen waar kinderen komen. Gemeente Rotterdam is één van de partners van de Rookvrije Generatie. Dit betekent dat zij zich aansluiten bij het streven om in 2040 een rookvrije generatie te bereiken. Een focus hierin is het bevorderen van rookvrije kindomgevingen in Rotterdam. Door het creëren van rookvrije kindomgevingen tracht men omgevingsrook en het roken binnen het zicht van kinderen te verminderen waardoor zij minder snel de keuze zullen maken om te starten met roken. Voor dit onderzoek zijn vier soorten kindomgevingen onderzocht, namelijk kinderboerderijen, sportverenigingen, primair onderwijs en voortgezet onderwijs. Middels kwalitatief onderzoek is data verzameld om de volgende onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden:

Op welke wijze wordt de mate waarin Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen rookvrij zijn, beïnvloed door lokale beleidsmaatregelen en de factoren: institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren?

In dit onderzoek is beleidsimplementatie geëxploreerd vanuit de complexiteitsbenadering. Er is gekeken naar de relatie tussen lokale beleidsmaatregelen en de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Vanuit de complexiteitsbenadering wordt echter erkend dat deze relatie tussen beleid en beleidsuitkomsten doorgaans niet lineair is. Derhalve worden de drie groepen factoren meegenomen om te onderzoeken welke factoren invloed hebben op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn.

Uit het onderzoek blijkt dat de complexiteit omtrent het rookvrij maken van kindomgevingen teruggevonden kan worden in de vele beïnvloedende factoren en de relaties tussen deze factoren. Van de drie groepen factoren heeft de organisatorische uitvoering van beleid een directe invloed op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Institutioneel draagvlak en omgevingsfactoren hebben voornamelijk een indirecte invloed hierop en een directe invloed op de organisatorische uitvoering van beleid. Aan de hand van de empirie worden eveneens nieuwe beïnvloedende factoren geïdentificeerd, namelijk het draagvlak van de leidinggevende, duur van het verblijf en maatschappelijke ontwikkeling.

Een interessante bevinding van dit onderzoek is dat de verwachte relatie tussen lokale beleidsmaatregelen en de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn, niet overeenkomt met de praktijk. Volgens de ervaringen van de respondenten zijn er geen lokale beleidsmaatregelen omtrent het rookvrij maken van kindomgevingen. Wel heeft gemeentelijke ondersteuning invloed op de organisatorische uitvoering van beleid.

Het creëren van rookvrij terreinen komt vooralsnog voornamelijk uit het eigen initiatief van de settingen. Er is ruimte voor gemeente Rotterdam om hier actiever beleid op uit te voeren door mee te gaan in de beweging die momenteel bij de uitvoerende organisaties plaatsvindt.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD.....	1
SAMENVATTING	2
1. INLEIDING	5
1.1 AANLEIDING	5
1.2 PROBLEEMSTELLING.....	7
1.3 RELEVANTIE.....	9
1.4 LEESWIJZER	10
2. THEORETISCH KADER.....	11
2.1 COMPLEXITEITSBENADERING	11
2.1.1 Een balans tussen orde en chaos.....	11
2.1.2 Systeemen denken.....	12
2.2 BELEIDSIMPLEMENTATIE.....	12
2.2.1 Soorten beleid.....	12
2.2.2 Top-down en bottom-up benaderingen	14
2.2.3 Beleidsuitkomsten	15
2.3 BEÏNVLOEDENDE FACTOREN OP DE UITKOMSTEN VAN BELEID	15
2.3.1 Omgevingsfactoren	16
2.3.2 Institutioneel draagvlak	17
2.3.3 Organisatorische uitvoering van beleid.....	18
2.4 CONCLUSIE.....	19
2.4.1 Conceptueel model.....	19
2.4.2 Relaties tussen de factoren.....	20
3. METHODOLOGIE.....	22
3.1 INLEIDING	22
3.2 ALGEMENE ONDERZOEKSONTWERP	22
3.3 OPERATIONALISERING VAN THEORETISCHE CONCEPTEN	23
3.4 ONDERZOEKSMETHODEN.....	25
3.5 SELECTIE VAN CASUSSEN, SETTINGEN EN RESPONDENTEN	26
3.6 ANALYSE	29
3.7 BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	29
3.8 CONCLUSIE.....	31
4. RESULTATEN	32
4.1 INLEIDING	32
4.2 KINDERBOERDERIJEN.....	32
4.3 SPORTVERENIGINGEN.....	37
4.4 PRIMAIR ONDERWIJS.....	41
4.4 VOORTGEZET ONDERWIJS	46
5. ANALYSE	52
5.1 INLEIDING	52
5.2 LOKALE BELEIDSMAATREGELEN	52
5.3 BEÏNVLOEDENDE FACTOREN	55
5.4 NIEUW CONCEPTUEEL MODEL	58
6. EINDCONCLUSIE EN DISCUSSIE.....	60
6.1 INTRODUCTIE.....	60
6.2 REFLECTIE OP DE RESULTATEN	61
6.3 REFLECTIE OP HET ONDERZOEK	63
6.4 REFLECTIE OP DE THEORIE.....	64
6.5 VERVOLGONDERZOEK	66

7. AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTE ROTTERDAM	68
BRONNEN	71
BIJLAGE 1 – ROOKVRIJE GENERATIE MATERIALEN	78
BIJLAGE 2 – OPZET INTERVIEWVRAGEN VOOR GEMEENTE.....	79
BIJLAGE 3 – INTERVIEWVRAGEN VOOR ROOKVRIJE SETTINGEN	80
BIJLAGE 4 – INTERVIEWVRAGEN VOOR NIET-ROOKVRIJE SETTINGEN.....	82
BIJLAGE 5 – OPEN OBSERVATIESCHEMA	84
BIJLAGE 6 – OVERZICHT RESPONDENTEN.....	87
BIJLAGE 7 – CODEERSCHEMA.....	88

1. INLEIDING

1.1 AANLEIDING

EEN ROOKVRIJE GENERATIE

Op landelijk niveau is er een geleidelijke daling te zien in het aantal rokers door de jaren heen (Trimbos Instituut, 2018a). Desondanks blijft het verminderen van roken een belangrijke doelstelling zoals besproken in het Preventieakkoord (Nationaal Preventieakkoord, 2018). Roken is namelijk nog steeds een aanmerkelijke doodsoorzaak (Peto & Lopez, 2004). Uit recent onderzoek van World Health Organization (2018) blijkt dat de helft van tabak-gebruikers overlijdt aan de gevolgen hiervan. Dit komt neer op zeven miljoen mensen per jaar wereldwijd waarvan zes miljoen door direct gebruik en 890.000 via tweedehands roken (World Health Organization, 2018). In Nederland is het jaarlijks aantal rokers dat overlijdt aan ziektes ten gevolge van roken circa 20.000 (Trimbos Instituut, z.d.-c). Het heeft tevens nadelige gevolgen voor de levensverwachting van rokers. Gebaseerd op meerdere grootschalige internationale onderzoeken wordt geschat dat rokers gemiddeld tien jaar eerder overlijden dan niet-rokers (Trimbos Instituut, z.d.-b). Hoewel er aldus een dalende lijn is in het aantal rokers, is het nog steeds een schadelijke factor voor de gezondheid van de burgers.

In het Preventieakkoord wordt de focus gelegd op een rookvrij Nederland in 2040 (Nationaal Preventieakkoord, 2018). Deze plannen in het Preventieakkoord zijn gebaseerd op het ideaal 'op weg naar een Rookvrije Generatie' (in het kort: Rookvrije Generatie) geïnitieerd door Alliantie Nederland Rookvrij (ANR), bestaande uit Hartstichting, KWF Kankerbestrijding en het Longfonds (Nationaal Preventieakkoord, 2018). De ambitie van Rookvrije Generatie is dat "iedere ouder van een kind dat wordt geboren vanaf 2017 zijn of haar kind volledig rookvrij en meerookvrij kan laten opgroeien" (Mulder et al, 2016, p. 4). Doordat kinderen minder of niet blootgesteld worden aan roken, kunnen zij opgroeien zonder tweedehands en derdehands roken en met minder verleiding om te starten met roken (Nationaal Preventieakkoord, 2018). Tweedehands roken is het onwillekeurig inademen van rook die in de omgeving terecht komt (Trimbos, z.d.-b). Dit is rook van een brandende sigaret of rook die rokers uitademen. Derdehands roken is het inademen van "...de reststoffen van de tabaksrook die neerdalen en in de omgeving achterblijven nadat iemand een sigaret heeft gerookt" (Bommelé, Scheffers-van Schayk, de Josseling de Jong & van Laar, 2018, p. 3). Derdehands rook bevat bijna dezelfde schadelijke stoffen als uit tabaksrook. Kinderen die worden blootgesteld aan omgevingsrook ademen hierdoor dezelfde giftige stoffen in als rokers wat problematisch is omdat kinderen zich nog ontwikkelen en daardoor gevoeliger zijn voor deze stoffen (Trimbos Instituut, 2018b).

Eén van de beleidsmaatregelen die genomen wordt om een rookvrije generatie te creëren is het rookvrij maken van omgevingen waar kinderen regelmatig komen (hierna: kindomgevingen) (Nationaal Preventieakkoord, 2018). Deze kindomgevingen zijn onder andere scholen, sportverenigingen, kinderopvang en kinderboerderijen. Naar verwachting zal dit de normaliteit van roken verminderen voor de nieuwste generatie (Trimbos Instituut, 2018b). Uit cijfers blijkt bijvoorbeeld dat kinderen van rokende ouders een grotere kans hebben om zelf ook te starten met roken (Trimbos Instituut, 2018b). Tevens is het aantal Nederlandse kinderen dat dagelijks rookt nog steeds hoog. Zo werd het aantal kinderen onder de 18 jaar die startte met roken in 2015 geschat op 27.000 (Hopman & Croes, 2017, p. 16). Het rookvrij maken van kindomgevingen tracht de verleiding om te roken te verkleinen doordat zij

het minder snel als normaal zullen beschouwen. Het wordt namelijk verwacht dat het roken binnen het zicht van kinderen en jongeren hen kan stimuleren om ook te starten met roken (Bommelé, Van laar & Kleinjan, 2016). Door kinderen en jongeren zo min mogelijk in aanraking te laten komen met het rookgedrag van anderen tracht dit de kans dat zij zelf ook starten met roken te verkleinen. Gezien deze redenen en de argumentatie rondom meerroken is het creëren van rookvrije kindomgevingen van uiterst belang in het nastreven van een rookvrije generatie.

De effectiviteit van het implementeren van rookvrij beleid is in meerdere onderzoeken naar voren gekomen. Implementeren van rookvrij beleid zorgt bijvoorbeeld voor een verandering in de sociale norm rondom roken doordat de waargenomen acceptatie daarvan verminderd wordt (Giles-Corti et al, 2001; Weber et al, 2003; Heloma & Jaakkola, 2003). Dit geldt voor volwassenen, maar ook voor rokende jongeren (Poulson et al, 2002; Siegel, Albers, Cheng, Biener & Rigotti, 2005; Wakefield et al, 2000). In onderzoek naar beleidsimplementatie omtrent roken werden rookverboden in openbare ruimtes en werkplekken tevens geassocieerd met verminderend risico op hartaanvallen met 15% in vijf jaar, met de beste resultaten bij jongeren en niet-rokers (Meyers, Neuberger & He, 2009). Het draagvlak van individuen voor rookvrije openbare ruimtes groeit eveneens, onder andere met de gedachte dat dit tweedehands roken en kansen om te roken voor jongeren zal verminderen, positieve rookvrije rolmodellen voor jongeren zullen groeien en hoeveelheid afval zal verminderen (Thomson, Wilson & Edwards, 2009; Alesci, Forster & Blaine, 2003). Ook blijkt dat werkplekken met een rookverbod minder rokende werknemers hebben dan werkplekken zonder een rookverbod (Lee & Kahende, 2007).

Op lokaal niveau kunnen gemeentes een grote rol spelen in het stimuleren en faciliteren van rookvrije beleidsmaatregelen. Lokale beleidsmaatregelen kunnen aldus complementair zijn aan landelijke beleidsmaatregelen. Zoals beschreven in het Preventieakkoord, worden landelijke beleidsmaatregelen genomen om een rookvrij Nederland te bereiken in 2040. Hoewel dit op landelijk niveau groots aangepakt wordt, bijvoorbeeld door accijnsverhogingen, kunnen gemeentes ook een belangrijke rol spelen in tabaksontmoediging. Gemeentes kunnen op lokaal niveau bijvoorbeeld steun bieden aan publieke organisaties die rookvrij willen worden. Organisaties die rookvrije maatregelen willen implementeren zoals het rookvrij maken van het terrein, kunnen in sommige gevallen bijvoorbeeld gebruik maken van materialen zoals borden of lijnen om een rookvrij terrein aan te geven.

Gemeente Rotterdam is één van de gemeentes die ernaar streeft om het aantal rokers verder te verminderen. Eén van de manieren waarop ze dit willen bereiken is door ervoor te zorgen dat steeds minder mensen de keuze zullen maken om te starten met roken. In gemeente Rotterdam is de burger in eerste instantie zelf verantwoordelijk om zijn of haar gezondheid te versterken (Gemeente Rotterdam, 2016). De gemeente poogt dit te stimuleren en faciliteren door middel van gebieds- en wijkgerichte afspraken die ervoor zorgen dat de leefomgeving de gezonde keuzes vergemakkelijkt (Gemeente Rotterdam, 2016). Gemeente Rotterdam is dan ook partner van de Alliantie Nederland Rookvrij sinds 2016 om de burgers gezondere keuzes te laten maken omtrent het roken in de buurt van kinderen.

LOKALE BELEIDSMAATREGELEN

Tot nu is gemeente Rotterdam op verschillende manieren bezig geweest om het roken in Rotterdam te verminderen. Alhoewel het vanaf augustus 2020 landelijk verboden zal zijn om op schoolpleinen te roken, wordt dit in Rotterdam bijvoorbeeld al in vele scholen ingevoerd en gestimuleerd (Gemeente

Rotterdam, 2016). Rotterdamse scholen ontvangen eveneens steun hierin van Trimbos. Door middel van een samenwerking tussen Stichting Rotterdam Sportsupport en de Hartstichting worden sportverenigingen ondersteund om (gedeeltelijk) rookvrij te worden (Gemeente Rotterdam, 2016). Vanuit de gemeente wordt tevens verkend of dit als een voorwaarde in de subsidieverlening opgenomen zal worden (Gemeente Rotterdam, 2016). Ook haakt de gemeente aan op de landelijke mediacampagnes voor rookvrije sportverenigingen. Vanaf 1 augustus 2018 zijn kinderboerderijen in Rotterdam rookvrij en worden de regels voor subsidieverlening aan speeltuinverenigingen en kinderboerderijen naar verwachting vanaf 2020 aangepast (Gemeente Rotterdam, 2019). Eén van de voorwaarden voor het ontvangen van subsidie wordt dan ook dat zij rookvrij horen te zijn tijdens openingstijden. De lokale beleidsmaatregelen waar expliciet naar gekeken zal worden in dit onderzoek is het stimuleren van en ondersteunen bij het rookvrij maken van scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen door de gemeente Rotterdam. Echter zal uit de empirie nog moeten blijken wat deze beleidsmaatregelen concreet inhouden.

Hoewel gemeente Rotterdam reeds bezig is geweest met het ondersteunen en stimuleren van rookvrije kindomgevingen, ontbreekt er duidelijkheid over de huidige stand van zaken. Er is geen duidelijk overzicht van welke lokale beleidsmaatregelen precies uitgevoerd zijn om rookvrije omgevingen te stimuleren en er ontbreekt concrete informatie over welke terreinen daadwerkelijk rookvrij zijn en wat het rookvrij zijn inhoudt. Het is aldus onduidelijk in hoeverre de omgevingen rookvrij zijn en welke factoren dit bevorderen en belemmeren. Rotterdamse kindomgevingen lijken actief bezig te zijn met de plannen van Rookvrije Generatie (Gemeente Rotterdam, 2019), echter ontvangt de gemeente berichten van dergelijke omgevingen dat dit suboptimaal verloopt en dat zij hulp nodig hebben. Sommige scholen merken bijvoorbeeld dat rokers zich verplaatsen naar de hekken van het terrein omdat zij niet meer op de schoolpleinen mogen roken. Dit betekent dat kinderen alsnog blootgesteld worden aan tabaksrook en de verleiding om te gaan roken (Gemeente Rotterdam, 2019; Rookvrije Generatie, 2019). Er worden aldus twee problemen ondervonden in het implementeren van rookvrije beleidsmaatregelen: informatie ontbreekt over de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn en hoe de gemeente hieraan bijdraagt, en het rookvrij maken van omgevingen lijkt soms suboptimaal te verlopen.

Een eventuele verklaring voor het suboptimaal verlopen van het rookvrij maken van kindomgevingen kan gezocht worden in de complexiteitsbenadering. Zoals besproken door Gerrits (2012), wordt er bij een beslissing omtrent beleid vaak uitgegaan van een causale relatie tussen de input en de mogelijke uitkomsten hiervan. Men gaat ervan uit dat wanneer bepaald beleid (X) uitgevoerd wordt, er een aantal onderliggende mechanismen aan dit beleid ten grondslag ligt die situatie (Y) beïnvloeden. Het is echter vaak niet vanzelfsprekend welke factoren de situatie (Y) bevorderen of belemmeren. Er is dus niet altijd een duidelijke causale relatie aanwezig. In het theoretisch kader zal verder verklaard worden hoe andere factoren invloed kunnen hebben op beleidsimplementatie. Eveneens wordt in het theoretisch kader specifiek gekeken naar de drie groepen factoren die invloed hebben op de beleidsuitkomsten in dit onderzoek, ofwel de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Deze drie groepen factoren zijn institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren.

1.2 PROBLEEMSTELLING

Gemeente Rotterdam wil voornamelijk weten welke factoren het rookvrij maken van kindomgevingen beïnvloeden zodat ze rookvrije omgevingen verder kunnen bevorderen. Hierbij is het van belang om te kijken naar de mate waarin de terreinen en directe omgevingen van de gekozen settings rookvrij zijn

en waar zij tegenaan lopen wanneer dit niet optimaal verloopt. Met het terrein wordt het eigen terrein bedoeld en de directe omgeving de omgeving direct om het terrein heen, bijvoorbeeld buiten de hekken van een schoolplein. Door middel van bestuurskundig onderzoek zal er naar specifieke factoren gekeken worden en worden knelpunten voor verbetering geïdentificeerd. Dit zal vanuit de invalshoek van de complexiteitsbenadering benaderd worden. Het doel van het onderzoek is als volgt:

Het verkennen van de mate waarin de gekozen kindomgevingen rookvrij zijn, namelijk: basisscholen, middelbare scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen. Tevens tracht dit onderzoek inzicht te bieden in de determinanten die dit beïnvloeden vanuit een complexiteitsbenadering. Op basis van deze inzichten zal advies gegeven worden over hoe het rookvrij maken van Rotterdamse kindomgevingen verder bevorderd kan worden.

Op basis van het onderzoeksdoel is een vraagstelling geformuleerd die door middel van dit onderzoek beantwoord zal worden. Om het onderzoek af te bakenen zal naar drie specifieke factoren gekeken worden. De beredenering achter het kiezen van deze factoren zal in het theoretisch kader uitgewerkt worden. Het onderzoeksdoel zal door middel van de volgende hoofdvraag bereikt worden:

Op welke wijze wordt de mate waarin Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen rookvrij zijn, beïnvloed door lokale beleidsmaatregelen en de factoren: institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren?

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden, is deze vraag in meerdere deelvragen opgedeeld. De eerste deelvragen zijn gericht op het verklaren van de relaties tussen de elementen in de hoofdvraag aan de hand van theorie.

1. Wat zegt de literatuur over de uitkomsten van lokale beleidsmaatregelen?
2. Wat zegt de literatuur over de onderlinge samenhang tussen de factoren institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren?
3. Wat zegt de literatuur over lokale beleidsmaatregelen en de factoren institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren en hun onderlinge relatie?
4. Wat zegt de literatuur over de invloed van de factoren institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren op beleidsresultaten?

Vervolgens zullen vanuit de empirie de volgende deelvragen beantwoord worden:

1. Wat voor lokale beleidsmaatregelen zijn gericht op het rookvrij maken van Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen?
2. In hoeverre vinden de onderzochte Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen zichzelf rookvrij en welke overeenkomsten en verschillen zijn hierin te vinden?
3. Wat voor effect hebben de lokale beleidsmaatregelen op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn?
4. Wat voor effect hebben de lokale beleidsmaatregelen op de factoren institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren?
5. Hoe beïnvloeden de factoren institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren de mate waarin Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen rookvrij zijn?

1.3 RELEVANTIE

MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Zoals besproken in de aanleiding, is roken schadelijk voor de gezondheid. Desondanks roken nog veel Rotterdammers. Door zich aan te sluiten bij de Rookvrije Generatie, poogt gemeente Rotterdam het aantal rokers fors te verminderen door de focus te leggen op kindomgevingen. Het doel hierbij is om burgers te stimuleren om minder te roken binnen het zicht van kinderen waardoor kinderen minder last hebben van omgevingsrook en minder snel verleid worden om zelf ook te starten met roken (Rookvrije Generatie, 2018). Dit onderzoek tracht het rookvrij maken van deze kindomgevingen te bevorderen door te focussen op de uitvoering van rookvrije beleidsmaatregelen.

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant doordat de bevindingen gemeente Rotterdam in haar werk zal ondersteunen om kindomgevingen rookvrij te maken. Indirect kan dit onderzoek daardoor ook invloed op de Rotterdamse burgers hebben, waaronder kinderen die te maken hebben met omgevingsrook. Daarnaast heeft het invloed op de Rotterdamse kindomgevingen die rookvrij zijn of rookvrij dienen te worden doordat zij gepaste steun kunnen ontvangen in het rookvrij maken van de terreinen en de directe omgevingen. Tevens zou dit onderzoek eventueel indirect invloed kunnen hebben op andere partijen en actoren die beïnvloed worden door de lokale beleidsmaatregelen zoals rokers (ouders, bezoekers, personeel en scholieren) die zich regelmatig bij dergelijke omgevingen bevinden. Dit zou enkel het geval zijn als gemeente Rotterdam lokale beleidsmaatregelen aanpassen naar aanleiding van de bevindingen van dit onderzoek. Niet alleen zal dit onderzoek dienen om informatie te verzamelen over de mate waarin Rotterdamse omgevingen rookvrij zijn en welke factoren dit beïnvloeden, maar er zal ook praktisch advies gegeven worden om dit verder te kunnen bevorderen in Rotterdam.

WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Roken is een onderwerp dat al veel onderzocht is sinds de gezondheidseffecten ervan bekend zijn. De meeste onderzoeken omtrent rookvrij beleid zijn gericht op het meten van de effecten van rookvrij beleid op gezondheid en gedrag en vinden vaak op grote schaal plaats (zie onder andere: Fong et al., 2006; Wakefield et al., 2000; Haw & Gruer, 2007). Dit onderzoek biedt toevoeging aan bestaand onderzoek doordat het niet kijkt naar de resultaten van beleid maar naar de implementatie van beleidsmaatregelen op lokaal niveau. De focus zal tevens niet liggen op de effecten op de gezondheid maar de invloed van factoren op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Dit onderzoek biedt aldus een nieuw perspectief, namelijk vanuit de bestuurskunde en complexiteitbenadering.

De focus van dit onderzoek ligt op microniveau. Het biedt hierdoor een gedetailleerd inzicht in hoe de lokale beleidsmaatregelen omtrent rookvrije omgevingen in deze gemeente zich naar de praktijk vertalen, welke factoren dit beïnvloeden en hoe dit eventueel verbeterd kan worden. Het microperspectief is van belang omdat gemeentes een vitale rol spelen in (lokale) tabaksontmoediging. Doordat gemeentes, complementair aan de landelijke beleidsmaatregelen, zelf ook tabaksontmoediging kunnen oppakken, zullen er tevens lokale variaties in beleidsimplementatie zijn (Rijksoverheid, z.d.). Doordat gemeente Rotterdam verantwoordelijk is voor tabaksontmoediging voor de Rotterdamse bevolking, betekent dit dat de scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen met de gemeente te maken krijgen met betrekking tot het rookvrij maken van de terreinen. Er is momenteel

nog weinig onderzoek beschikbaar over hoe Nederlandse gemeentes rookvrije beleidsmaatregelen implementeren en welke factoren invloed hebben op de gewenste uitkomsten van deze beleidsmaatregelen. Dit onderzoek zal inzicht hierin bieden door het binnen de gemeente Rotterdam uit te voeren.

1.4 LEESWIJZER

Na deze inleiding van het onderzoek ziet deze scriptie er als volgt uit. In hoofdstuk 2 zullen de relevante concepten voor dit onderzoek uiteengezet worden in het theoretisch kader. In hoofdstuk 3 worden de methodologische keuzes voor dit onderzoek verantwoord. Hoofdstuk 4 bevat een uitgebreide bespreking van de onderzoeksresultaten. Dit wordt gevolgd door de analyse van de resultaten in hoofdstuk 5. Vervolgens wordt de onderzoeksvraag beantwoord in de conclusie in hoofdstuk 6. De bevindingen van het onderzoek zullen ter discussie worden gesteld in ditzelfde hoofdstuk. Ten slotte zal deze scriptie afgerond worden door de gemeente Rotterdam aanbevelingen te geven in hoofdstuk 7 over het bevorderen van rookvrije kindomgevingen.

2. THEORETISCH KADER

In dit theoretisch kader zal beleidsimplementatie geëxploreerd worden vanuit de complexiteitsbenadering. Hierbij zal gekeken worden naar wat de literatuur zegt over factoren die de uitkomsten van beleidsimplementatie beïnvloeden en hun onderlinge relaties. Dit zal gedaan worden door eerst de relevante aspecten van de complexiteitsbenadering uit te leggen. Vervolgens zal beleidsimplementatie verkend worden vanuit bestuurskunde en de complexiteitsbenadering. Als laatste zal met behulp van literatuur en theorie factoren geïdentificeerd worden die invloed kunnen hebben op de mate waarin de Rotterdamse kindomgevingen rookvrij zijn. Het theoretisch kader zal afgerond worden met een conceptueel model wat een handvat zal bieden voor het onderzoek.

2.1 COMPLEXITEITSBENADERING

Complexiteitsdenkers beargumenteren dat er bij beleidsvorming en beleidsimplementatie doorgaans sprake is van onzekerheid, onvoorspelbaarheid en onderliggende complexiteit (Gerrits & Marks, 2015; Geyer & Rihani, 2010). Als beleidsmakers hier geen rekening mee houden, kan dit zorgen voor een overmaat aan simplificering tijdens het beleidsproces (Gerrits, 2012). Bij een overmaat aan simplificering wordt de instabiliteit en onvoorspelbaarheid in de maatschappij niet in acht genomen. Echter benoemt Gerrits (2012, p. 103) terecht dat er altijd een zekere mate van simplificering in een besluitvormingsproces aanwezig is. Als een systeem de complexe omgeving volledig zou weerspiegelen, dat wil zeggen, alle minuscule interacties en elementen meeneemt, wordt het systeem uitermate complex waardoor de grip hierop verloren kan worden. Het is aldus van belang om een balans te vinden tussen een overmaat aan simplificering en complexiteit, ofwel een balans tussen orde en chaos.

2.1.1 EEN BALANS TUSSEN ORDE EN CHAOS

Complexiteit wordt vaak uitgelegd als een balans tussen orde en chaos (Waldrop, 1992). Bij orde is er sprake van voorspelbaarheid met duidelijke causaliteit. Chaos kenmerkt zich aan onvoorspelbaarheid omdat de uitkomsten gevoelig zijn voor kleine variaties in de beginvoorwaarden (Heylighen, 2009; Gerrits, 2012). Bij chaos is er ook wel een sterke mate van niet-lineariteit (Gerrits, 2012). Complexiteit is een combinatie van chaos en orde waarbij het deels voorspelbare en stabiele elementen bevat maar alsnog turbulent en verassend is (Rickles, Hawe & Shiell, 2007). De interacties tussen deze lokale, stabiele elementen kunnen namelijk uitkomsten opleveren die niet overeenkomen met de verwachtingen (Gerrits, 2012). Er is dan sprake van een discrepantie tussen beleid en de praktijk.

Dit evenwicht tussen orde en chaos is een vereiste eigenschap voor een adaptief systeem volgens Waldrop (1992) gezien veranderingen op deze wijze teweeggebracht worden. Onder een adaptief systeem wordt een systeem verstaan dat zich kan aanpassen aan interne en externe druk. Zo kan een adaptieve school externe druk ondervinden om rookvrij te worden door rookbeleid dat geïmplementeerd en gestimuleerd wordt op lokaal niveau. Een adaptieve gemeente is tevens in staat haar beleid bij te stellen wanneer het onvoldoende effectief blijkt te zijn.

2.1.2 SYSTEEMDENKEN

Systeemdenken kan gebruikt worden om complexiteit te benaderen. Systeemdenken houdt in dat het geheel meer is dan enkel de som der delen waaruit het bestaat (Dennis, 2007; Klijn, 2008). Zo ontstaan nieuwe structuren, patronen en eigenschappen door lokale interacties, wat ook wel emergentie heet (Goldstein, 1999). Er vinden interacties plaats binnen maar ook met en buiten de omgeving van een complex systeem. Deze interacties zijn niet-lineair, wat betekent dat er een netwerk met meerdere relaties is die dynamisch en complex gedrag laten zien (Gerrits, 2012). Een simpele lineaire relatie bij lokaal rookvrij beleid zou kunnen zijn dat de implementatie hiervan rechtstreeks zou leiden tot compleet rookvrije kindomgevingen. Vanuit de complexiteitsbenadering wordt echter gekeken naar het geheel, ofwel naar een netwerk aan interacties die niet per se lineair verlopen (Sabatier & Jenkinson-Smith, 1993; Cairney & Geyer, 2015). Een voorbeeld is de reactie van rokers op het rookvrij maken van schoolterreinen, namelijk dat het voorkomt dat zij zich verplaatsen naar de hekken van het terrein. In dit onderzoek zal derhalve gekeken worden naar factoren die, naast de lokale beleidsmaatregelen, interacteren met het rookvrij maken van kindomgevingen. Dit onderzoek poogt aldus een beeld te schetsen van wat het rookvrij maken van kindomgevingen in Rotterdam beïnvloedt.

Wanneer er geen concrete lineaire causaliteit bestaat tussen de interventies en de uitkomsten hiervan, bemoeilijkt dit het beleidsproces (Gerrits & Marks, 2015). Vanuit systeemdenken wordt dan ook beargumenteerd dat besluitvorming omtrent beleid niet gesimplificeerd moet worden maar dat de complexiteit van de elementen en de omgeving op een haalbare wijze gespiegeld moet worden. Collectieve besluitvorming vereist derhalve voldoende kennis over de complexe werking van het systeem om de juiste veranderingen te kunnen implementeren (Gerrits, 2012). Verandering wordt namelijk uiteindelijk een product van de reacties van en interacties tussen actoren en hun omgeving. Bij een verandering naar een rookvrije sportvereniging wordt hierdoor bijvoorbeeld niet simpelweg naar een aanpassing in beleid gekeken maar ook naar de reacties en interacties tussen actoren en hun omgeving, waaronder werknemers, leden en wellicht andere partijen waarmee de sportvereniging te maken heeft.

2.2 BELEIDSIMPLEMENTATIE

Beleidsimplementatie is het uitvoeren van een beleidsbeslissing (Sabatier & Mazmanian, 1981). Onder beleid vallen “alle voornemens, keuzes en acties van één of meer bestuurlijke instanties gericht op de sturing van een bepaalde maatschappelijke ontwikkeling” (Bovens, 't Hart & Van Twist, 2012, p. 69). Deze sturing wordt ook wel omschreven als een doelbewuste beïnvloeding (Bekkers, 2017). Door de plannen van Rookvrije Generatie in het Nationaal Preventieakkoord (2018) op te nemen, tracht de overheid de maatschappij te beïnvloeden en het aantal rokers te verminderen. De overheid probeert aldus het rokersgedrag te beïnvloeden. Een voorbeeld van beleidsimplementatie is het rookvrij maken van schoolpleinen anno augustus 2020 (Nationaal Preventieakkoord, 2018).

2.2.1 SOORTEN BELEID

Beleid kan onderscheiden worden in verschillende soorten beleid. Bekkers (2017) noemt een zevental aan soorten beleid waarvan drie van belang zijn voor dit onderzoek. Ten eerste wordt regulerend beleid op landelijk niveau voorgeschreven waarbij bepaalde activiteiten ondernomen worden om vastgestelde

doelstellingen te behalen (Bekkers, 2017). Zoals reeds besproken zullen rookvrije schoolpleinen bijvoorbeeld vanaf augustus 2020 verplicht zijn. Regulerende beleidsmaatregelen worden als dwingend opgelegd en worden vervolgens gecontroleerd (Bekkers, 2017). Wanneer beleid niet als dwingend opgelegd wordt maar doelstellingen ondersteund worden, heet dit faciliterend beleid (Bekkers, 2017). Deze doelstellingen worden wel als wensend geacht maar niet van bovenaf opgelegd. Dit zijn bijvoorbeeld de plannen van de gemeente Rotterdam waarin ze kindomgevingen willen ondersteunen in het rookvrij maken van de terreinen voordat dit verplicht is volgens landelijk en in dit geval regulerend beleid. Tevens is er sprake van stimulerend beleid, gericht op het prikkelen van mensen of organisaties tot bepaald, gewenst gedrag (Bekkers, 2017). Dit wordt door organisaties gedaan door bordjes van Rookvrije Generatie op het terrein te plaatsen om een rookvrije omgeving aan te geven. Wanneer deze middelen gefinancierd worden door de gemeente, kan dit gezien worden als stimulerend beleid. Op deze wijze worden de organisaties gestimuleerd om rookvrij te worden door subsidies en financiële prikkels.

Zoals aangetoond, worden alle drie beleidstypes gebruikt door de overheid en gemeentes. Elk soort beleid heeft zijn eigen succesfactoren en kritiekpunten. Regulerend beleid wordt veelal bekritiseerd om de eenzijdigheid waarin het behandeld wordt, namelijk vanuit een centraal punt vanuit een overheidsorgaan (Black, 2002). Een ander kritiekpunt is dat het uitgaat van een lineaire progressie van beleidsvorming tot beleidsuitvoering en simpele oorzaak-gevolg relaties (Black, 2002). Met andere woorden, de complexiteit wordt onvoldoende in acht genomen volgens deze kritiekpunten. Gefaald regulerend beleid kent drie mogelijke oorzaken: te weinig kennis omtrent de oorzaken van een probleem, de bedachte oplossing past niet bij het probleem en als het publieke belang niet wordt meegenomen in besluitvorming (Black, 2002; Villalbí & Ballestí, 1994). Deze kritiekpunten komen naar voren in het onderzoek van Villalbí en Ballestí (1994) naar het rookbeleid in Barcelona. Scholen werden geïnformeerd over de nieuwe beleidsmaatregelen omtrent beleid, maar werden niet gesteund in het uitvoeren hiervan (Villalbí & Ballestí, 1994). Hierdoor voelden de medewerkers in de scholen zich niet betrokken in het beleid waardoor er weinig draagvlak ontstond en de gewenste resultaten niet bereikt werden (Villalbí & Ballestí, 1994). Hierbij was er eveneens onvoldoende sprake van stimulerend beleid doordat beleidsmaatregelen opgelegd werden en men volgens de respondenten niet gestimuleerd werd om mee te doen. Ondanks dat zij het er wel eens waren om het roken op schoolterreinen aan te pakken, konden zij zich niet vinden in het regulerend beleid.

Hoewel het beargumenteerd kan worden dat regulerend beleid voor minder betrokkenheid van verscheidene partijen zorgt, brengt regulerend beleid ook voordelen met zich mee. Men moet zich bijvoorbeeld aan bepaald beleid houden wanneer dit als dwingend wordt opgelegd (Hyland, Barnoya & Corral, 2011). Bij accijnsverhoging heeft men bijvoorbeeld niet de keuze om dit niet te betalen als zij tabak kopen. World Health Organisation is een groot voorstander van regulerend beleid ten opzichte van faciliterend of stimulerend beleid wanneer het aankomt op rookvrije omgevingen. De genoemde redenen hiervoor zijn onder andere dat regulerend beleid bindend is door het dwingende aspect (World Health Organisation, 2007). Regulerend rookbeleid zorgt tevens voor handhavingsmechanismen waarbij men wordt gestraft wanneer het niet nageleefd wordt (World Health Organisation, 2007). Zij beargumenteren dat dit van uiterst belang is om de gezondheid van burgers te kunnen beschermen tegen tweedehands roken. Hoewel actoren meer betrokken en minder gedwongen worden met stimulerend en faciliterend beleid, zijn kritiekpunten hierop aldus dat dit niet per se tot concrete resultaten leidt. Stimulerend en faciliterend beleid kunnen ook tijdrovender zijn dan regulerend beleid wanneer verscheidene partijen betrokken worden in het proces.

Zoals uitgelegd in deze paragraaf, worden alle drie de soorten beleid gebruikt door de overheid en gemeentes. Door hier voor open te staan in dit onderzoek, kan geïdentificeerd worden welk beleid een rol speelt in rookvrije omgevingen. Tevens kan de effectiviteit hiervan verkend worden. Naast beleid zijn er tevens verschillende benaderingen omtrent het implementeren van beleid, namelijk top-down en bottom-up benaderingen.

2.2.2 TOP-DOWN EN BOTTOM-UP BENADERINGEN

Top-down en bottom-up benaderingen zijn twee manieren om naar beleidsimplementatie te kijken. Bij een top-down benadering zijn de doelstellingen van beleid en de middelen om dat te bereiken van bovenaf vastgesteld (Cairney, 2012). Een voorbeeld van beleid dat van bovenaf is opgelegd is bijvoorbeeld de accijnsverhoging wat tevens als regulerend beleid beschouwd kan worden. Top-down beleid kan zeer effectief zijn wanneer er een helder doel is en de weg om dit te bereiken eenvoudig is (Cairney, 2012). Bij beleidsimplementatie vanuit een top-down benadering is het van belang dat er geen externe factoren zijn die de beleidsimplementatie beïnvloeden. Dit kan namelijk de simpliciteit en lineairiteit van het proces wegnemen (Weyers, 2010).

Hoewel top-down beleid erg effectief kan zijn wanneer dit simplistisch uitgevoerd kan worden, wordt er vanuit de complexiteitsbenadering beargumenteerd dat dit vaak niet het geval is bij beleidsimplementatie. Met de bottom-up benadering van beleid wordt er rekening gehouden met de externe beïnvloedende factoren. Bij beleidsimplementatie worden verschillende actoren en partijen betrokken waardoor meerdere inzichten meegenomen kunnen worden (Hill & Hupe, 2002). Doordat beleid vanaf bottom-up geïmplementeerd wordt, kan er rekening gehouden worden met lokale condities (Matland, 1995). Op deze wijze wordt beleid gespecificeerd op de mensen op wie het beleid impact heeft en ontstaan er lokale variaties in beleid. Een kritiekpunt op de top-down benadering is dan ook dat de ontwikkelingen die lokaal plaatsvinden, ondermijnd worden bij een top-down benadering van beleid (Colander & Kupers, 2014). Wanneer beleidsplannen niet tot de gewenste resultaten leiden, tracht flexibiliteit vanuit de bottom-up benadering zich hierop aan te kunnen passen (Cairney, 2012). Dit linkt zich aan de complexiteitsbenadering op beleid, namelijk dat het beleidsproces niet los van de bredere omgeving hoort te staan (Teisman & Klijn, 2008). Net als bij een adaptief systeem, is er vanuit de bottom-up benadering flexibiliteit om beleid aan te passen aan de omgeving en andere veranderingen.

Een relevant fenomeen bij de bottom-up benadering is de street-level bureaucrat. Street-level bureaucraten werken in de publieke sector en staan in direct contact met de bevolking (Lipsky, 1980). Zij hebben in zekere mate zeggenschap over de uitvoering van beleid. Street-level bureaucraten zijn bijvoorbeeld medewerkers in publieke instanties zoals scholen. Volgens Lipsky (1980) hebben street-level bureaucraten meer directe invloed op de bevolking dan landelijk beleid, omdat street-level bureaucraten invulling aan beleid geven in de uitvoering hiervan. Zij hebben aldus een zekere mate van beleidsvrijheid, ofwel discretionaire ruimte (Lipsky, 1980; Gilson, 2015). Street-level bureaucraten voeren dus niet alleen beleid uit, ze kunnen er ook vorm aan geven. In termen van het onderzoek kunnen scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen beleid vanaf bottom-up uitvoeren wanneer niet dit top-down aan hen opgelegd wordt.

Hoewel de top-down en bottom-up benadering veel van elkaar verschillen, hoeft de ene benadering de andere niet uit te sluiten. Capano, Rayner & Zito (2012) beargumenteren dat beleidsimplementatie een

verschuiving maakt naar een combinatie van top-down en bottom-up. Hetzelfde ziet men op het gebied van tabaksontmoediging. Naast landelijke wetgeving, hebben gemeentes namelijk eveneens een rol in tabaksontmoediging. Gemeentes kunnen eigen invulling aan rookvrije beleidsmaatregelen geven. Gemeentes die zich bij de Rookvrije Generatie aansluiten, “...ondersteunen initiatieven van bewoners voor een rookvrije omgeving, voeren actief rookvrij beleid en ondersteunen en verbinden maatschappelijke organisaties...” (Nationaal Preventieakkoord, 2018, p.16). Met maatschappelijke organisaties worden onder andere scholen, kinderboerderijen en sportverenigingen bedoeld. Deze taken zijn gedecentraliseerd waardoor er een combinatie van top-down en bottom-up beleid is omtrent tabaksontmoediging in Nederland. In dit onderzoek zal top-down en bottom-up beleidsimplementatie binnen de gemeente Rotterdam verkend worden.

2.2.3 BELEIDSUITKOMSTEN

Met beleidsuitkomsten wordt in dit onderzoek de resultaten van beleidsimplementatie bedoeld. In dit geval zijn dit de doelstellingen van Rookvrije Generatie, namelijk: rookvrije terreinen, minder omgevingsrook en minder roken binnen het zicht van kinderen (Rookvrije Generatie, 2018). Deze aspecten kunnen lastig te meten zijn, zoals de precieze vermindering van omgevingsrook. Voor dit onderzoek is besloten om te achterhalen welke factoren invloed op hebben op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Dit kan onderzocht worden door te kijken naar roken op het terrein, roken in de directe omgeving en roken binnen of buiten het zicht van kinderen (Rookvrije Generatie, 2018). Tevens kunnen eventuele regels met betrekking tot de werknemers en de doelgroepen in acht genomen worden.

Zoals reeds verklaard, zouden de beleidsplannen en beleidsimplementatie volgens een lineair beleidsproces regelrecht tot de gewenste resultaten leiden (Givel, 2015). Vanuit de complexiteitsbenadering gaat men echter uit van niet-lineariteit (zie hoofdstuk 2.1.2). Complexiteit brengt een zekere mate van onvoorspelbaarheid en onzekerheid met zich mee. Dit kan zich uiten in discrepanties tussen beleidsplannen en de praktijk. Volgens Cairney (2012) kunnen deze discrepanties veroorzaakt worden doordat kleine events of acties een grote, onomkeerbare impact kunnen hebben op beleidsverandering. Tevens is het niet altijd duidelijk of bepaald gedrag het gevolg is van geïmplementeerd beleid (Weyers & Bantema, 2014). Het is moeilijk om de directe effecten van beleid vast te stellen als er geen lineaire causale relatie is. Een niet-roker kan bijvoorbeeld niet roken omdat diegene dit zelf wil en niet omdat dit door bepaald beleid aangestuurd wordt. Daarnaast kan beleid leiden tot onbedoeld gedrag (Weyers & Bantema, 2014). Dit betekent dat beleid niet leidt tot het gewenste gedrag maar juist ander gedrag aanwoekert. Een voorbeeld is een verplaatsing van rokers naar de hekken van een schoolplein waardoor bezoekers door de rook heen moeten lopen. In dit onderzoek zullen de eventuele discrepanties tussen beleidsplannen en de praktijk, en eventueel onbedoeld gedrag ter aanleiding van rookvrij beleid in acht genomen worden.

2.3 BEÏNVLOEDENDE FACTOREN OP DE UITKOMSTEN VAN BELEID

Tot nu toe is uitgelegd dat het proces van beleidsimplementatie naar de uitkomsten niet lineair verloopt bij complexe systemen. Vanuit een complexiteitsbenadering wordt dan ook erkend dat meerdere interacties en factoren invloed kunnen hebben op de uitkomsten. Uit de complexiteitstheorie en literatuur komen verschillende factoren naar voren die invloed kunnen hebben op de uitkomsten van

beleidsimplementatie en lokale beleidsmaatregelen omtrent roken. Deze factoren zijn onderverdeeld in de volgende drie groepen factoren: omgevingsfactoren, institutioneel draagvlak en organisatorische uitvoering van beleid. Deze factoren zijn gebaseerd op de overeenkomsten tussen factoren die beleidsimplementatie beïnvloeden vanuit de complexiteitsbenadering en bestaand onderzoek naar lokale (rookvrije) beleidsmaatregelen.

2.3.1 OMGEVINGSFACTOREN

In dit onderzoek wordt met omgevingsfactoren de factoren bedoeld die buiten de setting liggen. Deze factoren zijn actoren, partijen en eventuele gebeurtenissen die zich buiten de setting plaatsvinden. Vanuit de complexiteitsbenadering wordt de omgeving of context als een belangrijke invloed gezien op de interne processen van een systeem (Klijn, 1999). Easton was één van de eersten die een model van publieke besluitvorming creëerde waarin de omgeving meegenomen werd (Gerrits, 2012). Easton's model liet zien dat politieke besluitvorming wordt beïnvloed door de omgeving en andersom. Een relevant kritiekpunt op Easton is echter dat hij de relaties en elementen als permanent en stabiel zag (Gerrits, 2012), wat niet overeenkomt met de complexiteitsbenadering. Relaties en elementen kunnen veranderen en zijn daardoor niet permanent. Een ander kritiekpunt is dat dit model niet toepasbaar is op elk systeem omdat de elementen en relaties contingent zijn (Gerrits, 2012). Contingent betekent dat het afhankelijk is van de situatie. Dit komt tevens overeen met een verwachting van dit onderzoek, namelijk dat de verschillende type kindomgevingen met verschillende factoren te maken hebben, waaronder omgevingsfactoren. Zoals Gerrits (2012, p. 45) duidelijk verwoordt: "What may work in a certain situation may not work at all when repeated in another time or place." Derhalve wordt in dit onderzoek verondersteld dat de organisaties die onderzocht zullen worden met verschillende omgevingsfactoren te maken hebben.

Deze invloed van actoren of partijen kan uit samenwerkingen bestaan (Bynard, 2009). Uit onderzoek naar het overwegen van rookvrij beleid kwam samenwerking als een bevorderende factor naar voren (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). Dit omvat samenwerking binnen de organisaties en samenwerkingen met externe organisaties. In dit onderzoek kan er bij samenwerking gekeken worden naar samenwerkingen met de gemeente of één van de externe partijen zoals genoemd in de inleiding (bijvoorbeeld Longfonds, Hartstichting, SportSupport et cetera). Vanuit het perspectief van de organisatie zou de gemeente enerzijds ondersteuning kunnen bieden maar anderzijds ook voor belemmeringen kunnen zorgen. Het is belangrijk om te benadrukken dat samenwerking niet per se een bevorderende factor is. Er kan namelijk sprake van (wederzijdse) afhankelijkheden zijn wanneer er meerdere partijen betrokken zijn (Hill & Hupe, 2002). Genoemde afhankelijkheden zijn onder andere middelen als kennis maar ook financiën (Klijn, 1999). Kindomgevingen kunnen gebruik maken van rookvrije borden om een rookvrij terrein aan te geven. Echter zullen ze afhankelijk zijn van andere partijen zoals de gemeente als ze dit zelf niet kunnen of willen financieren.

Met omgevingsfactoren wordt eveneens de ruimtelijke omgeving van een uitvoerende organisatie bedoeld. In het onderzoek naar het rookvrij maken van schoolterreinen kwam dit tevens naar voren als een beïnvloedende factor (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). Wanneer een terrein duidelijk afgebakend is, kan dit het introduceren en handhaven van rookvrij beleid bevorderen (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). Een kinderboerderij heeft bijvoorbeeld in veel gevallen een eigen terrein. Als een eigen terrein ontbreekt, bijvoorbeeld bij de ingang van een school, kan dit echter eveneens belemmerend werken (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). De locatie kan naar

verwachting tevens invloed hebben op de mate waarin een organisatie beleid kan implementeren wanneer dit afhankelijkheden creëert. Een voorbeeld is wanneer men een terrein maar niet dezelfde beleidsidealen deelt.

De actoren die zich in de directe omgeving en op het terrein bevinden hebben tevens invloed op de uitkomsten van beleid. Vanuit de complexiteitsbenadering wordt erkend dat individueel gedrag van grote invloed is op het bewerkstelligen van veranderingen (Gerrits, 2012). In het onderzoek naar rookvrije scholen bleken jongeren namelijk te spijbelen om te roken of gingen zij bij de ingang van de school roken wat volgens de respondenten schadelijk was voor het imago van de school (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). Bij dit onderzoek zal er naar verwachting variatie te zien zijn in de actoren en rokers waar de organisaties mee te maken hebben. Naast dat elke organisatie werknemers zal hebben, waarvan sommigen wellicht roken, zullen er op middelbare scholen waarschijnlijk meer rokende leerlingen zijn dan op basisscholen. De leeftijd waarop jongeren namelijk voor het eerst roken is gemiddeld 12-13 jaar, wat middelbare schoolleeftijd is (Trimbos Instituut, z.d.-a.). Naar verwachting zullen ouders van kinderen aanwezig zijn op alle locaties, hoewel dit wellicht minder zal zijn op middelbare scholen dan basisscholen. Voor Rookvrije Generatie zijn ouders een belangrijke doelgroep om te laten minderen met roken (Nationaal Preventieakkoord, 2018). Het draagvlak onder de rokers wordt ook als een belangrijke indicator geïdentificeerd door Eadie et al. (2008). Als de rokers het niet eens zijn met het niet-roken op een bepaald terrein, kunnen zij zich wellicht hiertegen verzetten. In het onderzoek van Eadie et al. (2008) reageerde men namelijk negatief op een rookverbod in cafés wanneer er een sterk rokerscultuur was.

Uit dit deelhoofdstuk kan geconcludeerd worden dat verschillende soorten omgevingsfactoren van invloed zijn op de resultaten van rookbeleid. Met omgevingsfactoren worden de factoren bedoeld die buiten de setting liggen zoals actoren, partijen en eventuele gebeurtenissen die zich buiten de setting plaatsvinden. Naar verwachting zullen settingen te maken hebben met de gemeente door eventuele samenwerkingen of afhankelijkheden die voortvloeien uit de lokale beleidsmaatregelen. Zoals genoemd door de gemeente Rotterdam, komen de settingen tevens in contact met landelijke organisaties zoals Longfonds (Gemeente Rotterdam, 2016). Een gebeurtenis waarmee scholen te maken krijgen is de verandering in de landelijke wetgeving vanaf augustus 2020. Naar verwachting zullen settingen dan ook met verschillende omgevingsfactoren te maken hebben wat invloed kan hebben op de mate waarin ze rookvrij zijn. Naast de omgevingsfactoren buiten de settingen wordt ook de ruimtelijke omgeving bij deze factoren gevoegd. Eadie et al. (2008) noemden ook het draagvlak onder de doelgroep als een beïnvloedende factor. Uit onderzoek blijkt echter dat draagvlak in de organisatie zelf ook een belangrijke rol kan spelen.

2.3.2 INSTITUTIONEEL DRAAGVLAK

Een veel gebruikte definitie van draagvlak is: "...acceptatie van het uitgevoerde of nog uit te voeren beleid en van huidige en voorgestelde maatregelen, met inbegrip van de consequenties van dat beleid of die maatregelen" (Kwekkeboom, 1999, p. 14). Draagvlak draait aldus om vooropgestelde acceptatie van beleid en de consequenties daarvan. Dit is van uiterst belang bij beleidsimplementatie omdat de uitkomsten van beleid niet gegarandeerd kunnen worden. Becker et al. (1996) maken een onderscheid in het begrip draagvlak, namelijk sociaal en institutioneel draagvlak, waarbij de laatste van belang is voor dit onderzoek. Sociaal draagvlak gaat over de mate waarin personen instemmen met beleidsvoornemens. Bij dit onderzoek zou met sociaal draagvlak de focus liggen op de rokers en andere

betreders van het terrein. Hoewel dit zeker interessant is voor rookvrije omgevingen, is dit onderzoek afgebakend door naar de organisatie-kant te kijken om de organisaties te kunnen steunen met gemeentelijk beleid.

Institutioneel draagvlak betreft de mate waarin organisaties en instituties die bij het beleid betrokken zijn, de beleidsvoornemens accepteren en/of er mee instemmen (Becker et al., 1996). Voor dit onderzoek wordt naar het institutioneel draagvlak gekeken omdat drijfveer vanuit de organisatie kan helpen in het uitvoeren van beleid. Volgens Kwekkeboom (1999) is een matig draagvlak bij de betrokken stakeholders een minimale vereiste voor het succesvol uitvoeren van beleid. Matig draagvlak is wanneer men het probleem erkent maar niet geïnteresseerd is om mee te werken aan het oplossen hiervan (Kwekkeboom, 1999). Een minimale vereiste volgens Kwekkeboom (1999) is aldus erkenning van het probleem. Bij sterk draagvlak is er erkenning van het probleem en bereidheid om mee te werken aan het oplossen ervan. De bereidheid om aan de oplossing mee te werken kan achterhaald worden door te kijken naar de acties die de organisatie onderneemt om bij te dragen aan het oplossen van het probleem. Bij dit onderzoek zijn dit bijvoorbeeld de acties die de organisaties ondernemen om een rookvrij terrein te realiseren en handhaven. Tevens is het van belang om te achterhalen of de waarden overeenkomen met de rookvrije beleidsmaatregelen, ofwel beleidsacceptatie (Van Meegeren, 1997); met andere woorden, hoe staan de organisaties tegenover de plannen om kindomgevingen rookvrij te maken?

Een andere manier om te kijken naar institutioneel draagvlak is door te focussen op de werknemers gezien zij deel uitmaken van de organisatie en zelfs een rolmodelfunctie kunnen vervullen. In onderzoek werd er een verschil ondervonden in de werknemers die roken binnen het zicht van de leerlingen. Op middelbare scholen was dit aantal hoger (39,3%) dan op basisscholen (16,6%) (Spruijt, Willemsen & Crone, 2009, p. 72). In het Nationaal Preventieakkoord (2018) staat de doelstelling opgenomen dat er minder binnen het zicht van kinderen wordt gerookt. Omdat werknemers zich tevens op of om het terrein bevinden is het interessant voor dit onderzoek om bij institutioneel draagvlak ook te kijken naar hun eigen rookgedrag binnen het zicht van kinderen en wel of niet op het terrein te kijken.

2.3.3 ORGANISATORISCHE UITVOERING VAN BELEID

Naast voldoende draagvlak, is het tevens van belang dat een organisatie de taken die de beleidsmaatregelen met zich meebrengen, daadwerkelijk uitvoert om de doelstellingen van beleid te kunnen halen. Ten eerste valt hier de overname van de rookvrije beleidsmaatregelen omtrent roken onder. Hier kan gekeken worden naar de acties die de organisaties ondernemen om de omgeving rookvrij te maken en de eventuele regels die men aanneemt om dit te bewerkstelligen (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). Het gebruik van middelen kan bijvoorbeeld als een actie gezien worden. Kindomgevingen kunnen bij Rookvrije Generatie borden en posters aanschaffen om een rookvrij terrein aan te geven (zie bijlage 1 Rookvrije Generatie materialen). In sommige gevallen worden deze materialen gefinancierd vanuit een overkoepelende organisatie, echter is dit bij lange na niet altijd het geval. Terugkoppelend naar draagvlak, kan een actie tevens het meenemen van de doelgroep zijn. Andere acties zijn bijvoorbeeld het weghalen van asbakken en rookplekken binnen of buiten zicht (Eadie et al, 2008). Vooral dit laatste is interessant voor het onderzoek vanuit het uitgangspunt van Rookvrije Generatie, namelijk niet roken binnen het zicht van kinderen.

Om erachter te komen of beleidsmaatregelen tot de gewenste resultaten leiden, kunnen veranderingen naar aanleiding van de beleidsmaatregelen gemonitord worden om na te gaan in hoeverre de uitvoering verschilt van de verwachtingen van beleidsmaatregelen (Terpstra & Havinga, 1999). Zoals reeds beargumenteerd vanuit de complexiteitsbenadering, leidt beleid niet altijd tot de gewenste resultaten. Derhalve kan het monitoren na het implementeren een belangrijke rol spelen in het controleren van het naleven van de beleidsmaatregelen. Dit kan simpelweg door te kijken of mensen roken op het terrein en in de directe omgeving en door eventuele klachten of incidenten te noteren. Tevens kan een organisatie ervoor kiezen om het beleid te handhaven door in te grijpen wanneer men zich niet aan het beleid houdt (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017; Gordon & Turner, 2003; Eadie et al, 2008). Dit geldt eveneens voor de gemeente Rotterdam wanneer zij rookvrije beleidsmaatregelen implementeren.

2.4 CONCLUSIE

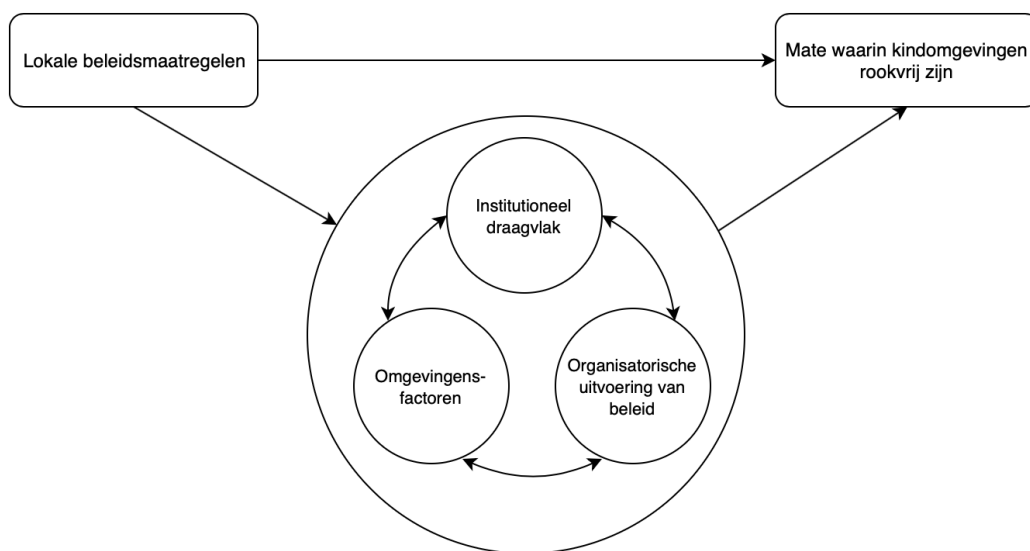

In dit theoretisch kader is getracht de theorie die van toepassing is op dit onderzoek te expliciteren. De relevante concepten zijn vervolgens vormgegeven in een conceptueel model (zie figuur 2.1). Ter conclusie van dit theoretisch kader zal het conceptueel model eerst uitgelegd worden. Vervolgens zullen de relaties tussen de factoren verkend worden voordat de methodologie besproken wordt.

2.4.1 CONCEPTUEEL MODEL

Op basis van de factoren die besproken zijn in het theoretisch kader is het volgende conceptueel model gecreëerd:

Figuur 2.1 Conceptueel model

Dit model geeft de verwachting weer dat lokale beleidsmaatregelen invloed zullen hebben op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn. Deze assumptie is gebaseerd op gesprekken binnen de gemeente, onder andere met de opdrachtgever, en op basis van de literatuur die behandeld is in dit theoretisch kader. Vanuit de complexiteitsbenadering wordt beargumenteerd dat beleidsimplementatie echter zelden een rechtstreeks, lineair proces is waarbij de beleidsplannen leiden tot de gewenste uitkomsten. Andere factoren, gegroepeerd in omgevingsfactoren, institutioneel draagvlak en organisatorische

uitvoering van beleid, kunnen tevens invloed hebben op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn. Doordat onderlinge relaties tussen deze drie groepen factoren beargumenteerd kunnen worden, zijn deze met wederzijds beïnvloedende pijlen aangegeven (zie 2.4.1 Relaties tussen de factoren). Tevens blijkt uit theorie dat lokale beleidsmaatregelen eveneens invloed kunnen hebben op deze drie groepen factoren. Uit de empirie zal blijken of deze assumpties over de relaties tevens in de praktijk zo ervaren worden.

2.4.2 RELATIES TUSSEN DE FACTOREN

In dit theoretisch kader zijn meerdere factoren naar voren gekomen die invloed kunnen hebben op de uitkomsten van beleid. Zoals uitgelegd in het begin van dit theoretisch kader, is het doel van beleid om de maatschappij te sturen in haar gedrag. Door lokale beleidsmaatregelen omtrent rookvrije omgevingen te implementeren, doelt de gemeente het gedrag van de rokers te beïnvloeden door hen niet op de terreinen te laten roken. Echter is het hierbij van belang om te benadrukken dat organisaties zoals scholen en kinderboerderijen de daadwerkelijke uitvoerders zijn van dit beleid, zoals uitgelegd met de term street-level bureaucrats. Zij hebben invloed op de wijze waarop lokale beleidsmaatregelen uitgevoerd worden, ten eerste omdat het beleid nog niet van bovenaf gelegd en gehandhaafd wordt, en ten tweede omdat er altijd een bepaalde mate van beleidsvrijheid ofwel discretionaire ruimte is (Lipsky, 1980; Gilson, 2015).

In dit theoretisch kader is door middel van een combinatie van complexiteitsbenadering en huidig onderzoek naar rookvrije omgevingen beargumenteerd dat, naast lokale beleidsmaatregelen, verschillende factoren invloed kunnen hebben op de uitkomsten van rookvrij beleid. Deze zijn gegroepeerd in: omgevingsfactoren, institutioneel draagvlak en organisatorische uitvoering van beleid. Tot nu toe zijn deze factoren apart behandeld, echter is het ook van belang om stil te staan bij onderlinge relaties tussen deze drie groepen factoren.

OMGEVINGSFACTOREN

Omgevingsfactoren kunnen op verscheidene manieren invloed hebben op de organisatorische uitvoering van beleid. De ruimtelijke omgeving beïnvloedt bijvoorbeeld de manier waarop er gehandhaafd kan worden op een terrein. Zoals reeds besproken (zie 2.3.1 Omgevingsfactoren), vergemakkelijkt een afgezet terrein rookvrije handhaving. Wanneer er geen terrein is of dit terrein wellicht zelfs gedeeld wordt met andere organisaties, kan het moeilijker zijn om een rookvrij terrein te handhaven (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). Omgevingsfactoren staan tevens in relatie met draagvlak. Het type rokers kan invloed hebben op acties die genomen worden om draagvlak te creëren. Als er bijvoorbeeld sprake van een sterke rokerscultuur is, zullen meer acties genomen moeten worden om tot de gewenste uitkomsten van de rookvrije beleidsmaatregelen te komen (Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017). Ook samenwerkingen en afhankelijkheden kunnen invloed hebben op het institutionele draagvlak. Als de gemeente bijvoorbeeld de organisaties faciliteert in hun beleid, zal dit volgens Villalbí en Ballestí (1994) voor een groter draagvlak bij de organisaties zorgen.

INSTITUTIONEEL DRAAGVLAK

Institutioneel draagvlak heeft sterke invloed op de organisatorische uitvoering van beleid. Wanneer er geen of te weinig draagvlak is, willen de organisaties namelijk geen regels implementeren en acties

uitvoeren omtrent roken op het terrein. Zoals reeds gezegd, worden rookvrije omgevingen nog niet als regulerend beleid opgelegd door de gemeente. Draagvlak is aldus van uiterst belang voor de organisatorische uitvoering van beleid. Als organisaties er niet achter staan, zullen ze het namelijk ook niet willen uitvoeren (Kwekkeboom, 1999). Omgevingsfactoren kunnen tevens beïnvloed worden door institutioneel draagvlak, met name in de samenwerkingen met andere partijen. Hetzelfde geldt hier weer, namelijk dat eventueel benodigde samenwerkingen niet zullen plaatsvinden als zij niet achter de plannen omtrent rookvrije omgevingen staan (Kwekkeboom, 1999). Wanneer er sterk draagvlak is en organisaties actief bezig zijn met rookvrij beleid implementeren, staan er misschien ook verwachtingen vanuit de organisatie naar de gemeente toe, bijvoorbeeld wanneer zij zich afhankelijk voelen van de gemeente.

ORGANISATORISCHE UITVOERING VAN BELEID

Als laatste heeft organisatorische uitvoering ook invloed op de andere twee groepen factoren. Door duidelijke regels in te voeren en acties omtrent rookvrije omgevingen uit te voeren, kan dit draagvlak vergroten onder de werknemers en bezoekers (Kwekkeboom, 1999). Gebruik van middelen zoals borden die een rookvrij terrein aangeven zijn tevens bedoeld om draagvlak onder de rokers en niet-rokers te creëren (Rookvrije Generatie, 2018). Organisatorische uitvoering van beleid heeft ook invloed op omgevingsfactoren. Organisaties kunnen bijvoorbeeld hulp opzoeken bij instanties die zich aansluiten bij Rookvrije Generatie (Rookvrije Generatie, 2018), waardoor samenwerkingen in gang gezet worden.

LOKALE BELEIDSMAATREGELEN

Naast de onderlinge relaties tussen de factoren, wordt eveneens verwacht dat lokale beleidsmaatregelen, ofwel gemeentelijk beleid, invloed zullen hebben op de mate waarin omgevingen vrij zijn en op de drie factoren. Als partner van de Rookvrije Generatie, kan de gemeente organisaties stimuleren om rookvrij te worden en draagvlak bij de organisaties te creëren (Rookvrije Generatie, z.d.-b). Volgens Villalbí en Ballestí (1994) heeft dit tevens de potentie om negatieve invloed hebben op draagvlak wanneer de beleidsmaatregelen als dwingend opgelegd worden. De gemeente kan met de beleidsmaatregelen ook een ondersteunende rol spelen door materialen en advies aan te bieden en organisaties aldus te ondersteunen in de uitvoering van beleid om de doelstellingen van de implementerende organisaties te behalen. Omtrent omgevingsfactoren kan de gemeente onder andere een belangrijke rol spelen in de omgeving van de organisatie of helpen in eventuele problemen met de terreinen van de organisaties (Rookvrije Generatie, z.d.-b).

---

3. METHODOLOGIE

3.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de methodologische keuzes omtrent het uitvoeren van dit onderzoek verantwoord. Dit wordt gedaan door eerst de algemene benadering tot dit onderzoek toe te lichten. Tevens worden de theoretische concepten meetbaar gemaakt door middel van operationalisering van de concepten uit het theoretisch kader. Hieruit wordt duidelijk wat er onderzocht is om de onderzoeksvraag en deelvragen te kunnen beantwoorden. Hoe dit onderzocht is, wordt vervolgens aangeduid door aandacht te besteden aan de onderzoeksmethoden. Er is gekozen voor een case study onderzoek met de methoden interviews en observaties. Gezien dit onderzoek uit vijf casestudies bestaat, wordt de keuze van de casussen, settingen en respondenten uitgebreid behandeld. Nadat de data-analyse vervolgens kort wordt behandeld, worden als laatste de stappen besproken die zijn genomen om de betrouwbaarheid en validiteit te vergroten.

3.2 ALGEMENE ONDERZOEKSONTWERP

Dit onderzoek naar de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn en wat dit beïnvloedt, is van exploratieve aard. Dit betekent dat er vooraf weinig tot geen informatie beschikbaar is over dit onderwerp (Van Thiel, 2007). Doordat voorafgaand aan het onderzoek weinig informatie beschikbaar is, tracht de onderzoeker aan de hand van empirie belangrijke categorieën en factoren te ontdekken (Marshall & Rossman, 2011). Dit wordt gedaan door gedetailleerde data te genereren en veel gewicht aan de betekenisverlening van actoren te hangen (Van Thiel, 2007). Dit onderzoek kan tevens als een inductief onderzoek omschreven worden. Een inductief, exploratief onderzoek is passend voor een onderwerp waar nog weinig informatie of theorie over beschikbaar is, bijvoorbeeld wegens de actualiteit van het onderwerp of omdat het simpelweg nog weinig onderzocht is (Van Thiel, 2007).

Het theoretisch kader van deze thesis fungeert als een hulpmiddel in het verklaren van de onderzoeksresultaten door de concepten voorafgaand te exploreren. Deze concepten bieden een richtlijn om empirisch onderzoek uit te voeren door primaire aandachtsvelden in de empirie te indiceren. Het kan echter voorkomen dat de onderzoeksresultaten afwijken van deze verkende concepten gezien het onderzoek exploratief en inductief van aard is. Volgens van Thiel (2017) kan aan de hand van bevindingen een model gemaakt worden waarin het ontstaan van een probleem en de kenmerken ervan verduidelijkt worden. Dit kan vervolgens leiden tot verklaringen voor het probleem en eventuele oplossingen ervan. Wegens de hoeveelheid casussen en settingen in dit onderzoek, zijn de resultaten uit dit onderzoek overzichtelijk weergegeven om de mate waarin omgevingen rookvrij zijn en de beïnvloedende factoren hierin te verduidelijken.

Hoewel dit onderzoek inductief van aard is, zitten hier eveneens deductieve aspecten in. Deductief onderzoek staat doorgaans tegenover inductief onderzoek. Bij deductief onderzoek wordt een verklaring voor een probleem uit de theorie gehaald (Van Thiel, 2007), vaak in de vorm van hypothesen. Dit kan vervolgens getoetst worden aan de hand van empirie en beantwoording van een onderzoeksvraag. In het theoretisch kader kwamen verscheidene onderzoeken naar voren over rookvrij beleid. Zoals te zien is in het conceptueel model (zie figuur 2.1), zijn concepten en factoren uit de theorie en vergelijkbare onderzoeken meegenomen in dit model. Deze concepten en factoren bieden

handvaten en een perspectief om de empirie te benaderen. Dit onderzoek is echter van inductieve aard- de bevindingen uit de onderzoeken worden niet getoetst maar als handvaten gebruikt om de empirie te benaderen (Wester, 1987). Ook wordt er nadrukkelijk ruimte gelaten voor de bevindingen uit de empirie. Tijdens het operationaliseren zijn de concepten tevens enigszins opgehouden om ruimte te geven voor de betekenissen aan de concepten die uit de empirie komen. Derhalve is dit onderzoek inductief van aard met deductieve elementen.

Wegens het inductieve en exploratieve karakter van dit onderzoek, is ervoor gekozen om dit vanuit de kwalitatieve kant te benaderen. Door middel van kwalitatieve methodes kan een onderzoeker het gedrag, de meningen, emoties en relaties tussen actoren en het onderzoeksonderwerp exploreren (Mack et al., 2005; Dawson, 2009). Kwalitatief onderzoek staat tegenover kwantitatief onderzoek wat statistieke en cijfermatige data genereert (Punch, 2014). Voor dit onderzoek zou kwantitatieve data inzicht kunnen bieden in de hoeveelheid rookvrije kindomgevingen. In dit onderzoek is het streven niet zozeer om een statistisch representatief beeld te geven in de vorm van aantallen en frequenties maar om gedetailleerd te laten zien hoe de kindomgevingen in gemeente Rotterdam rookvrij (kunnen) worden. Het streven is aldus niet om aan te tonen hoe vaak rookvrije kindomgevingen voorkomen of de mate waarin alle Rotterdamse kindomgevingen rookvrij zijn. Zoals reeds besproken in het theoretisch kader, kunnen veel verschillende factoren invloed hebben op de rookvrije beleidsimplementatie. Dit zal derhalve een zekere mate van complexiteit met zich meebrengen. Middels het aannemen van kwalitatieve methodes zoals een case study (zie hoofdstuk 3.4), kunnen de complexiteiten en specifieke details van een onderwerp geanalyseerd worden (Kumar, 2005).

3.3 OPERATIONALISERING VAN THEORETISCHE CONCEPTEN

In dit gedeelte van de methodologie worden de relevante termen uit het theoretisch kader geoperationaliseerd voor het empirisch onderzoek. Hoewel meerdere concepten zijn genoemd in het theoretisch kader, worden alleen de relevante concepten geoperationaliseerd. Deze concepten zijn tevens opgenomen in het conceptueel model. Bij operationalisatie worden de termen zo goed mogelijk meetbaar gemaakt voor het onderzoek (Smaling, 2013). In dit onderzoek wordt echter een alternatieve wijze van operationaliseren gebruikt die veel gebruikt wordt in diverse exploratieve onderzoekstradities, namelijk door middel van *sensitizing concepts*, ofwel attenderende of verkennende begrippen (Blumer, 1969). Door het gebruik van attenderende begrippen worden de begrippen niet van tevoren dichtgetimmerd aan de hand van de theorie, maar worden de begrippen gaandeweg in het onderzoek gespecificeerd (Smaling, 2013). Op deze wijze wordt invulling aan de begrippen gegeven aan de hand van de praktijk in plaats van theorie. Attenderende begrippen geven enkel aan vanuit welke hoek de empirie onderzocht wordt (Bowen, 2006). In tabel 3.1 staan de gebruikte attenderende begrippen en indicatoren weergegeven. Tevens zijn voorbeeldvragen hieraan toegevoegd om te laten zien hoe deze informatie verkregen is in de interviews.

Begrip	Indicatoren	Indicatieve vragen voor organisaties
<u>Beleid</u> "Alle voornemens, keuzes en acties van één of meer bestuurlijke instanties gericht op de sturing	Top-down [<i>gemeente, van bovenaf</i>]	<ul style="list-style-type: none"> Zijn de regels omtrent een rookvrij terrein beïnvloed door gemeentelijk beleid of niet? Hoe is het terrein rookvrij gemaakt? Waarom heeft u regels omtrent een rookvrij terrein ingevoerd?
	Bottom-up [<i>eigen initiatief</i>]	
	Regulerend [<i>dwingend, moeten</i>]	

van een bepaalde maatschappelijke ontwikkeling” (Bovens, 't Hart & Van Twist, 2012, p. 69)	Faciliterend [<i>ondersteunen, helpen</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft de gemeente verwachtingen geuit over het rookvrij maken van het terrein of niet? • In hoeverre heeft de gemeente haar plannen omtrent het rookvrij maken van omgevingen hier laten blijken?
	Stimulerend [<i>middelen financieren of faciliteren</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn er middelen om het terrein rookvrij te maken, gefaciliteerd vanuit de gemeente of een andere landelijke organisatie of niet?
<u>Omgevingsfactoren</u> Factoren die buiten de implementerende organisatie liggen	Samenwerkingen [<i>werken met, communiceren</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben jullie wel of niet samengewerkt met andere partijen bij het rookvrij maken van het terrein?
	Afhankelijkheden van andere organisaties of partijen [<i>afhankelijk van</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Is deze setting wel of niet afhankelijk van andere partijen (geweest) in het rookvrij maken van de omgeving?
	Ruimtelijke omgeving [<i>eigen terrein, directe omgeving</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • In hoeverre is het mogelijk om het terrein rookvrij te maken? • In hoeverre is het mogelijk om de directe omgeving rookvrij te maken?
	Rokers [<i>type actoren die roken</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Wie zijn de mensen die op of buiten het terrein roken?
<u>Institutioneel draagvlak</u> De mate waarin organisaties en instituties die bij het beleid betrokken zijn, de beleidsvoornemens accepteren en/of er mee instemmen	Erkenning van het probleem [<i>instemming</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • In hoeverre is men vanuit deze organisatie het eens met de ideeën van de Rookvrije Generatie?
	Bereidheid om mee te werken aan het oplossen van het probleem [<i>instemming probleem, uitvoeren van acties</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Welke acties zijn er reeds ondernomen om het terrein en/of de directe omgeving rookvrij te maken? • In hoeverre is men vanuit deze organisatie het eens of oneens met rookvrije beleidsplannen van de gemeente?
	Instemming van de werknemers [<i>draagvlak, regels voor roken, belangen</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn er wel of niet acties ondernomen om draagvlak te creëren bij [ouders/werknemers/bezoekers]? • Welke afspraken zijn er met rokende werknemers over hun rookgedrag?
<u>Organisatorische uitvoering van beleid</u> Het uitvoeren van de taken die de beleidsmaatregelen met zich mee brengen om de doelstellingen van beleid te kunnen halen	Regels omtrent rookvrij terrein [<i>regels, beleid</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn de regels omtrent een rookvrij terrein wel of niet beïnvloed door gemeentelijk beleid?
	Acties ondernemen [<i>middelen gebruikt en beschikbaar</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Welke acties zijn er reeds ondernomen om het terrein en/of de directe omgeving rookvrij te maken?
	Monitoren regels [<i>controleren naleven regels</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Worden de rookvrije maatregelen wel of niet gemonitord binnen/door de organisatie?
	Handhaven regels [<i>zorgen dat regels nageleefd worden</i>]	<ul style="list-style-type: none"> • Worden de rookvrije maatregelen wel of niet gehandhaafd binnen/door de organisatie?
<u>Beleidsuitkomsten</u> Resultaten van beleidsimplementatie. Mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn	Rookvrij eigen terrein, directe omgeving, roken binnen/buiten zicht, roken bij ingang, doelgroep van beleid, werknemers	<ul style="list-style-type: none"> • Is het eigen terrein wel of niet volledig rookvrij? • Is de directe omgeving wel of niet rookvrij? • Ziet u wel of niet verandering in de indirecte omgeving (bijvoorbeeld buiten de hekken van het terrein) nadat het terrein rookvrij gemaakt is?

Tabel 3.1 Schema van attenderende begrippen en indicatoren

3.4 ONDERZOEKSMETHODEN

De onderzoeksstrategie die aangehouden wordt om de attenderende begrippen te onderzoeken is een case study benadering. Een onderzoeksstrategie is de globale aanpak van het onderzoek (Van Thiel, 2007). Bij een case study worden één of meerdere casussen onderzocht (Van Thiel, 2007). Dit onderzoek betreft een meervoudige case study, bestaande uit: primair onderwijs, voortgezet onderwijs, sportverenigingen en kinderboerderijen (voor toelichting, zie 3.5 Casus selectie). In elke casus vindt een intensieve exploratie plaats naar de mate waarin de omgevingen rookvrij zijn en welke factoren dit beïnvloeden. Door het gebruik van een case study als onderzoeksstrategie, kunnen specifieke details en de complexiteiten van sociale fenomenen geanalyseerd worden (Kumar 2005). “Men blijft daarbij niet bij het subjectieve perspectief staan, maar probeert het te verbinden met de perspectieven van anderen die invloed uitoefenen en/of omgaan met het geval dat centraal staat in het onderzoek” (Wester, 1987, p. 102). In dit onderzoek worden perspectieven van verscheidene basisscholen, middelbare scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen verzameld. Tevens biedt de perspectief vanuit de gemeente inzichten vanuit de beleid-kant.

Ter afbakening van dit onderzoek is besloten om één respondent per setting te interviewen. Per casus worden vervolgens vijf of meer settings onderzocht. Daarnaast wordt het perspectief van een gemeentelijke actor bij elke casus gevoegd om meerdere perspectieven aan te houden. Bij een meervoudige case study kan de onderzoeker het onderwerp vanuit meerdere perspectieven en situaties bestuderen en analyseren (Yin, 1994). Bij kwalitatief, inductief onderzoek kan men de verbanden omtrent een sociaal fenomeen onderzoeken (Flick, 2004a). Door het onderzoeken van meerdere casussen kan de onderzoeker tevens de overeenkomsten en verschillen tussen de casussen bestuderen wat in dit onderzoek gedaan zal worden (Baxter & Jack, 2008). Op deze wijze worden verklarende patronen binnen en tussen de casussen geïdentificeerd en vastgelegd. Deze settings worden in hun natuurlijke situatie onderzocht door middel van twee onderzoeksmethoden: semi-gestructureerde interviews en observaties.

Het gebruik van meerdere onderzoeksmethoden heet ook wel triangulatie. Triangulatie van methodes is het proces waarin de methodes tegenover elkaar gezet worden om de validiteit van de bevindingen te maximaliseren (Flick, 2004b). Op deze wijze kunnen verschillende aspecten van een casus onderzocht worden (Flick, 2004b). Bij dit onderzoek zal door middel van observaties gecontroleerd worden of en hoe rookvrije omgevingen aangegeven worden en wordt onderzocht hoe de eigen terreinen en directe omgevingen eruitzien.

INTERVIEWS

De dataverzameling van dit onderzoek bestond uit het afnemen van 27 interviews. Door middel van interviews kan de onderzoeker gedetailleerd inzicht in de percepties, ervaringen en meningen van de respondenten verkrijgen (Punch, 2014). Deze interviews zijn semi-gestructureerd afgenomen om flexibiliteit te creëren. Op deze wijze kan afstand genomen worden van de lijst met interviewvragen om andere belangrijke gedachtegangen en ideeën tijdens het interview te kunnen doorlopen (Berg, 2007). Door middel van semi-gestructureerde interviews kan de onderzoeker eveneens besluiten om door te vragen wanneer een antwoord meer toelichting vereist (Punch, 2014). Voordat de interviews afgenomen werden, zijn vragenlijsten opgesteld aan de hand van het schema met attenderende begrippen. Er is gekozen voor het gebruiken van interviewvragen om vergelijking tussen de bevindingen

te bevorderen. Het geeft tevens een houvast voor de onderzoeker (Yin, 1994). Op deze wijze worden dezelfde relevante vragen beantwoord in alle interviews. Zoals uitgelegd, is er gebruik gemaakt van de flexibiliteit van semi-gestructureerde interviews om van deze vragen af te kunnen wijken.

Tijdens het uitvoeren van de interviews bleek dat het aanhouden van één vragenlijst niet voldoende was omdat deze niet toepasbaar was op alle settings. Er zijn derhalve drie lijsten met interviewvragen gemaakt, namelijk voor: de gemeente (zie bijlage 2), rookvrije settings (bijlage 3) en settings die niet rookvrij zijn (bijlage 4). Hier werd eveneens weer gebruik gemaakt van de flexibiliteit van semi-gestructureerde interviews. Het was namelijk niet altijd bekend of een setting wel of niet rookvrij was voordat het interview plaatsvond. Op deze wijze was het mogelijk om de juiste interviewvragen voor de situatie bij de hand te hebben.

De interviews duurden circa 30 tot 60 minuten en vonden plaats in de werksettings van de respondenten voor hun gemak (Denscombe, 2014). Om volledig te kunnen focussen op de interviews, zijn de interviews opgenomen met de toestemming van de respondenten (Denscombe, 2014).

OPEN OBSERVATIE

Een tweede onderzoeksmethode is gebruikt om eigen inzicht te verkrijgen in hoe de terreinen en directe omgevingen eruitzien. Open observatie is een onderzoeksmethode waarbij de onderzoeker aanwezig is bij de onderzoekssituatie maar geen interactie met de actoren heeft (Dawson, 2009; Van Thiel, 2007). Door middel van open observatie is gekeken naar hoe rookvrije omgevingen aangegeven zijn en hoe het eigen terrein en de directe omgeving eruitzien. Open observatie zal enkel een toevoeging zijn aan de hoofdmethode van dit onderzoek, namelijk de interviews. Bevindingen tijdens de observaties zijn bijgehouden aan de hand van een schema (zie bijlage 5 Open observatie schema). In dit schema is genoteerd of het terrein rookvrij is, hoe de terreinen en directe omgevingen eruitzien en werd gekeken naar de middelen die gebruikt zijn om eventueel rookvrije terreinen aan te geven.

De open observaties hebben plaatsgevonden direct voor en na de interviews. Hierbij werden de terreinen en directe omgevingen geobserveerd en werd gezocht naar middelen die rookvrije terreinen aangeven. Tevens werd het genoteerd of er een roker ter plaatse was. De observaties duurden circa 15 minuten per setting.

3.5 SELECTIE VAN CASUSSEN, SETTINGS EN RESPONDENTEN

In dit onderzoek is er sprake van informatie georiënteerde selectie van het type casussen, settings en respondenten. Dit betekent dat de casussen, settings en respondenten geselecteerd zijn op basis van de verwachtingen van de informatie die ze kunnen geven (Flyvbjerg, 2006). Dit heeft echter invloed op de generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten. Deze manier van selectie staat tegenover random selectie waarbij de casussen willekeurig geselecteerd worden (Flyvbjerg, 2006; Van Thiel, 2007). Zoals reeds besproken, wordt er in dit onderzoek gekeken naar vier casussen. Interviews binnen de gemeente trachten tevens inzicht te bieden in de lokale beleidsmaatregelen die in de praktijk uitgevoerd worden. Deze informatie zal eveneens vanuit de vier casussen verstrekt worden op basis van hun ervaringen in de praktijk.

Hoewel kinderopvangen, speeltuinen en ziekenhuizen ook geselecteerd konden worden als casussen, is besloten om deze buiten beschouwing te laten ter afbakening van het onderzoek. Ziekenhuizen zijn niet

gekozen wegens de grootte van de settings. In plaats daarvan zijn de casussen basis- en middelbare scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen gekozen wegens hun significantie op gemeentelijk en landelijk niveau. Vanaf 2020 is het roken op schoolterreinen verboden. Middels het selecteren van basis- en middelbare scholen tracht onder andere inzicht verkregen te worden in hun kennis over deze wetswijziging en hoe zij er momenteel mee bezig zijn. Voor de gemeente is het hierbij interessant om te leren welke ondersteuning wellicht nodig is. Deze twee casussen bestaan naar verwachting ook uit verschillende type rokers, bijvoorbeeld ouders van kinderen op basisscholen en rokende jongeren op middelbare scholen. Sportverenigingen zijn vervolgens geselecteerd omdat veel kinderen en jongeren zich hier wel eens bevinden in hun vrije tijd. Voor de settings zijn tevens populaire sporten gekozen, namelijk voetbal en hockey. Als laatste is er voor de casus kinderboerderijen gekozen omdat merendeel van de kinderboerderijen in het verleden deel uitmaakten van de gemeente. Hierdoor konden eventuele verschillen in het rookbeleid tussen kinderboerderijen die wel en niet deel uitmaakten van de gemeente onderzocht worden.

De settings zijn aldus specifiek gekozen op basis van een vooronderzoek in gemeentelijke documentatie en informatie die online beschikbaar is. Flyvbjerg (2006) onderscheidt vier manieren om casussen te selecteren volgens informatie-georiënteerde selectie. In de selectie van de settings zijn twee manieren gebruikt: extreme casussen en maximale variatie casussen. Extreme casussen zijn casussen die problematisch of juist extreem foutloos of succesvol zijn (Flyvbjerg, 2006). Bij elke casus zijn enkele settings geselecteerd op basis van de mate waarin ze wel of niet rookvrij. Een extreme casus is bijvoorbeeld een sportvereniging die niet rookvrij wil worden of een basisschool die het terrein op succesvolle wijze rookvrij heeft gemaakt. Er is gekozen voor extreme casussen omdat deze over het algemeen meer informatie onthullen en de mechanismen die in dergelijke casussen spelen goed zichtbaar zijn (Flyvbjerg, 2006). Voor elke casus is tevens geprobeerd om maximale variatie te verkrijgen in de settings. Met maximale variatie in de casussen wordt gepoogd om informatie van verschillende soorten settings te verkrijgen (Flyvbjerg, 2006). Hierbij wordt benoemd dat deze kunnen verschillen in “maat, vorm van organisatie, locatie, budget et cetera” (Flyvbjerg, 2006, p. 34). In dit onderzoek is echter naar variatie gezocht in:

- De mate waarin settings rookvrij zijn;
- Settings die een eigen, gedeeld of geen terrein hebben;
- Contact met de gemeente (wel en geen contact).

De exacte argumentatie achter de selectie van de settings zijn opgenomen in een tabel (zie tabel 3.2 selectie respondenten). Tijdens het benaderen van settings bleek dat deze niet enkel geselecteerd konden worden op basis van informatie-georiënteerde selectie. Meerdere settings die geselecteerd waren omdat dit extreme casussen waren of omdat zij voor maximale variatie zorgden, wilden niet participeren in dit onderzoek. Uiteindelijk werden hierdoor ook settings gekozen waarbij er voorhand geen informatie beschikbaar was. Etikan et al. (2016) noemt dit ook wel *convenience sampling*. Bij convenience sampling worden settings of respondenten geselecteerd omdat zij beschikbaar zijn op een bepaalde tijd en mee willen doen aan het onderzoek (Etikan et al, 2016).

Primair onderwijs		Voortgezet onderwijs	
Setting	Reden	Setting	Reden
Cornelis Haakschool	Heeft reeds contact gehad met de gemeente en is rookvrij. Gedeeld terrein.	Het Lyceum Rotterdam	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is.

Van Brienoordschool	Heeft reeds contact gehad met de gemeente.	Wolfert Tweetalig	Heeft reeds contact gehad met de gemeente en is rookvrij.
De van Oldenbarneveltschool	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is. Gedeeld terrein.	Tooropmavo	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is.
OBS Het Landje	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is.	Mavo Centraal	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is.
Dominicus school	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is.	Luzac College	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is.
De Bergse Zonnebloem	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is. Voorkant van de school is geen eigen terrein.	Melanchthon Schiebroek	Heeft reeds contact gehad met de gemeente en is rookvrij.
		Albeda college	Heeft reeds contact gehad met de gemeente en is rookvrij.
Sportvereniging		Kinderboerderij	
Setting	Reden	Setting	Reden
RV Overmaas	Is niet rookvrij	De Kraal	Maakte deel uit van de gemeente en is rookvrij
FC IJsselmonde	Is niet rookvrij	De Bokkesprong	Maakte deel uit van de gemeente en is rookvrij
FC Blankenburg	Is rookvrij	Kinderboerderij Hoek van Holland	Maakte geen onderdeel uit van de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is
HC Feijenoord	Is rookvrij	Kinderboerderij de Heij	Maakte geen onderdeel uit van de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is
Rotterdam United	Geen contact met de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is.	Kinderboerderij Odilia	Maakte geen onderdeel uit van de gemeente en geen bekendheid over de mate waarin het rookvrij is

Tabel 3.2. Selectie respondenten

Voor het selecteren van respondenten is tenslotte gekozen voor *purposive sampling* wat de selectie op basis van de benodigde kwaliteiten betekent (Etikan et al, 2016). Dit betekent dat elke respondent doelbewust gekozen is, in dit geval omdat zij de juiste informatie konden verschaffen. Binnen de gemeente is gekozen voor respondenten die in relatie staan tot één van de vier type kindomgevingen. Tevens is gekozen voor een respondent die met Rookvrije Generatie bezig is en specifieke informatie kan verschaffen over hoe de gemeente hieraan werkt. Bij de vier type kindomgevingen was gekozen voor respondenten die zich in een positie bevinden waarin zij contact hadden met de gemeente en andere partijen in hun werk. Dit kwam in de meeste gevallen neer op mensen in een leidinggevende positie zoals (adjunct-)directeuren, voorzitters en bestuurders. Een overzicht van de respondenten is terug te vinden in bijlage 6, met daarbij de data waarop de interviews plaatsvonden en de duur van de interviews. Om de privacy van de respondenten te verzekeren, worden deze als volgt weergegeven in het hoofdstuk resultaten (zie tabel 3.3).

Casussen	Respondenten
Kinderboerderijen	KB1, KB2, KB3, KB4, KB5
Gemeentelijke actor kinderboerderijen	GEM1
Sportverenigingen	SP1, SP2, SP3, SP4, SP5
Gemeentelijke actor sportverenigingen	GEM2
Primair onderwijs	PO1, PO2, PO3, PO4, PO5, PO6
Voortgezet onderwijs	VO1, VO2, VO3, VO4, VO5, VO6, VO7
Algemene gemeentelijke actoren	GEM3, GEM4

Tabel 3.3 Overzicht respondenten

3.6 ANALYSE

Alle interviews zijn volledig getranscribeerd door meerdere malen naar de opnames te luisteren om de nauwkeurigheid van de transcripten te vergroten. Tijdens de periode van data verzameling werd nagegaan of alle benodigde data werd verzameld zodat de interviews eventueel aangepast konden worden. De bevindingen zijn na de datacollectie gecodeerd in het programma Atlas TI (zie bijlage 7 voor codeerschema). Hierbij was er voornamelijk sprake van open coderen. Bij codering analyseert de onderzoeker de data door categorieën en thema's te genereren om de data te ordenen (Marshall & Rossman, 2011). Middels open coderen worden codes gecreëerd en verfijnd tijdens de data analyse (Van Thiel, 2007). Deze codes werden vervolgens gecategoriseerd. Aan deze categorieën en thema's worden codes gehangen in de vorm van nummers en begrippen, ofwel axiaal coderen. Bij axiaal coderen kijkt de onderzoeker naar patronen tussen de codes. Hierbij kunnen codes samengevoegd of gesplitst worden. De codes worden op deze wijze gereduceerd om de data hanteerbaar en vergelijkbaar te maken (Van Thiel, 2007). Hierin werd gekeken naar overeenkomsten tussen de codes die uit de data naar voren kwamen en het schema van attenderende begrippen die vooraf aan dit onderzoek opgesteld was. Echter kunnen de bevindingen hier ook van afwijken. Door de data te coderen, werd het mogelijk om vergelijkingen te maken tussen de settingen per casus en tussen de casussen.

Doordat het onderzoek van inductieve aard is met deductieve elementen, komen elementen van open coderen en gesloten coderen terug in de data analyse. Bij gesloten coderen wordt er vanuit theoretisch constructen gecodeerd. Zoals uitgelegd, wordt dit in deze analyse niet gedaan maar worden codes uit de data gehaald. Na het open coderen worden de codes echter wel vergeleken met het schema van attenderende begrippen dat voortkwam uit het theoretisch kader.

3.7 BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT

De stappen die zijn genomen omtrent methodologie voor dit onderzoek, zijn gekozen om betrouwbaarheid en validiteit van de bevindingen te maximaliseren. Betrouwbaarheid betreft de nauwkeurigheid en consistentie in het meten van de variabelen van het onderzoek (Van Thiel, 2007; Lee, 1999). Dit onderzoek tracht nauwkeurig te zijn door een gedetailleerd theoretisch onderzoek uit te voeren vooropgesteld aan het empirisch onderzoek. De gepaste methodieken zijn hierbij gekozen waarbij ook de keuze van respondenten, settingen en casussen van belang is. Deze zijn gekozen om de

benodigde informatie te verzamelen en variatie in de data te stimuleren. Consistentie omtrent betrouwbaarheid kan zich uiten in herhaalbaarheid van onderzoek (Lee, 1999), echter is dit moeilijker te bereiken bij kwalitatief onderzoek waarbij personen de onderzoekseenheden zijn (Van Thiel, 2007). Herhaalbaarheid kan derhalve niet behaald worden doordat respondenten kunnen leren van ervaringen en daardoor na een periode andere antwoorden op dezelfde vragen kunnen geven. In dit onderzoek wordt consistentie daarom getracht te bereiken door te focussen op navolgbaarheid. Het onderzoek zelf is navolgbaar en transparant door de wijze waarin het vastgelegd is (Van Thiel, 2007). De stappen die genomen zijn voor dit onderzoek en de verantwoording ervan zijn daarom uitgebreid vastgelegd in dit methodologische hoofdstuk.

De observaties in dit onderzoek zijn gering in de duur en omvang. Wanneer een observatie maar een enkele keer uitgevoerd wordt, tast dit de betrouwbaarheid van de data aan (Van Thiel, 2007). Om deze reden worden de observaties in dit onderzoek beperkt door niet te controleren of de settings rookvrij zijn. Dit zou namelijk geen betrouwbare data zijn wanneer er enkel één keer per setting geobserveerd wordt. Om te controleren of een setting rookvrij is, zouden de observaties van langere duur dienen te zijn en meerdere malen per setting plaatsvinden. Om de betrouwbaarheid te vergroten, zou dit vervolgens door verschillende onderzoekers uitgevoerd kunnen worden om te kijken of men tot dezelfde bevindingen komt (Van Thiel, 2007). Wegens de korte duur van dit onderzoek en de focus op de interviews, was het niet mogelijk om betrouwbare en valide data te creëren in het controleren van de mate waarin omgevingen rookvrij zijn. Derhalve is ervoor gekozen om de settings niet te controleren maar te observeren hoe de terreinen en directe omgevingen eruitzien om de informatie die de respondenten geven te kunnen plaatsen.

Met betrekking tot validiteit valt dit te onderscheiden in twee hoofdvormen, namelijk interne en externe validiteit. Interne validiteit gaat over de geldigheid van de resultaten, dus of je meet wat je hoort te meten (Lee, 1999). In dit onderzoek zijn er stappen naar de interne validiteit genomen door de operationalisering van de relevante concepten en door een duidelijk theoretisch verband te leggen tussen de onafhankelijk variabele en afhankelijke variabele. Echter, zoals reeds uitgelegd, is er ruimte voor de respondenten om hier zelf betekenis aan te geven. Interne validiteit wordt tevens vergroot door middel van peer review waarbij het onderzoeksproces wordt gecontroleerd door anderen (Cresswell, 2007). Dit onderzoek werd doorlopend gecontroleerd door begeleiders binnen de gemeente en de universiteit.

Externe validiteit betreft het kunnen generaliseren van de onderzoeksresultaten naar andere contexten (Van Thiel, 2007; Lee, 1999). De geringe selectie aan respondenten en settings zorgt er echter voor dat de data van dit onderzoek niet generaliseerbaar omdat de bevindingen niet representatief zijn van de gehele bevolking. Het doel van dit onderzoek is echter niet om generaliseerbare data te creëren dat toepasbaar is op een groter geheel, maar om de complexiteiten achter de implementatie van rookvrij beleid in gemeente Rotterdam te ontrafelen en op deze wijze holistische overzichten van de casussen te creëren. Zoals erkend door Flyvbjerg (2006), is externe validiteit gering wanneer de bevindingen context gebonden zijn. Overigens is er intern veel rijkdom van informatie hierdoor (Flyvbjerg, 2006). Ook is er volgens Yin (1994) de mogelijkheid om theoretisch te generaliseren op basis van case studies door de theoretische conclusies van de case studies empirisch te toetsen in andere settings om de generaliseerbaarheid te testen. Echter is hier in dit onderzoek nog geen sprake van.

Het is tevens van belang om te realiseren dat objectiviteit en neutraliteit niet volledig behaald kunnen worden in dit onderzoek door de bias, ofwel eigen verwachtingen, van de onderzoeker zelf en onderzoekseenheden. Door de onderzoeker zal er in acht genomen worden dat de respondenten en de onderzoeker niet volledig objectief kunnen zijn (Holloway & Wheeler, 2002). Het erkennen van de bias van de onderzoeker is volgens Cresswell (2007) een validatie strategie waarbij de lezer bewust wordt gemaakt van de eventuele bias van een onderzoeker. Een onderzoeker kan verwachtingen over de onderzoeksresultaten krijgen door vooronderzoek, in dit geval in de vorm van een theoretisch kader en gesprekken binnen de gemeente, wat de blik van de onderzoeker kan verkleuren. Hier zal te allen tijde van het onderzoek rekening mee gehouden worden. Respondenten kunnen tevens antwoorden wat ze verwachten dat de onderzoeker wil horen wat de betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten aan kan tasten (Van Thiel, 2007). Het is daarom van uiterst belang om geen suggestieve vragen te stellen en de respondenten tijd te geven om te antwoorden.

De onderzoeker speelt tevens een belangrijke rol in de kwaliteit van het onderzoek gezien de onderzoeker de vragen opstelt en vraagt, en de data interpreteert en analyseert (Van Thiel, 2007). Derhalve is gezorgd voor beschikking van voldoende kennis over het onderzoeksonderwerp om voorbereid met de dataverzameling te beginnen (Van Hulst, 2008). Het is eveneens van belang om de betrouwbaarheid van observaties in acht te nemen. Een schema is bijgehouden tijdens de observaties om er zeker te zijn dat alle elementen in acht zijn genomen.

3.8 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk zijn de keuzes omtrent de onderzoeksmethodes uitgebreid uitgelegd en onderbouwd. Er is sprake van een inductief, exploratief onderzoek met kwalitatieve onderzoeksmethodes. Tevens is er sprake van deductieve elementen zoals de theorieën en onderzoeksresultaten waar het conceptueel model op gebaseerd is. De theoretische concepten zijn vertaald naar attenderende begrippen om meetbare eenheden te creëren voor dit onderzoek. In het volgende hoofdstuk zullen de bevindingen van de semi-gestructureerde interviews en open observaties omschreven worden.

---

4. RESULTATEN

4.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk zullen de bevindingen naar aanleiding van de interviews en observaties besproken worden. Per casus zal een uitgebreide beschrijving van de resultaten gegeven worden, waarbij de onderwerpen uit het conceptueel model (zie figuur 2.1) en schema van attenderende begrippen (zie tabel 3.1) aangehouden worden. De casussen zullen als volgt behandeld worden: kinderboerderijen, sportverenigingen, primair onderwijs en voortgezet onderwijs. Ter conclusie van dit hoofdstuk zal een overzichtelijk schema volgen waarin de bevindingen schematisch weergegeven worden.

4.2 KINDERBOERDERIJEN

BELEID

Binnen gemeente Rotterdam zijn verschillende beleidsmaatregelen te identificeren op het gebied van roken bij kinderboerderijen. Voorafgaand op gemeentelijk beleid en met de ondersteuning in de vorm van een aangewezen projectleider vanuit de gemeente, zijn merendeel van de Rotterdamse kinderboerderijen rookvrij. Echter geldt dit niet voor alle kinderboerderijen. In de gemeente Rotterdam bevinden zich drie kinderboerderijen die zelfstandig zijn en daardoor niet onder dit beleid vallen. Deze zelfstandige kinderboerderijen zijn rookvrij op eigen initiatief (KB1, KB3), of zijn enkel rookvrij in de binnenruimtes (KB2). Zij hebben hierover geen contact met de gemeente gehad, ondanks dat er frequent afspraken plaatsvinden met de gemeente (KB1, KB2, KB3).

De casus kinderboerderijen betreft aldus een ingewikkelde casus omtrent het rookbeleid. De meeste Rotterdamse kinderboerderijen maakten voorheen deel uit van de gemeente. Beleidsmaatregelen die destijds genomen werden zouden daardoor als gemeentelijk beleid beschouwd kunnen worden. Echter hebben de respondenten dit niet op deze wijze ervaren. Tijdens een overleg waarbij leidinggevenden van verscheidene Natuur- en Milieu Educatie (NME) locaties, waaronder Rotterdamse kinderboerderijen aanwezig waren, vertelde een gastspreker over Rookvrije Generatie (GEM1, KB4, KB5). Nadat dit enthousiasme onder de bedrijfsleiders aanwoekerde, werd er door de leidinggevenden van de kinderboerderijen besloten om contact te leggen met de gemeente Rotterdam hierover. Horend over de gemeentelijke plannen om kinderboerderijen rookvrij te maken in 2020, werd er vanuit de kinderboerderijen besloten om deze vanaf augustus 2018 al rookvrij te maken. Respondent GEM1 werd als projectleider aangewezen en verzamelde informatie van andere locaties buiten Rotterdam en van landelijke instanties zoals Rookvrije Generatie. Dit verhaal werd bevestigd door de andere kinderboerderijen die voorheen deel uitmaakten van de gemeente (KB4, KB5). Ondanks dat deze kinderboerderijen onderdeel uitmaakten van de gemeente Rotterdam, werd dit besluit aldus niet vanuit de gemeente gestuurd. Volgens deze respondenten kwam dit vanuit henzelf. Dit initiatief leidde tot een samenwerking met de gemeente waarbij er ondersteuning door de gemeente werd verleend in de vorm van een aangewezen projectleider.

Hier is echter niet alles mee gezegd. Namelijk niet alle Rotterdamse kinderboerderijen maakten voorheen deel uit van de gemeente Rotterdam. De drie zelfstandige kinderboerderijen werden niet betrokken in de verandering in de regelgeving omtrent roken op de terreinen. Uit het onderzoek blijkt

dat van deze drie kinderboerderijen, twee op eigen initiatief rookvrij zijn geworden. Zij vertelden dat er geen contact vanuit de gemeente met hen was opgenomen over roken. Van de twee rookvrije zelfstandige kinderboerderijen, had één kinderboerderij gehoord over de Rookvrije Generatie. Middelen om hun rookvrije terrein aan te geven werden dan ook gefinancierd door de Longfonds (KB1). De niet-rookvrije zelfstandige kinderboerderij handhaafde een rookvrije binnenruimte op basis van gemeentelijk beleid. Zij waren niet bekend met het streven om kindomgevingen op den duur rookvrij te maken.

Uit de interviews blijkt dat de niet-rookvrije locatie waarschijnlijk wel rookvrij was geworden als de gemeente hier contact over had opgenomen (KB2). Een verwachting naar de gemeente is dan ook dat er informatie beschikbaar gesteld wordt waarin staat waarom en hoe het terrein rookvrij gemaakt kan worden (KB2). Ook zien zij graag dat de gemeente fungeert als een stok achter de deur (KB1, KB2). Tevens wordt er een actievere rol van de gemeente verwacht als zij rookvrije maatregelen introduceren en implementeren (KB1). Als laatste worden ook verwachtingen over een tegemoetkoming besproken als gemeentelijke rookvrije beleidsmaatregelen worden geïmplementeerd:

“Zorg dat dat dan niet extra kosten met zich meebrengt voor kleine organisaties die elk dubbeltje moeten omdraaien.” (KB4)

“Hoe mooi zou het zijn als de gemeente daar handleiding en misschien zelfs een tegemoetkoming voor kan regelen, want je hebt toch met bepaalde kosten te maken” (GEM1)

MATE VAN ROOKVRIJ

Zoals besproken, zijn vier van de vijf onderzochte kinderboerderijen rookvrij voor de bezoekers. Eén kinderboerderij was niet rookvrij op het terrein. Hoewel deze kinderboerderij regelmatig contact heeft met gemeentelijke actoren, was het onderwerp roken niet aan bod gekomen. De leidinggevende van deze kinderboerderij toonde interesse in de plannen van de Rookvrije Generatie en zou zich verdiepen in het rookvrij maken van het terrein na het interview.

Hoewel de andere vier kinderboerderijen rookvrij zijn, is er een verschil op te merken in de mate waarin ze rookvrij zijn. Ondanks dat de vier kinderboerderijen rookvrij zijn voor de bezoekers, geldt dit niet geheel voor de medewerkers. Voor de leidinggevenden van de rookvrije kinderboerderijen was het van uiterst belang dat de medewerkers niet binnen het zicht van de kinderen roken. Bij tenminste één locatie werd daardoor een locatie buiten zicht en op het terrein aangewezen voor de medewerkers (KB4). De prioriteit lijkt bij deze kinderboerderij dichter bij het roken buiten zicht te liggen dan het roken van het terrein af. Bij de redenering hiervoor wordt uitgelegd dat de medewerkers een voorbeeldfunctie hebben (KB4, GEM1) en het derhalve belangrijk is dat kinderen en andere bezoekers hen niet zien roken.

Over de invulling van het rookvrij beleid zegt GEM1 dat er hierbij geen sprake is van roken binnen zicht zoals om de hekken heen:

“In principe gaat het over de terreinen zelf ja, maar wat wij per se niet willen is dat wij een soort rookhaag creëren bij de ingangen. Als dat zou zijn ontstaan, was dat al meegenomen in de plannen en zouden daar acties op volgen, maar dat bleek niet nodig tot nu toe.”

De leidinggevendenden van de betreffende kinderboerderijen geven hier andere invulling aan. Bij drie kinderboerderijen zorgt het rookvrije terrein voor een verschuiving van rokers naar de ingangen of naar de hekken (KB1, KB4, KB5). Wegens de grootte van één kinderboerderij zorgt dit niet voor een probleem omdat de ingang buiten zicht is van de kinderboerderij (KB4). Uit de observatie bleek dat er een lang pad liep naar de ingang en uitgang waarbij personen die zich op de kinderboerderij bevinden, deze bijna niet kunnen zien. Bij twee locaties is de ingang echter binnen het zicht van het terrein van de kinderboerderij. Ouders kunnen hierdoor bij de hekken gaan roken en tegelijkertijd de kinderen in de gaten houden (KB1, KB4, KB5). De ouders volgen dan de regels door niet op het terrein te roken. Echter is het roken in dit geval nog wel binnen zicht van de kinderen.

“Bij het speeltuintje, dan zijn er kinderen aan het spelen en de ouders zitten erbij en dan gaan ze toch net voor, net tegen het hek aan of half over het hek heen hangen te roken. Dat zie je nog wel gebeuren ja.” (KB5)

“Als kinderen komen spelen dan staat iedereen buiten de poort te roken dus ja dan zien ze het alsnog, dus het is ook een beetje dubbel. Je moet ergens een grens trekken. Die grens is het hek.” (KB1)

Een consequentie van het rookvrij verklaren van het terrein kan aldus resulteren in een verplaatsing van rokende bezoekers naar het hek. Het brengt tevens andere consequenties met zich mee. KB1 geeft aan dat het rookvrij maken van het terrein heeft geresulteerd in een terugloop aan bezoekers. Dit zorgt voor een aanzienlijke terugloop in omzet voor deze kinderboerderij die nodig is om hen boven water te houden: “Om toch een beetje je inkomsten te hebben. Als je dat niet hebt nou dan kun je volgend jaar wel sluiten. Misschien wel half in het jaar” (KB1). Het brengt echter ook voordelen met zich mee, zoals een rookvrij terrein voor de kinderen (KB1, KB3, KB4, KB5, GEM1) minder zwerfvuil (KB1, KB4) en mensen die gestopt zijn met roken (GEM1).

OMGEVINGSFACTOREN

Bij omgevingsfactoren wordt er gekeken naar de actoren en eventuele gebeurtenissen waarmee de kindomgevingen te maken hebben, en de ruimtelijke omgeving. Alle kinderboerderijen hebben met gemeentelijke actoren te maken, bijvoorbeeld met de subsidieregeling. Bij de zelfstandige kinderboerderijen werd het onderwerp roken niet besproken ondanks het contact met de gemeente (KB1, KB2, KB3). KB4 vertelt over hoe er nog geen beleid was vanuit de gemeente maar dat ze het wel samen hebben opgepakt met organisaties zoals Longfonds en gebruik hebben gemaakt van de website van de Rookvrije Generatie. Tevens kwam een andere actor naar voren. Zoals besproken onder het kopje beleid, werden de Rotterdamse kinderboerderijen geïnspireerd om rookvrij te worden door een gast spreker tijdens een overleg. Ook was er ondersteuning vanuit Kinderboerderij Actief. Door middel van deze actoren werden middelen beschikbaar gesteld (KB4, KB5). Er speelden aldus verschillende samenwerkingen in het rookvrij maken van deze kinderboerderijen. Twee kinderboerderijen spraken niet over samenwerkingen. Eén locatie is zelfstandig rookvrij geworden en heeft hier geen contact met de gemeente of andere instanties over (KB3). De niet-rookvrije kinderboerderij sprak over samenwerkingen met de gemeente, maar het onderwerp roken was tijdens de overleggen niet besproken (KB2). Verder waren zij niet bekend met landelijke instanties of initiatieven omtrent roken (KB2).

De rokers waarmee kinderboerderijen te maken hebben zijn bezoekers en medewerkers. De rokende bezoekers bestaan uit ouders, grootouders, en leerkrachten (KB1, KB2, KB4, KB5). Over het algemeen accepteren zij dat er niet gerookt mag worden op de terreinen. Er heerst aldus draagvlak omtrent deze rookvrije regels bij deze bezoekers (KB1, KB4, KB5, GEM1). Respondenten spreken dan ook van een maatschappelijke ontwikkeling die zij hierin merken, wat wellicht een verklarende factor hiervoor kan zijn:

“Dat het toch wel als meer normaal wordt gezien om niet te roken bij kinderboerderijen, scholen, speeltuinen et cetera. Dat dat complete verhaal wel bijgedragen heeft, dat dat hier zo makkelijk ingevoerd kon worden.” (KB4)

Een andere factor dat te maken heeft met het roken tijdens hun bezoek, is de duur van het verblijf (KB4, KB5).

“...Je merkt gewoon dat als de kinderen lekker lopen te spelen, de bezoektijd langer wordt van een bezoekje hierzo en dan merk je het gewoon. Dus met mooie dagen kan je er wel donder op zeggen dat er wel één of twee staan te roken ja.” (KB5)

Een langere duur van het bezoek kan ervoor zorgen dat bezoekers net buiten het terrein gaan roken. Als de ingang of de hekken binnen zicht zijn van het terrein, betekent dit dat zij binnen zicht van de kinderen roken.

INSTITUTIONEEL DRAAGVLAK

Over het algemeen was er te spreken van hoog institutioneel draagvlak omtrent het rookvrij maken van kinderboerderijen. De kinderboerderijen die in het verleden deel uitmaakten van de gemeente waren volgens de respondenten eerder dan de gemeente in het rookvrij verklaren van de terreinen en het uitvoeren van acties om dit te bewerkstelligen. Twee zelfstandige kinderboerderijen waren uit eigen initiatief rookvrij geworden zonder ondersteuning van de gemeente. De kinderboerderij die geen rookvrij terrein heeft, stemde wel in met het idee om het terrein rookvrij te maken, gelieve met ondersteuning van de gemeente hierin (KB2). Deze respondent ontving graag meer informatie om aan de slag te gaan met een rookvrij terrein maar ook om de bezoekers te informeren over waarom ze een rookvrij terrein willen stimuleren.

Uit dit onderzoek blijkt aldus dat alle settingen van deze casus instemden met het creëren van een rookvrij terrein. Hierbij sprak bijna elke locatie uit dat zij tegen dwingend beleid zijn in de vorm van een rookverbod. Ten tijde van het implementeren van rookvrije beleidsmaatregelen zei KB5: “We gaan het invoeren en willen mensen echt roken, dan is het niet onze taak of onze plicht om daar als politieagent achter te lopen.” In plaats van een verbod, wordt er gesproken over een positieve insteek:

“Heel belangrijk daarin was voor mij de positieve insteek. Dus daar hebben we ons heel duidelijk op georiënteerd. Dus niet een verbod van joh wij verbieden te roken. Nee, wij willen graag dat onze kinderen rookvrij kunnen recreëren.” (GEM1)

Medewerkers op drie locaties zijn geïnstrueerd om niet de strijd aan te gaan maar om rokers te verzoeken om niet op het terrein te roken (GEM1, KB4, KB5, KB1). De niet-rookvrije locatie is tevens voor het aannemen van een positieve insteek in plaats van een verbod (KB2). Volgens de respondenten verloopt dit goed. Eén respondent spreekt wel over een rookverbod waarbij het ten alle tijden verboden

is om een sigaret op te steken (KB3). Er was over het algemeen instemming van de medewerkers in het rookvrij maken van het terrein. Dit liep bij de meesten als een geleidelijk proces waarbij zij het als normaal beschouwden om buiten het zicht van kinderen te roken (KB1, KB4, KB5). Bij één kinderboerderij rookten er geen medewerkers (KB3) en bij de niet-rookvrije locatie verwachtte de respondent dat de medewerkers dergelijke veranderingen in het rookbeleid zouden accepteren (KB2).

Uit de bevindingen kan geconcludeerd worden dat het institutioneel draagvlak bij elke kinderboerderij aanwezig was. De meeste respondenten konden zich vinden in een positieve insteek in een rookvrije omgeving in plaats van een rookverbod wat dwingend opgelegd wordt. Hoewel er op sommige locaties andere regels gelden voor medewerkers dan bezoekers, is er desondanks draagvlak onder de medewerkers over het roken buiten zicht van de kinderen en regels voor een rookvrij terrein voor bezoekers. Een beïnvloedende factor hierin is ook het draagvlak van de leidinggevenden. Dit beïnvloedt hoe zij de rookvrije maatregelen uitvoeren en de mate waarin de kinderboerderijen rookvrij zijn.

ORGANISATORISCHE UITVOERING VAN BELEID

Er zijn verscheidene manieren geïdentificeerd waarop de locaties hun rookvrije beleidsmaatregelen uitvoeren. Drie kinderboerderijen maakten gebruik van middelen om een rookvrij terrein aan te geven. Dit waren onder andere borden die door de Longfonds gefinancierd waren (KB1, KB4, KB5, GEM1). Verder werden er door de twee kinderboerderijen die eerst deel uitmaakten van de gemeente, gebruik gemaakt van flyers en social media mededelingen tijdens de transitiefase naar een rookvrij terrein (KB4, KB5). Op twee locaties lagen drop pits bij de ingang zodat men hun sigaret kon doven bij binnenkomst (KB4, KB5, GEM1). Bij de locaties waar geen borden hingen, waren zij bereid om dit in de toekomst wel te doen (KB2, KB3).

Drie kinderboerderijen zijn actief bezig geweest met het creëren van draagvlak bij de bezoekers van het terrein. Dit is bijvoorbeeld gedaan door het drie of vier maanden van tevoren aan te kondigen (KB4, KB5). Mensen werden van tevoren ook gevraagd wat zij ervan zouden vinden als ze niet meer op het terrein mochten roken en werden daardoor betrokken in het proces (KB4). Tevens was er al draagvlak voor het niet-roken voordat een locatie rookvrij werd: “Het viel me op dat eigenlijk in de aanloop er naartoe dat er opvallend veel mensen al waren van oh mogen mensen überhaupt nog roken?” (KB5). KB4 vertelde daarnaast het idee te hebben dat er al veel rokers standaard niet rookten op het terrein.

Uit de bevindingen kunnen twee manieren geïdentificeerd worden waarop de kinderboerderijen hun terreinen rookvrij hebben gemaakt. Dit werd gedaan door middel van een geleidelijk of abrupt proces:

“Dat roken dat zit toch diep bij die mensen ingeworteld en je neemt toch iets van ze af. En ik denk daar krijg ik vaak weerstand bij. Dus ik denk als dat dan stapsgewijs is, dat dat soepeler gaat daardoor. Ik denk dat dat wel, dat je met dat soort dingen, dat je daar wel succes mee haalt.” (KB5)

“Op dinsdag op de woensdag was het klaar. Je moet ook zo simpel wezen.” (KB1)

De twee manieren waarop de locaties rookvrij zijn gemaakt werden allebei als succesvol ervaren. Elke respondent sprak daarnaast over het handhaven van de rookvrije regels toen deze eenmaal ingevoerd werden (KB1, KB3, KB4, KB5, GEM1). Handhaven wordt gedaan door middel van aanspreken wanneer iemand binnen de hekken een sigaret opsteekt (KB1, KB3, KB4, KB5). Hierbij wordt benadrukt dat ze

geen politieagentje willen spelen (KB1, KB4, KB5). Tevens wordt verantwoordelijkheid omtrent beleid in één geval verschoven naar de gemeente:

“Ik zeg: het is gemeentelijk beleid. Het heeft niet met ons te maken. Het heeft met de kinderen te maken. Het is niet alsof ik politieagentje wil spelen, maar het is gewoon gemeentelijke verordening. Het hoort er nou eenmaal bij.” (KB1)

Op deze locatie wordt er verwezen naar niet-bestaande gemeentelijke verordening. Door dit te doen wordt de schuld van het rookvrij beleid niet bij de locatie gelegd maar bij de gemeente (KB1). De niet-rookvrije locatie benoemde tevens dat zij dit tevens nodig zullen hebben als zij rookvrij worden.

4.3 SPORTVERENIGINGEN

BELEID

Vergeleken met de andere drie casussen, zijn er bij sportverenigingen de minste beleidsmaatregelen omtrent roken op terreinen te bekennen. De gemeente zit voornamelijk in een explorerende fase aangaande het creëren van rookvrije sportverenigingen. Respondenten vanuit de gemeente gaven verschillende verklaringen hiervoor. Bij de directie Sport en Cultuur bij gemeente Rotterdam ligt de prioriteit niet op deze gezondheidskwestie maar op andere onderwerpen zoals het verhogen van de sportdeelname in Rotterdam (GEM2). Vanuit Publieke Gezondheid, Welzijn en Zorg (PGW&Z) werden acties geformuleerd omtrent het rookvrij maken van verschillende type kindomgevingen, waaronder sportverenigingen. Deze klinkt als volgt: “Partijen erkennen gezamenlijk en in afstemming met Rotterdam Sportsupport, mogelijkheden om sportterreinen gedeeltelijk rookvrij te maken” (GEM2). Er is hierbij nog geen scherpe lijn hoe dit bereikt kan worden. Wel vinden er overleggen plaats om dit verder te bespreken. Verder legt GEM2 uit dat het gemeentelijk beleid omtrent roken bij sportverenigingen vooral een reactief beleid is. Dit betekent dat het Sportbedrijf, de verhuurder van sportvelden, erop reageert als sportverenigingen aangeven dat zij rookvrij willen worden. Op dit moment wordt het rookvrij maken dus niet gestimuleerd maar wel ondersteund (GEM2, GEM3). Verschillende partijen bieden ondersteuning hierin. Sportbedrijf kan helpen met het fysieke stuk zoals het aangeven van een rookvrij terrein (GEM2). Rookvrije Generatie en Sportsupport ondersteunen sportverenigingen met hoe zulke rookvrije maatregelen geïmplementeerd kunnen worden binnen de organisatie. Vanuit Sportsupport wordt er tevens gecommuniceerd naar Hartstichting als een sportvereniging er beleid op gaat maken (GEM2).

Respondent GEM3 heeft contact op landelijk niveau rondom Rookvrije Generatie. Vanuit landelijk oogpunt wordt er tot dusver voornamelijk gefocust op scholen (GEM3). Gemeentes kunnen echter ook zelf invulling geven aan de plannen uit het Preventieakkoord (GEM2, GEM3). Met betrekking tot sportverenigingen is de gemeente nog zoekende in wat de gemeentelijke verantwoordelijkheid hierin is en bij wie deze verantwoordelijkheid hiervoor zal liggen binnen de gemeente (GEM2, GEM3). Als er vanuit landelijk oogpunt een rookverbod op de terreinen van sportverenigingen ingevoerd zou worden, zou de verantwoordelijkheid vervolgens bij de sportverenigingen liggen om de terreinen rookvrij te houden. Vanuit gemeentelijk beleid zou eveneens een rookverbod ingevoerd kunnen worden door dit op te nemen in de gebruikersovereenkomsten. De vraag is dan echter hoe dit gecontroleerd gaat worden bij sportverenigingen en hoe vrijwilligers op een sportvereniging dit kunnen gaan handhaven (GEM2).

Gemeentelijke beleidsmaatregelen lijken zich aan te sluiten op de landelijke beweging hierin. Beide gemeentelijke actoren leggen de verantwoordelijkheid om hier harde maatregelen in te nemen bij het landelijke niveau zoals gedaan is bij rookverbod op schoolterreinen (GEM2, GEM3). Communicatie naar sportverenigingen over Rookvrije Generatie is tevens aangesloten op de momenten van de landelijke campagne (GEM2).

Vanuit de sportverenigingen zijn meerdere respondenten van mening dat de gemeente het voortouw dient te nemen in het stimuleren van rookvrije sportverenigingen (SP1, SP2, SP5). Dit zou onder andere gedaan kunnen worden door de huisregels aan te passen (SP1). Dit zou het rookvrij maken en behouden van de terreinen vergemakkelijken. Ook zou het kunnen helpen bij het behouden van leden en sponsors als elke sportvereniging verplicht rookvrij is (SP5). Verder hebben de sportverenigingen ook verwachtingen of wensen naar de gemeente, zoals hulp bij handhaving (SP2), het creëren van maatschappelijke draagvlak (SP3), middelen zoals borden (SP4) en financiering (SP5).

MATE VAN ROOKVRIJ

Van de vijf sportverenigingen die onderzocht zijn, hebben twee sportverenigingen een rookvrij terrein. Dit geldt voor de bezoekers van het terrein en de werknemers en vrijwilligers. Bij de overige drie sportverenigingen zijn enkel in de binnenruimtes zoals de kantines en kleedkamers rookvrij. Bij deze terreinen wordt er onder andere rondom de velden en op de tribunes gerookt (SP3, SP4, SP5). Eén van deze sportverenigingen wil het komende seizoen rookvrij worden en is momenteel in de oriënterende fase hiervoor (SP5).

Op de rookvrije sportverenigingen wordt er binnen het zicht gerookt. Bij één sportvereniging komt dit doordat zij hun locatie delen met twee sportverenigingen die niet rookvrij zijn. Als mensen willen gaan roken, verplaatsen zij zich naar de andere sportverenigingen (SP1). Hierdoor kunnen zij buiten het zicht van de bezoekers van de rookvrije sportvereniging, maar is dit alsnog binnen het zicht van de bezoekers van de andere sportverenigingen. Eén van de sportverenigingen met wie SP1 de terreinen deelt, merkte deze verplaatsing van rokers op:

“...wat we daarmee wel zien dat de mensen die zij zeg maar willen ontmoedigen, allemaal onze kant op komen. Dus ja dan heb je enerzijds je eigen straatje mooi schoongeveegd. Maar anderzijds is het een beetje je ogen sluiten voor het verplaatsen van problemen. En misschien niet helemaal bewust bezig willen zijn met de eventuele consequenties die het heeft.” (SP3).

Bij de andere rookvrije sportvereniging verzamelen de rokers zich bij de ingang van het terrein wat ook niet een gewenst resultaat is voor hen (SP2). Bij het betreden van het terrein kan het zijn dat men hierdoor door de rook moet lopen. Bij beide locaties wordt gezegd dat dit komt doordat zij geen zeggenschap hebben over deze ruimtes doordat dit openbare ruimte is (SP1) of terrein van een ander waar wel gerookt mag worden (SP2).

OMGEVINGSFACTOREN

Alle vijf sportverenigingen, rookvrij of niet, hebben te maken met omgevingsfactoren. De gemeente of één van de genoemde partijen (Sportbedrijf, Sportsupport, Rookvrije Generatie en Hartstichting) hebben volgens de sportverenigingen geen contact met hen opgenomen over roken (SP1, SP2, SP3, SP4, SP5). Wel hebben sportverenigingen contact met Sportsupport maar wordt roken hier niet besproken

(SP3, SP5). Eén sportvereniging werd ondersteund in het rookvrij worden toen zij hier zelf initiatief in namen (SP1). “Nou ja, veel meer dan een verzoek om een bord of banner op te hangen via Sportsupport .... Veel verder dan dat is het niet gegaan” (SP1). Verder hield het contact met Sportsupport bij een andere sportvereniging in dat zij meldden dat ze rookvrij werden: “We hebben het wel met Sportsupport doorgenomen, maar ja we hebben het meegedeeld dat we rookvrij zijn bijvoorbeeld” (SP2).

Bij drie sportverenigingen was er sprake van onderlinge samenwerking omdat zij het gehele terrein met elkaar delen. De rookvrije sportvereniging verzocht de andere twee sportverenigingen tevergeefs om rookvrij te worden (SP1). Hoewel één van de andere sportverenigingen zich bewust is van hun rookvrije maatregelen (SP3), vertelde een andere respondent hier niet af van te weten (SP4). In deze interactie omtrent roken op het terrein zijn tegengestelde belangen op te merken. SP1 ziet graag dat het gehele terrein rookvrij wordt zodat kinderen niet te maken krijgen met roken. SP4 heeft tegelijkertijd last van de rokers die zich verplaatsen naar hun terrein.

De ruimtelijke omgeving heeft ook invloed op de mate waarin de sportverenigingen rookvrij zijn. Respondent SP2 noemt de grootte van hun sportvereniging als een succesfactor in het rookvrij maken van hun vereniging. Zij hebben circa 120 leden waardoor handhaving en aanspreken gemakkelijker gaat (SP2). Wanneer de terreinen groter zijn en er meer personen zich op het terrein bevinden, kan het moeilijk zijn om dit te monitoren en te handhaven (SP4, SP5). Mensen willen wellicht ook niet de moeite nemen om zich buiten het terrein en buiten zicht te verplaatsen om te roken (SP5).

Een grote beïnvloedende omgevingsfactor bij sportverenigingen is het type actoren die roken en het draagvlak van de bezoekers. Mensen die roken zijn onder andere leden, vrijwilligers, bezoekers, werknemers en sponsors (SP1, SP2, SP3, SP4, SP5). Bij SP1 is er positieve draagvlak omtrent het rookvrije terrein. Voor de rest merkten respondenten weinig van draagvlak tegen roken. Reagerend op de vraag waarom de sportvereniging niet rookvrij is, beantwoordde één respondent dan ook:

“Enerzijds omdat dat nog geen prioriteit heeft gekregen vanuit het bestuur. En anderzijds omdat er eigenlijk ook nog geen geluiden zijn gekomen vanuit de vereniging of vanuit de leden dat daar echt behoefte aan is.” (SP3)

Als het vanuit de leden of bestuur werd genoemd, zou het hoger op de prioriteitenlijst hebben gedaan (SP3). Tevens werd de combinatie van alcohol en roken gekoppeld aan de voetbalcultuur waarbij mensen het fijn vinden om een sigaret op te steken bij het drinken van alcohol en tijdens het kijken van een voetbalwedstrijd (SP1). Bij één sportvereniging was er een angst voor de mogelijke consequenties van het creëren van een rookvrije sportvereniging. De sportvereniging komt onder andere rond door de financiële bijdragen van sponsors (SP5). Derhalve zal deze respondent niet streven naar een terrein dat 100% rookvrij is maar naar een zo rookvrij mogelijk sportvereniging zodat belangrijke actoren zoals sponsors niet de club verlaten (SP5). De rookvrije sportverenigingen noemden echter geen terugloop in sponsors toen zij rookvrij werden (SP1, SP2).

De maatschappelijke ontwikkeling in de sociale norm omtrent roken speelt eveneens een rol. Voor sommige sportverenigingen is de maatschappelijke ontwikkeling motivatie om hierin mee te gaan en rookvrij te worden terwijl anderen zeggen dat de maatschappelijke ontwikkeling nog niet ver genoeg is hierin. Een niet rookvrije sportvereniging legt uit dat het sportklimaat ook uit een stukje ontspanning ontstaat. Men gaat er naartoe om te kunnen ontspannen en “zolang roken, hoe slecht ook, voor

sommige mensen een onderdeel is van die ontspanning, zal ik dat misschien ook wel actief of niet actief onderdeel willen houden van de mogelijkheden die we hier aan al onze leden bieden” (SP3). Tevens wordt het door sommigen niet als hun verantwoordelijkheid gezien om als koploper te fungeren in de maatschappelijke ontwikkeling omtrent roken (SP3, SP4). Wanneer de maatschappelijke ontwikkeling hier meer in verandert en roken minder geaccepteerd wordt, zeggen deze respondenten hierin mee te willen gaan en ondersteuning aan te bieden (SP3, SP4). Echter is één respondent ook van mening dat er hierin doorgeslagen wordt en dat onnodig is om mensen te verbieden om te roken in de buitenlucht (SP4).

Overige factoren die de mate waarin sportverenigingen rookvrij zijn beïnvloeden zijn medewerkers die op de sportvereniging werken. Dit zijn voornamelijk vrijwilligers die de rol op hun krijgen om anderen aan te spreken op hun gedrag als het terrein rookvrij wordt (SP4, SP5). Zij krijgen dan een extra taak naast hun normale werkzaamheden en willen dit misschien ook niet uitvoeren.

INSTITUTIONEEL DRAAGVLAK

Het draagvlak omtrent het creëren van rookvrij sportterreinen verschilde tussen de sportverenigingen. Bij drie van de vijf sportverenigingen is er te spreken van draagvlak voor rookvrije sportterreinen (SP1, SP2, SP5). Zij zien graag meer beweging vanuit de gemeente hierin zodat hun plannen ondersteund worden. Twee sportverenigingen stemmen op dit moment niet in met de wens om sportterreinen rookvrij te maken. Zij willen het “vanuit maatschappelijk oogpunt laten komen” (SP3) en daarin meebewegen wanneer zij merken dat dit van hen gevraagd wordt (SP3, SP4). De respondenten noemen meerdere redenen waarom zij op dit moment nog niet rookvrij willen worden. Zoals reeds genoemd wil één sportvereniging ontspanning kunnen aanbieden, waar roken onder valt (SP3). Tevens vindt respondent SP3 dat een sportvereniging hier geen opvoedingsrol in dient te nemen. Daarnaast wordt de vraag gesteld wie dit zal gaan handhaven als sportverenigingen rookvrij worden (SP3, SP4, GEM2). Is dit gemeentelijke verantwoordelijkheid omdat dit door hen verhuurd wordt of wordt deze verantwoordelijkheid bij de sportverenigingen gelegd (SP3, SP4, SP5)? Volgens gemeentelijke actoren zou deze verantwoordelijkheid bij de sportverenigingen komen te liggen (GEM3, GEM4). Wanneer iemand dit zou overtreden door op een sportterrein te gaan roken, zou de boete dan bij de sportvereniging liggen en niet bij de rokende individuen (GEM3, GEM4).

Bij de rookvrije sportverenigingen gelden de rookvrije regels ook voor de medewerkers (SP1, SP2). Het besluit om rookvrij te worden kwam bij SP1 vanuit het bestuur. Vrijwilligers worden tevens meegenomen in deze maatregelen: “Ja iedereen weet ervan. Dat is ook wat ze meekrijgen. Spreek mensen erop aan. Dat zeggen we ook tijdens de algemene ledenvergadering.” (SP2). Deze werknemers en vrijwilligers hebben tevens een voorbeeldfunctie binnen de clubs (SP1, SP2). Anderen vinden echter dat deze verantwoordelijkheid niet bij medewerkers horen te liggen omdat zij vrijwilligers zijn en met hun eigen taken bezig zijn (SP3, SP4).

Een sterke beïnvloedende factor dat uit de data naar voren kwam is het draagvlak van de leidinggevenden. Dit heeft direct invloed op de mate waarin de omgevingen rookvrij zijn. Wanneer de leidinggevenden het niet eens waren met een rookvrij terrein, waren deze terreinen als gevolg niet rookvrij (SP3, SP4). Wanneer hier wel sterk draagvlak voor was bij de leidinggevenden, waren deze sportverenigingen wel rookvrij (SP1, SP2). Eén leidinggevende is een voorstander van een rookvrij terrein maar merkt dat er juist een sterk draagvlak is voor roken bij de werknemers, vrijwilligers en

sponsors. Desondanks zal deze sportvereniging vanaf het volgende seizoen rookvrij worden omdat deze leidinggevende een rookvrije sportomgeving voor de kinderen wil creëren.

ORGANISATORISCHE UITVOERING VAN BELEID

De rookvrije sportverenigingen hebben gebruik gemaakt van vergelijkbare middelen om een rookvrij terrein aan te geven. Door één sportvereniging wordt dit aangegeven door middel van een grote banner op het hoofdveld en bordjes van de Rookvrije Generatie bij het clubhuis (SP1). Tevens is deze verandering gecommuniceerd naar de leden via het clubblad en worden mensen aangesproken als ze gaan roken (SP1). Respondent SP2 spreekt eveneens van borden en sociale controle. Tijdens de observatie bleek dat deze borden van de Rookvrije Generatie waren en op de hekken geplaatst waren. De sportvereniging die van plan is om rookvrij te worden, benoemt plakkaat en informeren als middelen en acties om het terrein rookvrij te maken (SP5). Hierbij zouden zij gebruik maken van de informatie die beschikbaar is om het “door goede banen” te leiden (SP5). Er is eveneens gepoogd draagvlak te creëren door het mede te delen aan leden tijdens een ledenvergadering (SP2). Respondent SP3 noemt tevens dat het belangrijk is om mensen mee te nemen in een geleidelijk proces van rookvrij maken zodat het niet in het verkeerde keelgat schiet.

Bij elke sportvereniging die deel uitmaakte van dit onderzoek was er sprake van of voorkeur voor een geleidelijk proces waarin de rookvrije maatregelen geïntroduceerd en geïmplementeerd worden (SP1, SP2, SP3, SP4, SP5). Het zou bijvoorbeeld bekend gemaakt worden via de website (SP4) en op Facebook en whatsapp groepen (SP5). Hierbij is het van belang om “een stukje weerstand te overwinnen” (SP5). Verder zijn er ook acties uitgevoerd met de poging om andere verenigingen rookvrij te maken. Om het verschil in het rookbeleid tussen de drie verenigingen te verkleinen, verzocht de rookvrije sportvereniging aan hun verhuurder, Sportbedrijf Rotterdam, om het hele complex rookvrij te maken (SP1). Hier werd echter geen gehoor aan gegeven. Deze samenwerking met de gemeentelijk organisatie verliep volgens hen aldus niet naar wens. Ook SP2 heeft geen positieve ervaring hierin. Ze hebben enkel contact met Sportsupport gehad om mede te delen dat zij rookvrij zijn. “Via de gemeente gaat het niet allemaal altijd even snel, laat ik het maar zo zeggen” (SP2).

Zoals reeds naar voren is gekomen, is het handhaven een discussiepunt geweest bij meerdere respondenten van sportverenigingen. Hoewel er verwacht wordt dat dit een struikelpunt zal worden bij de niet-rookvrije sportverenigingen (SP3, SP4, SP5), verloopt dit bij de rookvrije sportverenigingen voorspoedig (SP1, SP2). Rokers die vinden dat ze wel op het terrein mogen roken, verlaten alsnog het terrein als hier iets van gezegd wordt (SP1). Verder is het niet door de rookvrije sportverenigingen genoemd dat mensen weg zijn gegaan bij de sportvereniging ten gevolge van het rookvrij maken van het complex (SP1, SP2).

4.4 PRIMAIR ONDERWIJS

BELEID PRIMAIR EN VOORTGEZET ONDERWIJS

Het beleid vanuit gemeentelijk en landelijk oogpunt geldt voor primair en voortgezet onderwijs. Deze paragraaf zal daarvoor ook voor voortgezet onderwijs gelden. Vanuit landelijke wetgeving wordt de focus omtrent het creëren van rookvrije kindomgevingen op schoolterreinen gelegd. Hoewel er tevens

een streven is voor rookvrije terreinen bij sportverenigingen, kinderboerderijen, speeltuinen en kinderopvangen, is er tot dusver enkel concreet beleid gevoerd op schoolterreinen (GEM3). Dit geldt voor schoolterreinen in het primair en voortgezet onderwijs. Landelijke ondersteuning vindt hierbij onder andere plaats in de vorm van campagnevoering via de media (GEM3) en informatie beschikbaar stellen op de website van de Rookvrije Generatie. Vanuit de gemeente wordt hier enerzijds in meebewogen. Anderzijds is de gemeente nog zoekende in hun rol in het stimuleren van rookvrije kindomgevingen (GEM3). Horen zij hier het voortouw in te nemen of wachten zij af om te kijken hoe hier zelf beweging in komt vanuit de scholen (GEM2, GEM3, GEM4)? De gemeente kan bijvoorbeeld wachten tot de nieuwe wet van gang gaat per augustus 2020 en scholen vervolgens ondersteunen als zij met vragen komen (GEM3).

Om scholen te informeren over de verandering in landelijke wetgeving, namelijk rookvrije schoolterreinen vanaf augustus 2020, is er vanuit de gemeente een nieuwsbrief verstuurd (GEM3). In deze nieuwsbrief werden gratis Rookvrije Generatie borden aangeboden aan de eerste 10 scholen die zich aanmeldden. Echter leidde dit niet tot de gewenste resultaten; weinig (circa vier) scholen meldden zich aan en de uitvoering hiervan liep vast door miscommunicatie tussen de scholen en de gemeente waardoor dit is “blijven hangen” (GEM3). Tevens trachtte de gemeente contact op te zoeken met de scholen via de schoolcontactpersonen vanuit de gemeente volgens respondent GEM3. Daarnaast wordt er door de gemeente verwezen naar Trimbos Instituut, die scholen kan ondersteunen in het rookvrij worden. Respondent GEM3 gaat eveneens zelf op bezoek bij scholen wanneer hier vraag naar is.

Momenteel ligt de vraag vanuit scholen voornamelijk bij het roken in de directe omgeving (GEM3). De landelijke wetgeving richt zich echter enkel op de schoolterreinen en niet de directe omgevingen. Vanuit de gemeente is er tevens bewustzijn over de verplaatsing van rokers naar buiten de terreinen (GEM3, GEM4). Over het algemeen lijkt het rookvrij maken van terreinen goed te verlopen vanuit het oogpunt van de gemeente: “Op het eigen terrein lijkt het niet zo’n groot probleem. Dat kunnen ze zelf afdwingen he. Ze kunnen zelf regels stellen.” (GEM3).

BELEID PRIMAIR ONDERWIJS

Uit interviews met de respondenten in de scholen kan geconcludeerd worden dat zij deze beleidsmaatregelen anders hebben ervaren (PO2, PO3, PO4, PO5, PO6). Bijna geen van deze scholen hebben contact ondervonden van de gemeente omtrent roken (PO1, PO2, PO3, PO4, PO5). Hoewel sommige scholen rookvrij worden op voortschrijdend inzicht op wijzigingen in de landelijke wetgeving (PO2, PO4), hebben niet alle scholen hierover gehoord (PO1, PO5, PO6). Het rookvrij maken van de onderzochte schoolterreinen gebeurt aldus vanuit eigen initiatief en wordt niet aangestuurd vanuit de gemeente. Geen van de onderzochte scholen hebben de nieuwsbrief van de gemeente over de verandering in regelgeving ontvangen of opgemerkt.

Vanuit de scholen zijn er een aantal wensen over de gemeentelijke rol naar voren gekomen, bijvoorbeeld het delen van informatie over het communiceren naar de ouders toe en stappen in het rookvrij maken (PO2, PO4). De gemeente heeft tevens zeggenschap over openbare terreinen (PO4) zoals een speelplein waar gebruik van wordt gemaakt (PO5). Eén respondent zegt dat het mooi zou zijn als de gemeente deze rookvrij maakt omdat kinderen hier tijdens en na schooltijd spelen (PO5). Verder zien scholen het als hun eigen verantwoordelijkheid om rookvrij te worden en niet als een gemeentelijke taak (PO1, PO5, PO6). Hoewel één locatie ontevreden is over het roken in de openbare ruimte, namelijk

op de stoep om de school heen, leggen zij de verantwoordelijkheid hiervoor niet bij de gemeente (PO3). Zij willen dit in de toekomst zelf veranderen door de schoolregels aan te scherpen zodat ouders “binnen een range van zoveel meter” van de school niet meer roken (PO3).

MATE VAN ROOKVRIJ

Alle scholen in het primair onderwijs die geïnterviewd zijn voor dit onderzoek zijn in zekere mate rookvrij. Op geen van de schoolterreinen mogen ouders of andere bezoekers roken (PO1, PO2, PO3, PO4, PO5, PO6). Zoals reeds besproken is dit vanuit sommige scholen als voortschrijdend inzicht op de landelijke wetgeving ingevoerd (PO2, PO4). Anderen vinden het logisch om niet binnen het zicht van kinderen te roken (PO1, PO3, PO5, PO6). Eén school had nog geen actief rookverbod voor ouders (PO4). De reden hierachter is dat het nog geen probleem vormt:

“Nee ik denk dat ouders ook bij ons op school dat ook wel vinden, dat ze niet moeten roken waar kinderen bij zijn. Dat dat wel een soort gemeengoed is.” (PO4)

Echter is er vanuit de medezeggenschapsraad door een ouder gevraagd over actiever rookvrij beleid, waardoor de school dit op gaat pakken (PO4). Tevens is het al verboden voor werknemers om op het terrein te roken (PO4).

Officieel mag er op dit moment nog op schoolterreinen gerookt worden. In meerdere scholen wordt dan ook een eigen invulling gegeven aan een rookvrij schoolterrein. Het belang van het roken buiten zicht van kinderen staat voor het roken buiten het terrein. Derhalve zijn er bij een aantal scholen plekken op het terrein waar werknemers kunnen roken buiten zicht van de kinderen (PO2, PO4, PO6).

“Het is nog wel op het terrein. Je gaat anders krijgen dat ze op het hoekje hier gaan staan.” (PO2)

Het roken van werknemers zal vanaf augustus 2020 verboden worden, ook wanneer dit buiten zicht is van de kinderen (GEM3, GEM4). Van de onderzochte scholen hebben drie scholen een volledig rookvrij terrein, voor zowel de bezoekers en werknemers (PO1, PO3, PO5). De werknemers zoeken hierbij zelf een plek uit waar ze roken buiten zicht en van het terrein af (PO1, PO3). Bij één locatie is er geen sprake van rokende werknemers (PO5).

Ondanks dat bezoekers bijna of helemaal niet op de terreinen roken, merken een paar scholen op dat zij wel in de directe omgeving roken (PO2, PO3). Bij één school bestaat het eigen schoolterrein enkel uit een speelterrein. Het gebied om de school heen is openbare ruimte. Hoewel ouders niet op het terrein roken, roken zij wel op de stoep om de school heen (PO3). Deze respondent noemt de locatie dan ook niet rookvrij omdat er nog wel binnen het zicht van kinderen gerookt wordt.

OMGEVINGSFACTOREN

Er hebben weinig samenwerkingen plaatsgevonden omtrent het rookvrij maken van de schoolterreinen. In veel gevallen waren de interviews het eerste contact omtrent roken vanuit de gemeente. Eén respondent vroeg aan zijn schoolcontactpersoon of zij een bordje van de Rookvrije Generatie konden ontvangen nadat hij had dit bij kinderboerderijen had gezien (PO1). Echter is hier geen gehoor aan

gegeven. Een andere respondent was uitgenodigd voor een pilot in Rotterdam om roken op schoolterreinen te verminderen (PO3). Deze pilot is niet doorgegaan door te weinig animo (PO3, GEM3).

Binnen en vanuit de scholen zelf vinden enkele samenwerkingen plaats. Medezeggenschapsraden kaarten bijvoorbeeld onderwerpen zoals roken op schoolpleinen aan die vervolgens terecht komen bij het bestuur (PO1, PO2). Tevens komen er vragen vanuit ouders:

“...een ouder laatst heeft gevraagd van hey hoe zit dat eigenlijk met een rookvrij schoolplein. Die vraag heb ik wel naar de MR [medezeggenschapsraad] doorgestuurd en die willen wel al actief gaan kijken naar oké kunnen we borden ophangen bij het schoolplein van hier niet roken. Dat hebben we wel in gang gezet.” (PO4)

Een aantal scholen uit het onderzoek delen hun terreinen met andere partijen, waaronder met een speeltuinvereniging (PO2), andere school (PO4), kinderopvang (PO6) en een school en kinderopvang (PO1). Bij deze laatste respondent is het plein officieel van hen en maken de andere school en de kinderopvang gebruik van het plein op andere tijden (PO1). Mensen uit de buurt kunnen ook gebruik maken van het plein na schooltijd. De respondent is er niet zeker van of de kinderopvang zich ook houdt aan het rookvrij beleid (PO1). Eén school maakt samen met een andere school gebruik van een openbaar plein (PO4). Dit terrein is niet als rookvrij bestempeld: “Het zou mooi zijn als die ruimte ook als rookvrij bestempeld zou worden [door de gemeente]. Juist omdat daar de kinderen dan spelen” (PO4). Voor één school levert het delen van een terrein problemen op. Ze hebben namelijk “geen recht van spreken” omdat ze het terrein huren (PO2). Op dit terrein hangen borden dat er niet gerookt mag worden. Echter rookt één van de vrijwilligers van deze kinderopvang op het voorplein waar ouders en kinderen langskomen en verzamelen, waardoor er binnen zicht van hen wordt gerookt (PO2). “Dat is lastig voor ons want zij vallen zeg maar buiten ons [...] personeelsbestand” (PO2).

Bij de meeste scholen heerst er draagvlak omtrent het niet-roken bij de ouders van de leerlingen. Bij één school is er sprake van ouders die net buiten de hekken roken als ze hun kinderen ophalen (PO3). Bij andere scholen komt de beweging om rookvrij te worden vanuit de ouders (PO1, PO2) of helpen ouders soms met het handhaven (PO1). Verder ervaren scholen weinig weerstand van ouders (PO1, PO3, PO6) of heerst er zelfs een sterk anti-rook gevoel (PO2). Naast het draagvlak van de bezoekers, hebben nog twee andere factoren invloed op de mate waarin de scholen rookvrij zijn. De respondenten leggen uit dat bezoekers weinig roken omdat ze maar voor een korte tijd bij de school zijn (PO1, PO2, PO3, PO4). Zoals respondent PO3 het verwoordt: “Het is een kwestie van een kwartier niet roken.” Daarnaast heeft de maatschappelijke ontwikkeling invloed hierop. Het is minder acceptabel of normaal geworden om te roken waar kinderen bij zijn (PO1, PO2, PO3, PO5, PO6). “Ik denk dat heel veel rokers het ook wel gewend zijn dat steeds meer van ze wordt afgenomen” (PO1).

INSTITUTIONEEL DRAAGVLAK

Zoals tot nu toe is besproken, zijn alle onderzochte scholen het er mee eens dat er niet in de buurt of binnen het zicht van kinderen gerookt moet worden. Niet alle scholen zijn het echter eens met de wijziging in de landelijke wetgeving die in augustus 2020 van start gaat (PO2, PO6). De beredenering hierachter is dat het een discussie start als dit door middel van een bord weergegeven wordt en dat werknemers op sommige locaties momenteel buiten zicht roken.

“Ik snap ‘m. Ik ben er niet op tegen, maar in deze situatie denk ik van ja ik ga er een bordje ophangen waarbij je misschien wel juist een discussie creëert over iets wat eigenlijk wel goed gaat. En heb ik liever dat mijn leerkrachten hier in de patio staan te roken waar geen kinderen het zien.” (PO6)

Een consequentie van het rookvrij beleid kan daardoor zijn dat werknemers die momenteel buiten zicht roken, binnen zicht van de leerlingen gaan roken als zij buiten het terrein moeten roken. Eén school heeft daarnaast te maken met een vrijwilliger die rookt (PO2). Op dit moment rookt deze vrijwilliger op het terrein maar buiten zicht. Deze respondent vreest dat deze vrijwilliger weggaat als roken op het terrein en binnen zicht wordt verboden door de directie. Echter ziet hij de toekomstige landelijke wetgeving als een hulpmiddel hierin. “Maar daarom is het ook wel handig van weet je als er zulk soort regels zijn [...] Dan heb je iets meer munitie om het voor elkaar te krijgen” (PO2).

Eén school is niet officieel rookvrij omdat dit nog geen probleem is geweest. Er wordt daar namelijk niet binnen het zicht van kinderen gerookt (PO4). Ondanks dat er geen rookvrije regelgeving in deze setting is, zijn zij het aldus wel eens met het idee dat er niet binnen het zicht van kinderen gerookt wordt. Wanneer het terrein rookvrij moet worden, zal dit geen probleem zijn volgens PO4. Er is momenteel één werknemer die rookt bij deze school. Deze zal tijdens de pauze verder van de school gaan om buiten het zicht van kinderen te roken (PO4).

Een belangrijk aspect van het institutioneel draagvlak blijkt het draagvlak van de leidinggevende te zijn. Als de leidinggevende nog niet actief bezig is met roken, blijkt hier ook nog niks op uitgevoerd te worden (PO4). Het is ook afhankelijk van de leidinggevende of de werknemers op het terrein mogen roken zoals te zien is onder het kopje mate van rookvrij.

ORGANISATORISCHE UITVOERING VAN BELEID

Er zijn verschillende acties ondernomen door de scholen om de terreinen rookvrij te maken voor kinderen. Dit is bijvoorbeeld opgenomen in de schoolregels (PO1, PO5). Tevens wordt er gebruik gemaakt van stickers (PO1) en borden (PO2) die niet van de Rookvrije Generatie zijn. Verder is hierover gecommuniceerd naar ouders via de nieuwsbrief en de mail (PO1). Echter gebruikten de helft van de scholen geen middelen omdat het terrein niet volledig of officieel rookvrij is (PO3, PO4, PO6). Wanneer de wetgeving verandert, zal dit gecommuniceerd worden naar de ouders (PO3, PO4) en zal gebruik worden gemaakt van borden (PO2, PO3, PO4).

In de uitvoering van het rookvrij beleid zei respondent PO1 dat het een simpel en kort proces was. Het proces bestond uit het informeren van ouders via de mail en nieuwsbrief en het ophangen van rookverbod stickers. Een andere respondent verwacht dat dit een langer proces zal zijn (PO2). Het liefst willen zij ruim van tevoren informatie ontvangen over hoe het terrein rookvrij gemaakt kan worden en “niet echt op het laatste moment ineens honderdduizend dingen moet gaan doen om dat voor elkaar te krijgen” (PO2). Respondent PO3 zegt eveneens dat dit communicatie naar de ouders vereist voordat zij dit kunnen gaan handhaven.

Vergeleken met de andere casussen, vindt er bij deze casus de minste handhaving plaats. Roken wordt niet gemonitord maar mensen worden aangesproken als de directie het ziet (PO1, PO4, PO5, PO6). Volgens de respondenten zien zij zelden rokende ouders (PO1, PO4, PO5, PO6). Doordat het door middel van het interview onder de aandacht is gebracht bij deze respondent, zal hier weer actiever op

gemonitord en gehandhaafd worden (PO5). Volgens gemeentelijke actoren ligt de verantwoordelijkheid bij de scholen om dit zelf te handhaven (GEM3, GEM4). Als er tijdens een controle van een instantie blijkt dat er wel gerookt wordt, komt deze boete bij de school te liggen (GEM3, GEM4).

4.4 VOORTGEZET ONDERWIJS

BELEID VOORTGEZET ONDERWIJS

Net als scholen uit het primair onderwijs, hebben de onderzochte scholen uit het voortgezet onderwijs niet de beleidsmaatregelen van de gemeente ervaren zoals deze zijn opgezet (VO1, VO2, VO3, VO4, VO5, VO6, VO7). Geen van de scholen hebben de nieuwsbrief opgemerkt. Het rookvrij maken van het terrein kwam bij deze scholen uit eigen initiatief (VO1, VO2, VO3, VO4, VO5, VO6, VO7). Hierbij zegt één respondent expliciet dat dit onder andere beïnvloed is door landelijke wetgeving:

“Er is natuurlijk wetgeving aanstaande om volgend jaar tot een rookvrij schoolomgeving te komen. [...] Dus daar hebben we ons denk ik wel door laten beïnvloeden maar we hebben gezegd, we vinden het belangrijk, een gezonde school. Dus we pakken dat eerder aan.” (VO1)

De scholen zijn voornamelijk gericht op het aanbieden van een gezonde omgeving voor de leerlingen, waar een rookvrije omgeving bij hoort.

De scholen zien graag meer ondersteuning vanuit de gemeente in het rookvrij maken van de scholen en het omgaan met de consequenties van het rookvrij maken zoals het verplaatsen van de rokers. Twee settingen zouden graag hulp in het schoonhouden van de directe omgeving willen ontvangen (VO1, VO2). Financiële steun is tevens genoemd door twee scholen (VO1, VO7). Verder is communicatie vanuit de gemeente een belangrijk punt volgens de respondenten. Respondent VO1 ziet graag meer regie in welke stappen scholen kunnen nemen om rookvrij te worden. Ook respondent VO7 ziet graag dergelijke ondersteuning vanuit de gemeente zoals het gebruik van expertise binnen de gemeente. Momenteel probeert deze school zelf verschillende dingen uit maar “ik heb er meer aan dat de gemeente vanuit hun expertise en hun ervaring met allerlei scholen in de landen, bij mij maatwerk komt leveren en daarin gewoon het initiatief wil nemen” (VO7).

Niet alle geïnterviewde respondenten hebben verwachtingen naar de gemeente. Eén school gaat bijvoorbeeld om met struikelpunten door dit van binnenuit op te lossen (VO4):

“We weten wel wat er ongeveer maatschappelijk speelt en waar we ons mee moeten bezighouden en op het moment dat er zich iets voordoet waarvan we denken nou dat wordt bij ons ook een item, doen we er gelijk wat mee.” (VO4)

MATE VAN ROOKVRIJ

Van de onderzochte scholen zijn alle zeven scholen rookvrij voor de leerlingen. Dit betekent dat de leerlingen niet op het terrein mogen roken. Eén locatie heeft geen eigen schoolterrein (VO3). Hoewel de terreinen van deze locaties rookvrij zijn voor leerlingen, verschilt de mate waarin de scholen rookvrij zijn. Sommige scholen laten het toe dat het personeel op het terrein rookt. Er is tevens een verschil op te merken in het roken in de directe omgeving van de scholen. Meerdere scholen gaan hierin verder dan de landelijke wetgeving door de directe omgeving mee te nemen in hun schoolregels.

Op twee locaties mag het personeel momenteel nog op het terrein roken (VO4, VO7). Op beide locaties roken deze werknemers buiten het zicht van de leerlingen. De respondenten van deze locaties zijn zich er bewust van dat dit volgend jaar verboden wordt vanuit de landelijke wetgeving. Deze zullen dan bijvoorbeeld een rondje moeten lopen als zij willen roken (VO4). Voor bijna alle respondenten is het cruciaal dat de werknemers niet binnen het zicht van de leerlingen roken. Op één locatie rookt een werknemer voor de deur of aan de zijkant van het schoolgebouw, waar eveneens de leerlingen kunnen roken (VO3). Met ingang van het nieuwe schooljaar mag deze werknemer echter niet meer in de buurt van de school roken (VO3).

Op één locatie was het tot voor kort toegestaan om op het terrein te roken. Hoewel zij geen schoolplein hebben, kon men wel op het terrein roken (VO3). Voorheen mocht er op een aangewezen balkon gerookt worden op deze locatie. Wegens een klacht van een bewoner uit de buurt moesten de hekken op het balkon echter van de gemeente weggehaald worden waardoor het nu niet veilig is voor leerlingen om hier te roken. Hierdoor roken de leerlingen nu buiten de school, bijvoorbeeld in de wijk of verderop in de straat (VO3). “Dus dankzij de gemeente veroorzaken mijn leerlingen overlast op straat” (VO3).

Ook andere settings merken nadelige consequenties naar aanleiding van het rookvrij maken van het terrein. Bij één setting creëert het een ophoping aan rokers bij de grens waar de rookvrije zone weergegeven is (VO1). Bij een andere setting verschoof de groep rokende leerlingen naar een appartementencomplex in de buurt (VO2). Dit zorgde voor overlast bij de bewoners omdat de leerlingen afval achterlieten op deze plek. Middels overleggen met de Vereniging van Eigenaars, heeft deze school de overlast verholpen door er een vuilnisbak te plaatsen (VO2). Deze verplaatsing van rokers vond ook plaats op twee andere scholen (VO4, VO7). Bij één school wordt momenteel bij de ingang van het terrein gerookt wat niet de bedoeling is volgens de respondent (VO7). Toen een andere school het terrein rookvrij verklaarde, ging de leerlingen tegenover de school roken (VO4). Dit waren voornamelijk bovenbouw leerlingen die rookten. Dit had vervolgens effect op de onderbouw leerlingen. “Wat ik ook niet prettig vond wat dat leerlingen uit de onderbouw, die zagen hun roken, gingen erbij staan en doordat ze erbij kwamen te staan gingen ze op gegeven moment ook zelf roken” (VO4). Derhalve werd in de schoolregels opgenomen dat leerlingen niet meer binnen het zicht van de school mogen roken. De werknemers controleren nu regelmatig de buurt tijdens pauzes om te voorkomen dat leerlingen ergens op een kluitje gaan roken (VO4).

Hoewel veel van de onderzochte schoolterreinen rookvrij zijn, ervaren zij aldus wel problemen door deze acties. Het rookvrij maken van de terreinen brengt echter niet enkel nadelige consequenties met zich mee. Op twee locaties hebben onderbouwleerlingen minder of niet meer te maken met rokende leerlingen (VO4, VO7). Het zorgt tevens voor minder afval op het terrein, hoewel afval buiten het terrein wel een probleem vormt (VO2). Twee scholen spreken over hun reputatie als een rookvrije school (VO4, VO5). Dit trekt volgens respondent VO4 nieuwe leerlingen aan die de regels van de school accepteren: “Dus de leerlingen die naar deze school komen weten, op die school is het allemaal redelijk goed georganiseerd en er wordt ook niet gerookt. [...] Dus de meerderheid kiest dan ook hiervoor. Dus het besmet elkaar” (VO4).

OMGEVINGSFACTOREN

Op het gebied van roken is er bij één school sprake van samenwerking geweest met een andere school (VO6). Toen zij tegels van de Rookvrije Generatie bij een andere school zagen liggen, hebben zij gevraagd

hoe zij hieraan kwamen en hebben zij deze vervolgens ook aangeschaft (VO6). Deze respondent vertelt dat zij het fijn had gevonden als zij deze informatie via de gemeente had ontvangen.

In totaal hebben drie locaties contact gehad met de gemeente omtrent het roken. Dit contact bestond uit het vertellen over hoever de scholen zijn met het rookvrij maken en hoe zij dit aanpakken (VO1, VO2, VO7). Dit contact leidt echter niet tot concrete acties volgens de respondenten (VO2, VO7). Bij één school heeft de gemeente directe impact gehad op de mate waarin de school rookvrij is (VO3). Doordat het balkon als een monument werd beschouwd, moesten geplaatste hekken weggehaald worden waardoor het balkon niet meer veilig was voor de leerlingen om op te roken. Verder is er geen contact tussen de gemeente en deze school geweest over het rookbeleid (VO3).

Van de zeven scholen, hebben twee scholen te maken met partijen uit de omgeving, namelijk mensen uit de buurt. Om overlast bij deze mensen minimaal te houden wordt er actief contact onderhouden met hen (VO2, VO4). Als er problemen zoals overlast optreden, wordt dit besproken en aangepakt. Een andere factor dat effect lijkt te hebben om de mate waarin de omgeving rookvrij is, is het type actoren die roken. Op alle onderzochte scholen roken zowel werknemers als leerlingen waarbij handhaving van rookvrije regels enkel voor de leerlingen geldt. Daarnaast noemt één respondent dat hun leerlingen weinig roken wegens hun cultuur: "We hebben weinig autochtone leerlingen maar bijvoorbeeld Islamitische of uit Afrikaanse landen. Deze leerlingen drinken en roken al weinig en blowen al helemaal niet" (VO5). Een andere respondent noemt juist de lastigheid met het type rokers bij de school. Omdat dit pubers zijn, luisteren zij minder snel naar de regels en gaan zij bijvoorbeeld "niet uit jezelf tien meter verderop staan als een ander het niet tegen je zegt" (VO7).

Het draagvlak van leerlingen en werknemers omtrent rookvrij schoolterreinen verschilt bij de scholen. Bij meerdere scholen is er hoog draagvlak op te merken (VO4, VO5, VO6). Op deze locaties luisteren de leerlingen naar de regels en wordt er niet op of zelfs rondom de scholen gerookt. Bij een andere school is het rookverbod simpelweg geen onderwerp dat besproken wordt omdat het een rookvrij school is (VO5). Zoals reeds besproken wordt er echter nog bij enkele scholen op het schoolterrein gerookt door werknemers (VO4, VO7). Ook ervaren sommige scholen problemen met het verplaatsen van leerlingen waardoor zij zich verzamelen bij de ingang of roken in de wijk (VO1, VO2, VO3, VO7).

Een aantal scholen benoemen de maatschappelijke ontwikkeling omtrent roken als een factor die hen heeft geholpen in het rookvrij worden (VO2, VO4, VO5, VO6). Zoals respondent VO4 zegt, is het niet-roken maatschappelijk aanvaard en wordt een rookvrije school daarom ook niet als vreemd ervaren. Eén van de factoren die invloed had op de rookvrije regels implementeren was het wereldwijd "besef dat roken gewoon eigenlijk niet kan" (VO5). Daarnaast was dit een nieuwe school waarbij zij rookvrij waren vanaf het moment dat de school opende. Hierdoor werd het rookvrij maken geen discussiepunt (VO5).

Ook de schoolregels hebben effect op de mate waarin de omgevingen rookvrij zijn. Net als dat alcohol en een pet dragen in deze school verboden zijn, mag roken op en rondom het terrein ook niet (VO5). Respondent VO2 zegt tevens dat het van belang is om duidelijk te zijn in deze regels. Ook is het als positief ervaren om er geen discussiepunt van te maken tegenover de leerlingen en werknemers maar om te regels simpelweg aan hen mede te delen: "Nee is ook een antwoord" (VO6). In één school maakte de intrede van een nieuwe directeur eveneens een verschil (VO2). Door deze directeur werd het rookhok binnen de school verwijderd en werden de regels omtrent een rookvrij schoolterrein aangescherpt (VO2).

INSTITUTIONEEL DRAAGVLAK

Er is sprake van hoog draagvlak omtrent de plannen voor rookvrij schoolterreinen bij de middelbare scholen. Van de zeven scholen, was er één respondent die het niet eens was met de landelijke plannen voor rookvrije schoolterreinen (VO3). De redenen hierachter is dat het moeilijk te handhaven is als leerlingen in de wijk gaan roken. “Jullie bedenken iets maar jullie geven geen antwoord op hoe jullie het gaan handhaven” (VO3). De verantwoordelijkheid wordt vervolgens bij de school neergelegd (VO3). Als leerlingen op het terrein roken zoals op het balkon, hebben de werknemers van de locatie hier controle op (VO3). Deze respondent heeft graag een eigen schoolplein met een hoek waar leerlingen mogen roken zodat men in de gaten kan houden dat zij geen wiet gaan gebruiken. Als gevolg van het rookvrij beleid heeft de respondent namelijk twee leerlingen van school moeten sturen doordat zij gingen blowen in de wijk, wat voorheen nog niet gebeurd was (VO3). Hoewel deze respondent het eens is met het idee achter de Rookvrije Generatie, vindt VO3 dat het op deze manier niet goed aangepakt wordt. “Dan gaan ze twintig meter verder roken” (VO3).

Bij de andere respondenten is er wel sprake van instemming met de landelijke wetgeving. Hoewel er wel draagvlak omtrent rookvrij terrein en omgeving is, loopt respondent VO7 wel tegen het probleem aan dat zij veel punten op de agenda hebben liggen waardoor ze de problemen die zij ervaren met roken steeds blijven verschuiven naar een andere dag: “...roken is ook prioriteit maar dat doen we morgen wel” (VO7). Voor de werknemers maar ook voor de school zelf is het van belang dat er niet in de buurt van leerlingen gerookt wordt wegens hun voorbeeldfunctie (VO4, VO5, VO6). Door roken op en rondom het terrein te verbieden, worden leerlingen geconfronteerd met het voorbeeldgedrag (VO5).

Net als bij de andere casussen, blijkt het draagvlak van de leidinggevenden hier ook een rol te spelen. Bij het intreden van een nieuwe directeur, werden de regels omtrent roken aangepast en aangescherpt op één school (VO2). Ook kan er een verschil opgemerkt worden in hoe de leidinggevenden roken aanpakken. Waarbij sommigen roken als een apart onderwerp aanpakken (VO3, VO7), zorgen andere leidinggevenden ervoor dat het onderdeel uitmaakt van andere regels zoals alcohol- en drugsverbod (VO5, VO6).

ORGANISATORISCHE UITVOERING VAN BELEID

In totaal hebben vijf van de zeven scholen in het voortgezet onderwijs gebruik gemaakt van middelen om een rookvrij terrein en in sommige gevallen een rookvrije directe omgeving aan te geven. Twee scholen hebben borden geplaatst om een rookvrij terrein aan te geven (VO1, VO3). Verder zijn tegels op de stoepen geplaatst om ook de directe omgeving enigszins rookvrij te maken (VO2, VO6, VO7). Hiervan heeft één locatie dit gecommuniceerd naar de gemeente omdat dit openbaar terrein is (VO1). Binnen de gemeente hebben zij kennis van het plaatsen van de tegels op de stoepen en wordt dit momenteel nog gedoogd: “Ik ga niet zeggen van man die moeten eruit. Nee, laat maar liggen en kijken hoe het verder gaat” (GEM3).

Het belang van het opnemen van rookvrij terreinen in de schoolregels wordt door meerdere respondenten uitgelegd (VO4, VO5, VO7).

“Zolang je het allemaal maar opneemt in je reglement, mag je ver gaan.” (VO4)

“Kinderen moet zich houden aan schoolregels. Aan die schoolregels is verbonden dat op het moment dat je je niet houdt aan de schoolregels, dat er schoolse maatregelen kunnen volgen.” (VO5)

Naast de middelen die gebruikt worden om een rookvrije omgeving aan te geven, zijn er op twee locaties eveneens cursussen aan de werknemers aangeboden om te stoppen met roken (VO1, VO2). Verder was het van belang om draagvlak te creëren onder de rokers door de regels geleidelijk in te voeren. Eén locatie had een communicatieplan opgezet om de werknemers en leerlingen voor te bereiden op het feit dat er niet meer rondom de school en op het schoolterrein gerookt mocht worden (VO1). Dit werd onder andere gecommuniceerd in de vorm van een lespakket die de docenten konden gebruiken. Tevens hebben alle leerlingen op deze school een mail ontvangen hierover en stond het op de beeldschermen (VO1). “Dus op verschillende momenten, verschillende manieren, geprobeerd mensen te bereiken” (VO1). Tevens zijn er nieuwsbrieven met informatie over het rookverbod verstuurd (VO5). De scholen kondigden de veranderingen in de regelgeving van tevoren aan (VO1, VO5, VO6). Als reactie op de verandering in regelgeving merkte respondent VO2 in het begin wat weerstand waarbij leerlingen demonstratief voor de deur gingen roken. Na een periode van contact opnemen met ouders en het uitdelen van straffen zijn ze nu meer gewend aan de regels (VO2).

Bij alle onderzochte scholen wordt ervoor gezorgd dat de regels na het invoeren worden nageleefd door de leerlingen. Dit wordt gedaan door middel van handhaving in de vorm van leerlingen aanspreken (VO1, VO2, VO3, VO5) en straf geven als dit herhaaldelijk voorkomt (VO1, VO2, VO3, VO4). Een dergelijke sanctie is bijvoorbeeld een vierkant rooster of nablijven (VO4, VO5). Bij een aantal scholen wordt ook contact opgenomen met de ouders (VO4, VO5) als de leerlingen jonger zijn dan 16 (VO6). Op één school volgen er geen strafmaatregelen als er op het schoolplein of bij de school gerookt wordt (VO7). Dit is eveneens de school die het meest last heeft van roken in de omgeving van de school doordat leerlingen zich bij de ingang van het terrein gaan verzamelen en niet verderop willen staan (VO7).

Beleid	Kinderboerderijen			Sportverenigingen		Primair onderwijs		Voortgezet onderwijs	
	Gemeentelijk	<ul style="list-style-type: none"> • Reactief beleid op initiatief kinderboerderijen • Zelfstandige kinderboerderijen niet benaderd 	<ul style="list-style-type: none"> • Reactief beleid volgens gemeentelijke respondenten • Respondenten hebben weinig contact gehad 	<ul style="list-style-type: none"> • Reactief beleid volgens gemeentelijke respondenten • Respondenten hebben weinig contact gehad 	Nieuwsbrief vanuit gemeente gestuurd over landelijke wetgeving en Rookvrije Generatie	Nieuwsbrief vanuit gemeente gestuurd over landelijke wetgeving en Rookvrije Generatie	Nieuwsbrief vanuit gemeente gestuurd over landelijke wetgeving en Rookvrije Generatie	Nieuwsbrief vanuit gemeente gestuurd over landelijke wetgeving en Rookvrije Generatie	Nieuwsbrief vanuit gemeente gestuurd over landelijke wetgeving en Rookvrije Generatie
	Landelijk	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Rookverbod op schoolterreinen vanaf 2020	Rookverbod op schoolterreinen vanaf 2020	Rookverbod op schoolterreinen vanaf 2020	Rookverbod op schoolterreinen vanaf 2020	Rookverbod op schoolterreinen vanaf 2020
Mate van rookvrij	Voor bezoekers (leerlingen voor voortgezet onderwijs) Voor werknemers	4/5 rookvrij	2/5 rookvrij	2/5 rookvrij	5/6 rookvrij	5/6 rookvrij	7/7 rookvrij	7/7 rookvrij	7/7 rookvrij
Omgevingsfactoren	Contact vanuit gemeente omtrent roken Type actoren die roken Duur verblijf Ruimtelijke omgeving Draagvlak respondenten Type werknemers Draagvlak werknemers	3/5 rookvrij Via een aangewezen projectleider Bezoekers waaronder ouders, werknemers	Geen Bezoekers, leden, sporters, vrijwilligers, bestuur en sponsoren	Geen Bezoekers, leden, sporters, vrijwilligers, bestuur en sponsoren	Geen Werknemers en bezoekers waaronder ouders	Geen Werknemers en bezoekers waaronder ouders	5/7 rookvrij Geen. 3/7 hebben contact opgenomen Werknemers en leerlingen	5/7 rookvrij Geen. 3/7 hebben contact opgenomen Werknemers en leerlingen	Geen. 3/7 hebben contact opgenomen Werknemers en leerlingen
Institutioneel draagvlak	Draagvlak respondenten Type werknemers Draagvlak werknemers	Hoog Vrijwilligers en betaalde krachten Hoog	Hoog Vrijwilligers en sponsoren Vrijwilligers en betaalde krachten Hoog	Variërend van laag (2/5) tot hoog (3/5) Vrijwilligers en sponsoren Vrijwilligers en betaalde krachten Hoog	Hoog Voornamelijk betaalde krachten Hoog omtrent roken buiten zicht	Hoog Voornamelijk betaalde krachten Hoog omtrent roken buiten zicht	Hoog Betaalde krachten Hoog	Hoog Betaalde krachten Hoog	Hoog Betaalde krachten Hoog
Organisatorische uitvoering van beleid	Draagvlak bezoekers (leerlingen voor voortgezet onderwijs) Gebruik van middelen Draagvlak creëren Geleidelijk of abrupte processen	Hoog omtrent niet-roken op het terrein Borden, dooftegels, flyers, social media 3/5 kondigden het vooraf aan Voornamelijk geleidelijk	Variërend van laag tot hoog Borden en flyers van Rookvrije Generatie, social media Mededelen via ledenvergadering Geleidelijk proces	Variërend van laag tot hoog Borden en flyers van Rookvrije Generatie, social media Mededelen via ledenvergadering Geleidelijk proces	Hoog omtrent niet-roken op het terrein Borden, stickers, tegels, schoolregels Enkele scholen deelden dit mee Geleidelijk proces	Hoog omtrent niet-roken op het terrein Borden, stickers, tegels, schoolregels Enkele scholen deelden dit mee Geleidelijk proces	Variërend van hoog (3/7) tot laag (4/7) Borden, stickers, tegels, schoolregels Aankondiging en betrekken leerlingen Geleidelijk proces	Variërend van hoog (3/7) tot laag (4/7) Borden, stickers, tegels, schoolregels Aankondiging en betrekken leerlingen Geleidelijk proces	Variërend van hoog (3/7) tot laag (4/7) Borden, stickers, tegels, schoolregels Aankondiging en betrekken leerlingen Geleidelijk proces

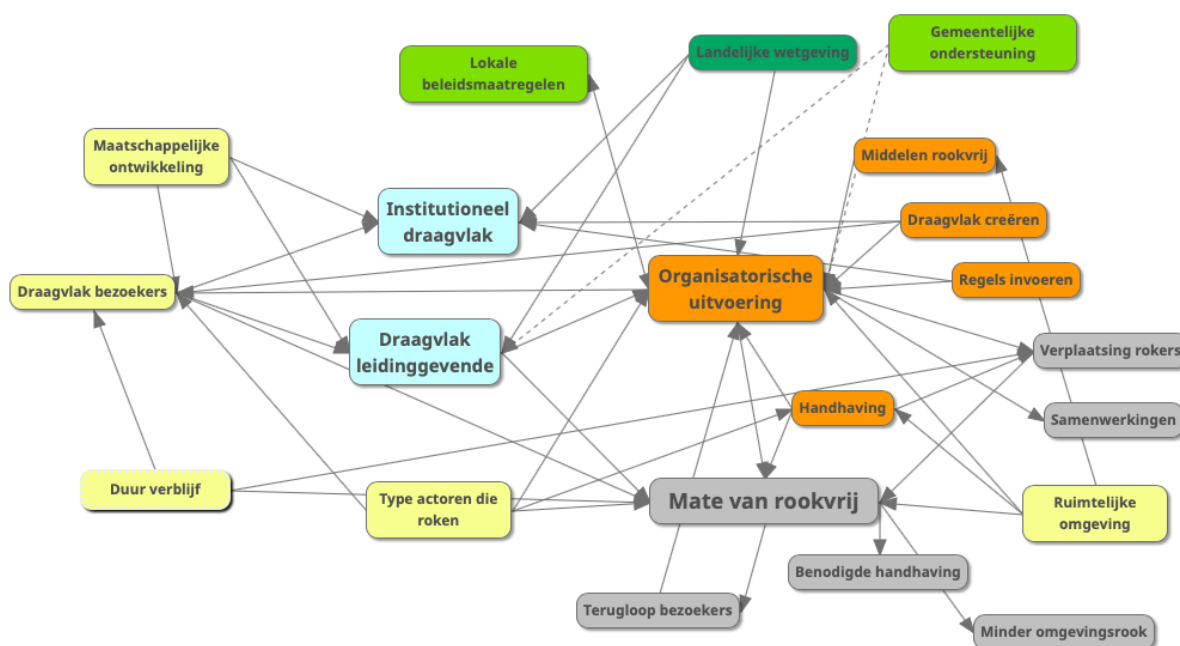
Tabel 4.1 Schematisch overzicht resultaten

5. ANALYSE

5.1 INLEIDING

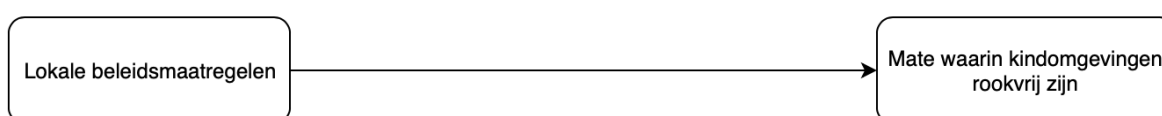
In het vorige hoofdstuk zijn de bevindingen van het onderzoek uitgebreid beschreven. In dit hoofdstuk zal een overkoepelende analyse gegeven worden waarin de relaties tussen de factoren en de invloed op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn aan bod komen. Deze zullen eveneens aan de theoretische concepten gekoppeld worden. De relaties tussen de factoren zullen besproken worden door het oorspronkelijk conceptueel model aan te houden. De verwachte relaties zullen hierdoor vergeleken worden met de relaties tussen de factoren die uit de empirie naar voren komen. Aan het einde van dit hoofdstuk zal een nieuw conceptueel model gegeven worden waarin de nieuwe relaties tussen de factoren staan.

Op basis van de bevindingen zijn de relaties tussen de factoren vastgelegd in figuur 5.1. De complexiteit van de factoren die de mate van rookvrij beïnvloeden, komt hierin naar voren. Om deze resultaten enigszins overzichtelijk te maken, zijn de factoren in verschillende kleuren weergegeven: de omgevingsfactoren zijn geel, institutioneel draagvlak lichtblauw, organisatorische uitvoering van beleid oranje, lokale beleidsmaatregelen lichtgroen en landelijke wetgeving donkergroen. De mate van rookvrij en andere gevolgen van de maatregelen zijn weergegeven in grijs.

Figuur 5.1 Relaties van de factoren

5.2 LOKALE BELEIDSMAATREGELLEN

Figuur 5.2 Relatie lokale beleidsmaatregelen – mate waarin omgevingen rookvrij zijn

Gebaseerd op de theorie en informatie die beschikbaar was over beleidsmaatregelen (zie Gemeente Rotterdam, 2019), was de verwachting dat lokale beleidsmaatregelen invloed zouden hebben op de mate waarin Rotterdamse kindomgevingen rookvrij zijn. Uit de empirische bevindingen blijkt echter dat er weinig tot geen sturing vanuit de gemeente ervaren wordt door de respondenten.

Zoals erkend wordt in de complexiteitstheorie, kunnen er discrepanties tussen beleidsplannen en de praktijk bestaan. Dit betekent dat beleidsplannen niet de gewenste resultaten opleveren, bijvoorbeeld doordat er geen lineaire relatie is tussen de beleidsplannen en de praktijk. Zoals omschreven in het rapport Vitale Stad 2016-2020 (Gemeente Rotterdam, 2016) zijn er meerdere doelstellingen van gemeente Rotterdam bij de verschillende kindomgevingen, namelijk:

- Kinderboerderijen zijn per 1 januari 2018 rookvrij door dit op te nemen in de subsidieregeling. Het rookvrij worden wordt in gang gezet met Longfonds;
- Sportverenigingen worden gestimuleerd om rookvrij te worden door de gemeente in samenwerking met Stichting Rotterdam Sportsupport en Hartstichting;
- Via de nieuwsbrief 'Jeugd en Onderwijs 010' worden Rotterdamse scholen opgeroepen om actief bezig te gaan met de schoolpleinen rookvrij te maken.

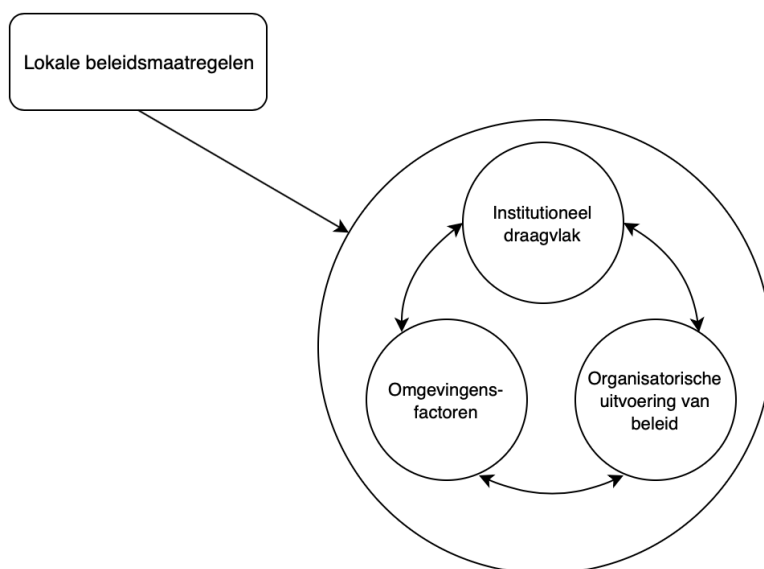
Deze rookvrije beleidsmaatregelen komen niet overeen met de ervaringen van de leidinggevenden in de bovenstaande settings. Zoals beschreven in het vorige hoofdstuk ervaren de respondenten weinig tot geen contact vanuit de gemeente omtrent het onderwerp roken. Desondanks waren veel settings bezig met het onderwerp roken op het terrein. Dit kwam voornamelijk uit eigen initiatief ofwel bottom-up beleid.

Uit de bevindingen blijkt dat alleen de derde doelstelling, namelijk de nieuwsbrief naar scholen, uitgevoerd is. Echter hebben de respondenten deze nieuwsbrief niet opgemerkt of ontvangen. Bij sportverenigingen is er geen sprake van stimulatie vanuit Sportsupport, Hartstichting of de gemeente geweest. De leidinggevenden van de kinderboerderijen die voorheen deel uitmaakten van de gemeente vertelden dat zij vanaf augustus 2018 rookvrij zijn. Volgens hen kwam dit uit eigen initiatief en werd dit gecommuniceerd naar de gemeente. Vervolgens werd er door de gemeente reactief beleid uitgevoerd. Vanuit de gemeente werd er ondersteuning geboden door een projectleider aan te wijzen. Dit valt aldus onder faciliterend beleid. Stimulerend beleid komt hier eveneens in terug. De respondenten vertelden namelijk dat de rookvrije borden werden gefinancierd door de landelijke organisatie Longfonds. Dit komt terug in de doelstellingen die hierboven zijn genoemd. De zelfstandige kinderboerderijen waren niet betrokken in deze processen en zijn niet beïnvloed door gemeentelijke beleidsmaatregelen.

De settings in de casussen primair en voortgezet onderwijs waren het meest rookvrij van de vier casussen. Alle onderzochte scholen waren in zekere mate rookvrij. Doordat roken op schoolterreinen verboden wordt vanaf 2020, waren veel van deze scholen al bezig met het rookvrij maken van de schoolterreinen voor bezoekers, leerlingen en/of werknemers. Regulerend beleid had in deze gevallen aldus een sterk effect op de mate waarin deze scholen rookvrij zijn. Echter kwam dit regulerend beleid niet vanuit de gemeente en valt dit aldus niet onder lokale beleidsmaatregelen maar landelijke wetgeving. Door enkele respondenten werd verteld dat de motivatie achter hun rookvrije terrein niet zozeer verbonden was aan landelijke wetgeving maar maatschappelijke ontwikkeling. De invloed van maatschappelijke ontwikkeling zal aan bod komen in het volgende hoofdstuk.

De bevindingen van dit onderzoek wijzen erop dat regulerend beleid in de vorm van een rookverbod invloed zou kunnen hebben op de mate waarin een kindomgeving rookvrij is. Bij sportverenigingen was er geen sprake van sturing vanuit de gemeente of andere organisaties in samenwerking met de gemeente (zoals Sportsupport) en ook geen top-down of regulerend beleid omtrent roken op de terreinen. Bij deze casus was het meeste weerstand op te merken omtrent de plannen van de Rookvrije Generatie. Ook speelden andere factoren een rol zoals maatschappelijke ontwikkeling, draagvlak van de bezoekers en leden en draagvlak van de leidinggevenden zelf (zie 5.3 Beïnvloedende factoren).

De respondenten hadden zelf ook een mening over regulerend beleid. Zelf willen zij geen rookverbod handhaven maar het niet-roken stimuleren. Dit is voornamelijk het geval bij kinderboerderijen. Binnen de casussen waar landelijke wetgeving geen rol speelde, vertelden respondenten dat een rookverbod vanuit de gemeente hen zou helpen om rookvrij te worden omdat dit bijvoorbeeld als een stok achter de deur zou fungeren. Tevens zou dit betekenen dat er bij alle sportverenigingen of kinderboerderijen dezelfde rookvrije regels gelden waardoor rokende leden niet de setting verlaten om bijvoorbeeld naar een niet-rookvrije sportvereniging te gaan. Daarnaast zou het mensen simpelweg verplichten om mee te gaan in de rookvrije plannen, ook als hier nog geen draagvlak voor is bij bepaalde settings.

Figuur 5.3 Relatie lokale beleidsmaatregelen – drie groepen factoren

In het conceptueel model werd niet alleen de relatie tussen lokale beleidsmaatregelen en de mate waarin omgevingen rookvrij zijn gelegd. Ook werd verondersteld dat lokale beleidsmaatregelen invloed kunnen hebben op de drie groepen factoren. In de praktijk bestond deze link echter niet of was deze relatie bij sommige factoren andersom.

Het institutioneel draagvlak komt bij de onderzochte settings uit zichzelf. Dit wordt aldus niet beïnvloed door lokale beleidsmaatregelen zoals de verwachting was. Er is echter wel potentie in de rol die de gemeente hierin kan spelen. Lokale beleidsmaatregelen zoals actief contact ondernemen zou kennis over rookvrije omgevingen kunnen vergroten bij de settings. Bij merendeel van de settings waren de interviews in het kader van het onderzoek echter het eerste contact met de leidinggevenden over roken. Wel waren veel settings bekend met de landelijke plannen of het idee achter de Rookvrije

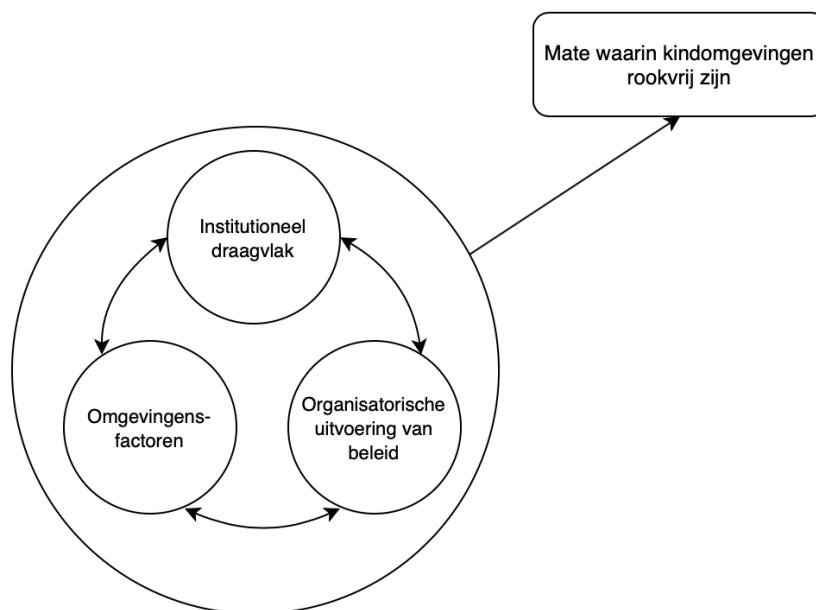
Generatie. Voor de respondenten die niet bekend waren met de rookvrije plannen of het idee hierachter, was er draagvlak voor deze plannen toen zij hierover hoorden. Als informatie hierover gedeeld was met hen, had dit het draagvlak bij de settings aldus kunnen vergroten en kunnen leiden tot uitvoering van rookvrije maatregelen. Ook vertelden veel respondenten dat zij graag informatie hadden ontvangen van de gemeente over hoe zij hun terrein rookvrij kunnen maken.

Bij omgevingsfactoren en organisatorische uitvoering van beleid zijn eveneens de verwachte invloeden van lokale beleidsmaatregelen niet gevonden in de praktijk. Uit de bevindingen blijkt dat deze twee factoren wel invloed hebben op de lokale beleidsmaatregelen. Toen het initiatief om rookvrij te worden vanuit de kinderboerderijen kwam, zochten zij voor de uitvoering van nieuwe rookvrije regels ondersteuning vanuit de gemeente. Ook vanuit Sportsupport wordt enkel ondersteuning geboden wanneer er vanuit sportverenigingen contact met hen opgenomen wordt. Hoewel de gemeente poogde contact op te nemen met scholen via een nieuwsbrief, hebben geen van de onderzochte scholen deze nieuwsbrief gezien. Scholen die hulp zochten in de uitvoering van hun rookvrije regels, zochten net als de kinderboerderijen contact op met de gemeente. Wanneer de gemeente reageert op dergelijke verzoeken, bijvoorbeeld in de vorm van ondersteuning, is er sprake van een wederzijdse relatie tussen de factoren lokale beleidsmaatregelen en omgevingsfactoren en organisatorische uitvoering van beleid.

Uit de analyse blijkt aldus dat deze drie groepen factoren gezamenlijk invloed hebben op de lokale beleidsmaatregelen die genomen worden om rookvrij te worden. Wanneer de gemeente reageert op een verzoek om een setting te ondersteunen, kan dit vervolgens een wederzijdse invloed hebben op de organisatorische uitvoering. Door het aanwijzen van een projectleider voor kinderboerderijen, konden zij vervolgens acties ondernemen om rookvrij te worden zoals het plaatsen van borden en communiceren naar bezoekers.

5.3 BEÏNVLOEDENDE FACTOREN

Figuur 5.4 Relatie drie groepen factoren – mate waarin omgevingen rookvrij zijn

Uit de bevindingen kan geconcludeerd worden dat de drie groepen factoren over het algemeen invloed hebben op de mate waarin de kindomgevingen rookvrij zijn. Deze lijn tussen de drie factoren en de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn zoals weergegeven in het oorspronkelijke conceptueel model, komt aldus overeen met de empirische bevindingen. Zoals weergegeven in figuur 5.1, zijn deze relaties echter complexer dan verwacht omdat factoren niet enkel invloed hebben op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn maar er ook relaties tussen de factoren vast te stellen zijn.

OMGEVINGSFACTOREN

Uit de bevindingen kwamen verschillende soorten omgevingsfactoren naar voren die direct en indirect invloed hebben op de mate waarin de dergelijke kindomgevingen rookvrij zijn. De **ruimtelijke omgeving** heeft indirecte invloed op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Als een setting een eigen, afgezette terrein heeft, kan een rookvrij terrein gemakkelijker gehandhaafd worden dan wanneer een terrein gedeeld wordt met een andere setting die niet rookvrij is. Tevens kan de grootte van een terrein handhaving bemoeilijken of juist vergemakkelijken. De ruimtelijke omgeving heeft aldus invloed op de organisatorische uitvoering van beleid en de mate waarin er gehandhaafd dient te worden. Daarnaast heeft de ruimtelijke omgeving invloed op het **roken in de directe omgeving**. Bij meerdere settings wordt er net buiten het terrein gerookt, waarbij dit nog steeds binnen zicht is. Bezoekers van kinderboerderijen kunnen hierdoor bijvoorbeeld hun kinderen in de gaten houden terwijl zij roken. Echter worden de kinderen op het terrein hierdoor nog steeds geconfronteerd met roken. Veel settings kiezen ervoor om niet in de directe omgeving te **handhaven** omdat dit openbare ruimte is. Echter kan dit er ook toe leiden dat de settings gebruik maken van **middelen** als rookvrije tegels om het gebied om hun terrein heen rookvrij te maken.

Ook het **type actoren die roken** heeft invloed op de organisatorische uitvoering van beleid. Bij ouders die hun kinderen wegbrengen naar school is bijvoorbeeld minder handhaving nodig dan jongeren die op of rondom een schoolterrein willen roken. Scholen kunnen daarnaast een rookverbod opnemen in de schoolregels waarbij leerlingen te maken krijgen met sancties als zij zich niet hieraan houden. Bij een setting zoals een sportvereniging zou handhaving eerder bestaan uit het aanspreken van mensen dan een roker op het terrein een boete geven. Het type actoren die roken heeft daarnaast ook invloed op het **draagvlak van de bezoekers en werknemers** en daardoor ook op het **creëren van draagvlak**. Scholen merken dat ouders begrijpen dat zij niet in de buurt van kinderen roken, waarbij sportverenigingen juist merken dat men graag een sigaret opsteekt terwijl zij alcohol drinken of naar een wedstrijd kijken bij de sportvereniging.

Een andere beïnvloedende omgevingsfactor op de mate waarin de omgevingen rookvrij zijn, is de **duur van het verblijf van de rokers**. Tussen de casussen waren hier verschillen in op te merken. Bij het primair onderwijs blijven ouders maar voor een korte periode op het schoolterrein, namelijk bij het wegbrengen en ophalen. Op kinderboerderijen is de duur van het verblijf wat langer. Respondenten op de kinderboerderijen merkten dan ook dat bezoekers langer blijven op zonnige dagen met als gevolg dat meer mensen gaan roken tijdens hun bezoek. Bij sportverenigingen en middelbare scholen is er sprake van de langste duur van het verblijf. Leden, vrijwilligers en sponsoren blijven soms een hele dag op een sportvereniging, waardoor men het roken niet uitstelt totdat zij van het terrein af zijn. Hetzelfde geldt voor leerlingen en werknemers in het voortgezet onderwijs, maar ook voor de werknemers in het primair onderwijs. Wanneer een roker langer op een locatie aanwezig is, vergroot de kans dat dit

persoon een sigaret op zal steken. Wanneer dit bij een rookvrij terrein is, zal deze roker zich verplaatsen naar de directe omgeving.

DRAAGVLAK

Eén van de belangrijkste beïnvloedende factoren is een factor die impliciet uit de data naar voren kwam, namelijk **draagvlak van de leidinggevende**. Zoals besproken in het theoretisch kader, kunnen de uitvoerders van beleid een grote impact hebben op hoe bepaald beleid uitgevoerd wordt (ofwel street-level bureaucrats). In dit geval zijn deze uitvoerders de leidinggevenden en bestuurders in de settings. Zij maken de doorslaggevende beslissingen over regels als rookvrije terreinen. Als een leidinggevende zoals een schooldirecteur tegen roken is, is het terrein als gevolg dan ook rookvrij. Als een leidinggevende roken buiten het zicht belangrijk vond, werden hier ook acties in genomen om dit rookvrij te houden. Bij settings waar leidinggevenden niet tegen roken waren, waren deze terreinen niet rookvrij.

Meerdere factoren beïnvloeden het draagvlak van de leidinggevende. Verandering in **landelijke wetgeving** voor de scholen prikkelde de directeuren en directrices om alvast te beginnen met de terreinen rookvrij te maken. Hierbij kwamen struikelpunten naar voren wat ervoor zorgde dat men hun eigen invulling aan een rookvrij terrein gaf of contact opnam met de gemeente om hier ondersteuning in te krijgen. Regulerend beleid in de vorm van een rookverbod lijkt aldus te zorgen voor een hoger institutioneel draagvlak waarbij de leidinggevende acties onderneemt om dit te bereiken binnen hun organisatie. In de literatuur wordt deze relatie tussen regulerend beleid en het creëren van draagvlak niet gelegd. In de literatuur kwam juist naar voren dat iets verbieden draagvlak tegen gaat. Zoals bijna elke respondent echter bemerkt, is er al een beweging in de maatschappij te zien waarbij men minder tolerant tegenover roken is. Er is aldus een **maatschappelijke ontwikkeling** te zien in de sociale norm omtrent roken. Regulerend beleid omtrent rookvrij terreinen zou derhalve niet uit het niets komen maar als een reactie gezien kunnen worden op de beweging die zich momenteel in de maatschappij al plaatsvindt. Het draagvlak voor rookvrije terrein groeit eveneens al onder de werknemers en bezoekers, zoals respondenten al opmerkten.

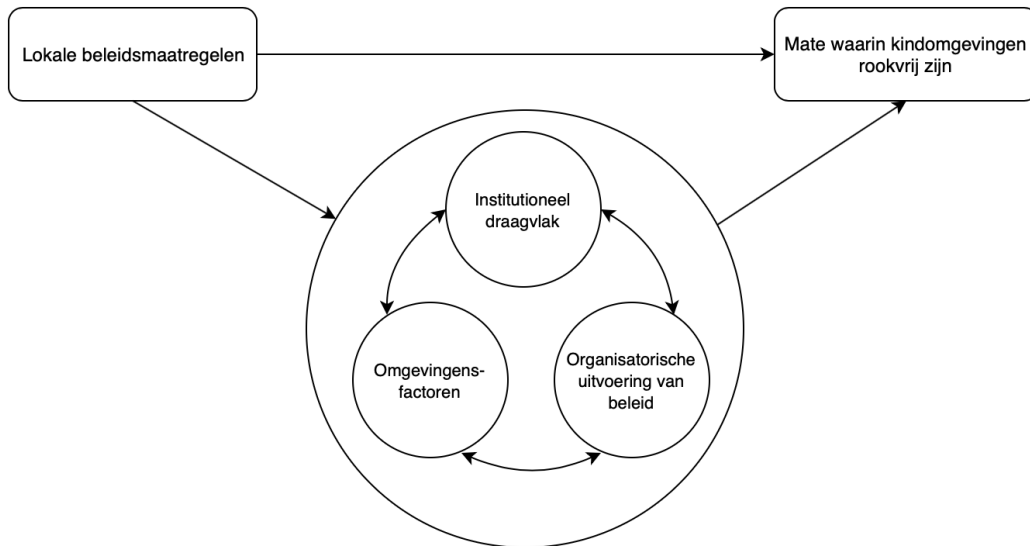
ORGANISATORISCHE UITVOERING VAN BELEID

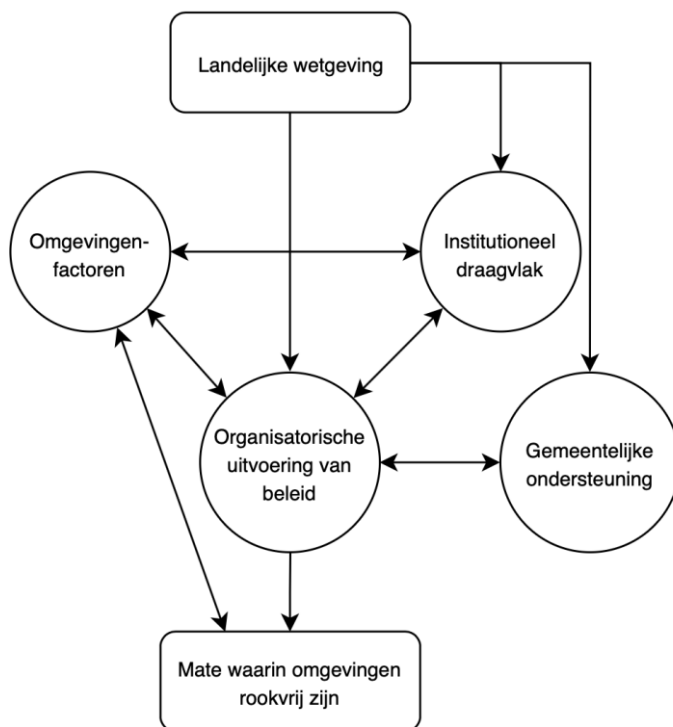
Het institutioneel draagvlak heeft vervolgens invloed op de **uitvoering van beleid**. Het beïnvloedt wat voor acties uitgevoerd worden en hoe deze uitgevoerd worden. Als er weinig draagvlak is bij de werknemers en bezoekers, trachten leidinggevenden meer draagvlak te creëren om dit te vergroten. Op sommige locaties werd dit gedaan in de vorm van ledenvergaderingen. De uitvoering van beleid heeft directe invloed op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn. Institutioneel draagvlak hier indirecte invloed op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn. De meeste rookvrije settings maakten gebruik van rookvrije middelen zoals borden om een rookvrij terrein aan te geven. Ook werden acties uitgevoerd zoals het creëren van draagvlak, communiceren en handhaving. De meeste locaties spraken over een geleidelijk proces waarin zij de bezoekers, leden, leerlingen en werknemers probeerden mee te krijgen in de plannen voordat het terrein officieel rookvrij werd gemaakt. Na het implementeren van de rookvrije maatregelen, was er bij bijna elke setting sprake van handhaving. Dit was meestal op het terrein en bij sommige settings ook in de directe omgeving.

5.4 NIEUW CONCEPTUEEL MODEL

Uit de analyse en resultaten kan geconcludeerd worden dat het conceptueel model niet volledig overeenkomt met de praktijk. Gebaseerd op de analyse is derhalve een nieuw conceptueel model gemaakt dat overeenkomt met de praktijk, gebaseerd op de data van dit onderzoek. Ter beeldvorming zijn de twee conceptuele modellen achter elkaar geplaatst om de verschillen aan te kunnen tonen.

Figuur 5.4 Oorspronkelijk conceptueel model

Figuur 5.5 Nieuw conceptueel model

Het nieuwe conceptueel model is een gesimplificeerde versie van het uitgebreide model in figuur 5.2. Het begrip lokale beleidsmaatregelen is vervangen door gemeentelijke ondersteuning. In de praktijk blijkt ondersteuning vanuit de gemeente gegeven te worden wanneer organisaties contact opnemen met de gemeente. Sommige organisaties nemen contact op met de gemeente wanneer zij tegen problemen aanlopen met het rookvrij maken van hun terrein of directe omgeving. Hier wordt vervolgens vanuit de gemeente op gereageerd. Dit is aangegeven met de wederzijdse pijl tussen de twee factoren organisatorische uitvoering van beleid en gemeentelijke ondersteuning. Gemeentelijke actoren vertelden tevens dat zij meebewegen met de landelijke wetgeving en campagnes. Daardoor wordt de ondersteuning vanuit de gemeente beïnvloed door de landelijke wetgeving. De nieuwsbrief naar de scholen werd bijvoorbeeld verstuurd toen men hier mee bezig was met landelijke campagnevoering. Landelijke wetgeving beïnvloedt tevens het institutioneel draagvlak. Landelijke campagnes zorgen ervoor dat men bekend raakt met de Rookvrije Generatie en/of waar zij voor staan. Als laatste heeft landelijke wetgeving invloed op de uitvoering door de kindomgevingen. De aankomende verandering in landelijke wetgeving betreft schoolterreinen prikkelt scholen om hier al mee bezig te gaan.

Er bestaan wederzijdse relaties tussen de drie groepen factoren (omgevingsfactoren, institutioneel draagvlak en organisatorische uitvoering van beleid). Deze wederzijdse relaties komen overeen met het oorspronkelijke conceptueel model. Deze relaties zijn uitgebreid besproken in deze analyse en staan tevens weergegeven in figuur 5.2 Een verschil tussen de twee conceptuele modellen is de relatie tussen deze factoren en de mate waarin omgevingen rookvrij zijn. In het oorspronkelijke conceptueel model werd verondersteld dat deze drie factoren gezamenlijk invloed zouden hebben op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn. In de praktijk is dit eveneens zo, echter is het duidelijk geworden dat voornamelijk de organisatorische uitvoering van beleid een directe invloed heeft. Institutioneel draagvlak heeft een indirecte invloed op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Omgevingsfactoren hebben een indirecte en directe invloed op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. De ruimtelijke omgeving beïnvloedt namelijk het roken in de directe omgeving van het terrein. De organisatorische uitvoering van beleid wordt beïnvloed door vier factoren zoals weergegeven in figuur 5.5.

---

6. EINDCONCLUSIE EN DISCUSSIE

6.1 INTRODUCTIE

Dit hoofdstuk omvat de eindconclusie van dit onderzoek naar het roken in kindomgevingen. De hoofdvraag van deze thesis werd onderzocht door middel van een meervoudige case study met behulp van een kwalitatieve dataverzamelmethode. In dit hoofdstuk zal de conclusie van dit onderzoek gegeven worden door de hoofdvraag te beantwoorden. Vervolgens zal de discussie volgen waarin gereflecteerd zal worden op de resultaten, het onderzoek en de theorie. Als laatste zal vervolgonderzoek aanbevolen worden.

HOOFDVRAAG

Op welke wijze wordt de mate waarin Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen rookvrij zijn, beïnvloed door lokale beleidsmaatregelen en de factoren: institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren?

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de mate waarin Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen rookvrij zijn, voornamelijk beïnvloed wordt door de drie factoren institutioneel draagvlak, organisatorische uitvoering van beleid en omgevingsfactoren. Er zijn weinig tot geen lokale beleidsmaatregelen die de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn beïnvloeden. Bij één casus, namelijk kinderboerderijen, is er sprake geweest van reactief beleid vanuit de gemeente waarbij zij reageerde op de melding van de kinderboerderijen dat zij rookvrij wilden worden. De gemeente is zelf nog zoekende naar hun rol in het rookvrij maken van de terreinen. Doordat er verschillende soorten kindomgevingen zijn, is er geen centrale sturing met beleid dat voor alle type kindomgevingen geldt. In plaats daarvan werd er aan kinderboerderijen ondersteuning geboden waardoor zij rookvrij konden worden, en vertellen scholen dat zij geen ondersteuning ontvangen in het rookvrij worden. Wanneer er contact is tussen een school en de gemeente, vertellen de scholen dat hier nog geen concrete acties uit voort komen. Bij sportverenigingen hebben lokale beleidsmaatregelen tevens geen invloed op de mate waarin de terreinen rookvrij zijn. Er vindt geen sturing of stimulering plaats. Wel hebben de twee rookvrije sportverenigingen gemeld aan Sportsupport dat zij rookvrij werden. Contact met de gemeente kwam bij de meeste settings niet voor of kwam vanuit de setting zelf. Dit werd volgens de respondenten zelden vanuit de gemeente geïnitieerd.

Sturing om rookvrij te worden kwam voornamelijk uit de settings zelf. Wel werden scholen geprikkeld om rookvrij te worden door de landelijke wetgeving per augustus 2020. Alle onderzochte scholen waren in zekere mate al bezig met het creëren van rookvrije terreinen. Er was hierbij voornamelijk sprake van bottom-up beleid. Het rookverbod geldt namelijk nog niet waardoor het rookvrij maken van schoolterreinen nog uit de scholen zelf komt. Daarnaast speelden alle drie de factoren een rol in de mate waarin de kindomgevingen rookvrij waren. Doordat er op dit moment nog geen top-down of regulerend beleid is vanuit de gemeente of landelijk, is het institutioneel draagvlak een belangrijke beïnvloedende factor. Hierbij is het draagvlak van de leidinggevenden van de organisaties de bepalende factor. Het draagvlak heeft vervolgens invloed op de uitvoering van beleid. Doordat er nog geen rookverbod op terreinen is, vindt het rookvrij worden op vrijwillige basis plaats en is draagvlak een bepalende factor voor uitvoering van beleid. De grootste omgevingsfactor die invloed heeft op de mate

waarin de omgevingen rookvrij zijn is de maatschappelijke ontwikkeling die de settings merken. Dit heeft invloed op het draagvlak van de leidinggevende en het institutioneel draagvlak.

De mate waarin de onderzochte kindomgevingen rookvrij zijn, wordt direct beïnvloed door de uitvoering van beleid door de settings en indirect door het institutioneel draagvlak en de omgevingsfactoren die van toepassing zijn bij de setting. Verscheidene acties werden uitgevoerd door de settings om een rookvrij terrein en/of omgeving te creëren. Bij scholen blijkt het implementeren van schoolregels omtrent rookvrij terreinen zeer effectief te zijn. In het voortgezet onderwijs moeten leerlingen zich hieraan houden en volgen er maatregelen wanneer ze deze regels overtreden. In sommige gevallen zorgt dit echter voor een verplaatsing van rokers naar de ingang waardoor zij alsnog niet zo rookvrij zijn als zij zouden willen zijn. Het plaatsen van middelen zoals borden bij de ingang laat bezoekers van een terrein weten dat zij niet mogen roken zodra zij het terrein betreden. Wanneer men zich hier niet aan houdt, spreken werknemers en vrijwilligers hen aan. Een prominente factor die bij elke setting voorkwam was dan ook handhaving. Werknemers en vrijwilligers waren bij de meeste settings geïnstrueerd om mensen aan te spreken als er gerookt werd op het terrein. Bezoekers van het terrein reageren over het algemeen positief op handhaving en verlaten het terrein vaak zonder probleem. Bij settings waar de directe omgeving ook rookvrij gehouden wordt, wordt handhaving ook ingezet in de directe omgeving.

6.2 REFLECTIE OP DE RESULTATEN

Dit onderzoek was van inductieve aard met deductieve elementen. Relevante concepten waren voorafgaand aan het onderzoek geëxploreerd en uitgebreid omschreven in het theoretisch kader. Het theoretisch kader fungeerde vervolgens als een hulpmiddel om de onderzoeksresultaten te verklaren. Zowel bij inductief als deductief onderzoek kunnen de onderzoeksresultaten afwijken van de verkende concepten. Uit de empirie kunnen nieuwe perspectieven, toevoegingen en concepten voortvloeien. Dit was in dit onderzoek tevens het geval. De resultaten wijken namelijk af van het conceptueel model, voornamelijk in de invloed van lokale beleidsmaatregelen. Ook kwamen nieuwe factoren naar voren zoals draagvlak van de leidinggevendenden. Eerst zal echter de invloed van de drie andere factoren kort besproken worden.

Met de complexiteitsbenadering in het achterhoofd, zijn er in dit onderzoek drie andere factoren meegenomen om de relatie te testen met betrekking tot de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. De drie groepen factoren zijn gebaseerd op de theorie en literatuur (zie onder andere Gerrits, 2012; Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen, 2017; Hill & Hupe, 2002; Kwekkeboom, 1999; Eadie et al., 2008). De uitkomsten van het onderzoek komen grotendeels overeen met deze drie groepen factoren. Wel is er een verschil op te merken in de wijze waarop ze invloed hebben op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Organisatorische uitvoering van beleid heeft voornamelijk een directe invloed op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn, waarbij institutioneel draagvlak en omgevingsfactoren grotendeels een indirecte invloed hebben. Het verschilt per setting met welke omgevingsfactoren men te maken heeft en hoe het institutioneel draagvlak is. Dit heeft vervolgens consequenties voor hoe een setting rookvrije maatregelen uitvoert.

Een aantal belangrijke factoren kwamen uit de data naar voren die nog niet opgenomen waren in het theoretisch kader, namelijk maatschappelijke ontwikkeling, draagvlak van de leidinggevende en duur van het verblijf. In het onderzoek van Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen (2017) werd verteld dat

er een gebrek was aan een sociale norm rondom een rookverbod op schoolterreinen. Rokers waren het er niet mee eens dat zij niet meer op het terrein mochten roken. In dit onderzoek werd dit meegenomen als draagvlak van de bezoekers. Echter blijkt dat de meeste respondenten in dit onderzoek expliciet de maatschappelijke ontwikkeling en dus de verandering in de sociale norm rondom roken noemden. Dit heeft niet alleen invloed op het draagvlak van bezoekers, maar wordt ook als een reden gezien om de terreinen rookvrij te maken. Dit werd aldus geïdentificeerd als een factor die losstaat van het draagvlak van de bezoekers. Het draagvlak van leidinggevendenden kwam niet terug in andere studies omtrent roken ondanks dat het een prominente factor is in dit onderzoek. Het laat de belangrijke rol van de individuen zien die een leidinggevende positie innemen binnen de organisaties. Dit type draagvlak valt niet onder institutioneel draagvlak maar kan gekoppeld worden aan sociaal draagvlak. Zoals besproken in het theoretisch kader, is sociaal draagvlak de mate waarin individuen instemmen met beleidsvoornemens (Kwekkeboom, 1999). Deze definitie toont de potentiële rol van de individu.

De duur van het verblijf kwam niet als een beïnvloedende factor naar voren in andere studies zoals van Rozema, Mathijssen, Van Oers & Jansen (2017) en Eadie et al. (2008). Deze studies bestonden niet uit meerdere casussen maar enkele casussen waardoor het geen vergelijking plaatsvond tussen verschillende type settings. Wellicht kwam daardoor de duur van het verblijf niet naar voren als een beïnvloedende factor. In dit onderzoek werd het duur van het verblijf door respondenten genoemd en kwam het tevens naar voren in een vergelijking tussen de casussen. Wanneer een roker langer op een locatie verblijft, zal deze sneller een sigaret opsteken bij deze setting dan ergens waar hij of zij kort verblijft. Door de casussen met elkaar te vergelijken kwam eveneens een ander verschil naar voren. Naar aanleiding van het rapport Vitale Stad 2016-2020, was de verwachting dat lokale beleidsmaatregelen directe invloed zouden hebben op de mate waarin de kindomgevingen rookvrij zijn. Hoewel er bij scholen landelijke sturing was in de vorm van een verandering in wetgeving omtrent roken op schoolterreinen in augustus 2020, was er bij de andere twee casussen geen sprake van sturing vanuit de gemeente of landelijk punt.

De motivatie voor een rookvrij terrein bleek tevens bij de scholen niet altijd bij de verandering in landelijke wetgeving te liggen. De wetgeving gaat ten slotte nog niet in tot augustus 2020. Dus ondanks dat er momenteel geen top-down, regulerend beleid is om de terreinen rookvrij te maken, blijkt uit dit onderzoek dat settings zich al wel bewust of onbewust naar de doelstellingen van de Rookvrije Generatie toewerken. Men vindt het belangrijk dat kinderen en jongeren niet geconfronteerd worden met rokende werknemers en bezoekers. Van de onderzochte settings zijn dan ook al veel rookvrij voor de bezoekers van de terreinen. Door de settings wordt er meebewogen met de maatschappelijke ontwikkeling die zij merken en wordt er geanticipeerd op hoe dit zich verder gaat ontwikkelen in de toekomst. Scholen zijn bijvoorbeeld bezig met rookvrij worden omdat ze weten dat dit op den duur verplicht is.

Een mogelijke verklaring voor dit fenomeen is het concept *shadows of hierarchy* door Nederhand, Bekkers & Voorberg (2016). Met dit concept erkennen zij de zelforganisatie van instanties, uitgelegd als een "collectief proces van communicatie, keuze en wederzijdse aanpassingen van gedrag is wat resulteert in het ontstaan van geordende structuren" (Nederhand, Bekkers & Voorberg, 2016, p. 2). Dit bottom-up proces kan getriggerd worden door top-down beleidsprocessen. De rookvrije settings in dit onderzoek zijn voornamelijk uit eigen initiatief rookvrij geworden toen er nog geen sprake was van regulerend beleid. Wel waren de meeste respondenten bekend met landelijke campagnevoering of veranderingen in wetgeving. Uit de data kan echter niet geconcludeerd worden of dit een prominente

beïnvloedende factor was vergeleken met andere factoren zoals het draagvlak van de leidinggevende of de maatschappelijke ontwikkeling omtrent roken. Wat belangrijk is bij het concept shadows of hierarchy, is het besef dat de overheid wel degelijk een rol speelt bij zelforganiserende bewegingen (Nederhand, Bekkers & Voorberg, 2016). Door interacties tussen de initiatiefnemers en de overheid, kan de overheid invloed uitoefenen op de zelforganiserende processen. Dit is eveneens gebeurd bij de Rotterdamse kinderboerderijen toen zij contact opnamen met de juiste contactpersonen binnen gemeente Rotterdam.

Tot dusver is er vanuit de gemeente vooral sprake van reactief beleid. Er werd vanuit de gemeente gereageerd op de kinderboerderijen toen zij rookvrij wilden worden. Wanneer scholen contact opnemen met de gemeente met vragen over roken op terreinen, wordt hier eveneens op gereageerd. Daarnaast is er ruimte voor de gemeente om invulling te geven aan tabaksontmoediging door te reageren op initiatiefneming vanuit de uitvoerende organisaties. Ondanks dat settingen zelfstandig bezig zijn met rookvrije terreinen, hebben zij ook verwachtingen naar de gemeente in hoe zij hen hierin kunnen ondersteunen. In het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 8, zullen aanbevelingen gedaan worden voor de gemeente om dit verder te kunnen bevorderen. Dit zal echter adaptiviteit van de gemeente vereisen waarbij ze zich kunnen aanpassen aan deze externe druk. Zoals reeds gezegd in het theoretisch kader: een adaptieve gemeente is in staat haar beleid bij te stellen wanneer het onvoldoende effectief blijkt te zijn.

6.3 REFLECTIE OP HET ONDERZOEK

Dit onderzoek heeft inzicht geboden in de complexiteit die speelt in het rookvrij maken van kindomgevingen en de rol van de gemeente hierin. Reflecterend op de bevindingen van dit onderzoek zijn er een paar punten naar voren gekomen die dit onderzoek nog een stap verder hadden kunnen brengen en eveneens de externe validiteit van dit onderzoek hadden kunnen vergroten.

Ten eerste had meer variatie in de settingen voor meer diepgang in de bevindingen kunnen zorgen. Hoewel er gepoogd is maximale variatie in de data te creëren in het selecteren van casussen en settingen, bleek dit achteraf niet volledig te zijn bereikt. Tijdens het werven van de respondenten bleek dat veel sportverenigingen niet bereikbaar waren of niet wilde participeren in het onderzoek. Dit heeft geleid tot weinig variëteit in het type sportverenigingen. Vier van de vijf sportverenigingen waren namelijk voetbalverenigingen. Een grotere variëteit in het type sportverenigingen had wellicht tot andere bevindingen kunnen leiden. Zoals de respondenten namelijk vertelden, kenmerkt de voetbalcultuur zich met alcohol drinken en roken. Een vergelijking met meer soorten sportverenigingen zoals een roeivereniging of een manege had kunnen suggereren of het rokersgedrag inderdaad gekoppeld kan worden aan een bepaalde sportcultuur. Wegens de korte duur van het onderzoek en de desinteresse van veel sportverenigingen, kon dit echter niet bereikt worden. Bij de casussen primair en voortgezet onderwijs is er eveneens weinig variëteit in de mate waarin de omgevingen rookvrij zijn en het draagvlak omtrent de plannen. Tijdens het werven van de scholen is het niet gelukt om een school te vinden waar veel gerookt wordt. Echter is er wel variëteit gevonden in de mate waarin de terreinen en directe omgevingen rookvrij zijn voor de bezoekers, werknemers en leerlingen wat interessante resultaten opleverde.

Ten tweede was het wegens tijdgebrek niet mogelijk om op meerdere momenten per setting te observeren. Door middel van open observatie zou er per setting gecontroleerd kunnen worden hoe

rookvrij de setting is. Wanneer een dergelijke observatie niet meerdere keren uitgevoerd kan worden, tast dit echter de betrouwbaarheid van de data aan (Van Thiel, 2007). Om te controleren of een setting rookvrij is, zou dit meerdere malen gecontroleerd moeten worden op verschillende dagen en tijdstippen om representatieve data van de setting te creëren (Van Thiel, 2007). Wegens het tijdgebrek en de focus op de interviews, was het echter niet mogelijk om dit uit te voeren. Derhalve is ervoor gekozen om de settings niet te controleren maar te observeren hoe de terreinen en directe omgevingen eruitzien om de informatie die de respondenten geven te kunnen plaatsen.

Een laatste beperking aan dit onderzoek is dat het draagvlak van de bezoekers niet vanuit het perspectief van de bezoekers onderzocht is. Dit is desondanks meegenomen als een factor omdat dit door de respondenten als belangrijk werd geacht. De respondenten benoemden de maatschappelijke ontwikkeling omtrent roken en het draagvlak van de bezoekers en leerlingen. Het perspectief van de bezoekers zelf is aldus niet meegenomen maar wordt vanuit de beleving van de leidinggevenden in de settings genoemd. Een interessante toevoeging aan dit onderzoek zou dan ook het perspectief van de bezoekers hierin zijn. Echter is wel een ander belangrijk perspectief meegenomen in dit onderzoek, namelijk het perspectief van de relevante gemeentelijke actoren.

6.4 REFLECTIE OP DE THEORIE

In dit onderzoek werd de focus oorspronkelijk op beleidsimplementatie gelegd, waarbij onder andere onderzocht zou worden hoe de lokale beleidsmaatregelen invloed hebben op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Eveneens zouden de drie groepen factoren hierin meegenomen worden. Uit de bevindingen bleek echter dat beleidsimplementatie een minder prominente rol speelde gezien er geen concrete beleidsmaatregelen omtrent roken zijn vanuit de gemeente Rotterdam. Wel zijn er doelstellingen geïdentificeerd met wat de gemeente tussen 2016 en 2020 wil bereiken. Zoals reeds besproken worden sommige van deze doelen uitgevoerd. Tot nu toe zijn de discrepanties tussen de verwachtingen en de uitkomsten van dit onderzoek uitgebreid gesproken. In dit deelhoofdstuk zal met deze bevindingen gereflecteerd worden op de theorie om te verkennen wat de uitkomsten van dit onderzoek betekenen voor beleidsimplementatie.

In het theoretisch kader werden de top-down en bottom-up benaderingen van beleidsimplementatie verkend. Hierbij werden de kenmerken uitgebreid besproken. Bij de bottom-up benadering werd het concept street-level bureaucrats uitgelegd. Ter herhaling, street-level bureaucrats werken in de publieke sector en staan in direct contact met de bevolking (Lipsky, 1980). Street-level bureaucrats kunnen zelf invulling geven aan de uitvoering van beleid waardoor zij een zekere mate van beleidsvrijheid hebben (Lipsky, 1980; Hill & Hupe, 2009). In de casussen in dit onderzoek is er echter op dit moment geen sprake van beleid omtrent rookvrije terreinen dat van bovenaf wordt ingevoerd. De uitvoerende organisaties geven dus geen eigen invulling aan bestaand beleid, maar besluiten zelf om aan de slag te gaan met het creëren van rookvrije terreinen.

Naast de bottom-up benadering in de uitvoering van rookvrije maatregelen, kan tevens de top-down benadering opgemerkt worden in de verwachtingen van de respondenten. Top-down auteurs Pressman en Wildavsky (1984) vertellen dat top-down beleid een doel omvat en de middelen om dat doel te bereiken (Hill & Hupe, 2009). Top-down beleid werkt niet in elke situatie. Het is van belang dat er geen sprake is van externe druk of beperkingen, of interveniërende variabelen om top-down beleid effectief uit te kunnen voeren (Hogwood & Gunn, 1984). Daarnaast is het van belang dat er een duidelijke en

directe relatie is tussen oorzaak en gevolg. Voor top-down beleid is het tevens significant dat de doelen helder zijn en geaccepteerd worden en dat er een duidelijke taakverdeling is (Hogwood & Gunn, 1984).

Lane (1987) kenmerkt een controversie tussen top-down beleid dat zich richt op controle, planning en hiërarchie; en bottom-up technieken die zich richten op een lerende aanpak, spontaniteit en aanpassingen als probleemoplossende technieken. In de praktijk komt een combinatie van beiden terug bij het onderwerp rookvrije kindomgevingen in Rotterdam. Vanuit landelijke wetgeving is er sprake van een hiërarchie in hoe dit rookvrije beleid gepland en uitgevoerd wordt. Het wordt tevens gecontroleerd door sancties op te leggen wanneer men deze wetgeving overtreedt. De exacte sancties moeten echter nog vormgegeven worden. Ook wordt er reeds enkel gefocust op het rookvrij maken van schoolpleinen vanuit landelijk, top-down beleid. Tegelijkertijd wordt er bottom-up vanuit de uitvoerende organisaties gewerkt. Op dit moment gebeurt dit nog zonder sturing vanuit de gemeente volgens de respondenten. Sommige respondenten erkenden echter wel de landelijke campagnevoering rondom het vergroten van rookvrij kindomgevingen. Zonder top-down, regulerend beleid kan men nog eigen invulling geven aan beleid waardoor er lokale variaties ontstaan zoals kenmerkend is voor bottom-up beleid.

Een belangrijke bevinding uit dit onderzoek is de hiërarchie die te bemerken is binnen de uitvoerende organisaties. De leidinggevenden of bestuurders waren de doorslaggevende factor in het creëren van een rookvrij terrein en de invulling van de uitvoering hiervan. Leidinggevenden en bestuurders maakten de beslissingen en legden deze vervolgens op aan de werknemers, vrijwilligers, leerlingen, ouders en bezoekers. De mate waarin omgevingen rookvrij werden gemaakt lag ook aan het draagvlak van de leidinggevenden. Sommigen vonden het belangrijk dat er niet in de directe omgeving gerookt werd, dus besloten ze dit in de regels op te nemen en te handhaven. Er is dus nog sprake van planning, controle en hiërarchie binnen de uitvoerende organisaties, wat volgens Lane (1987) kenmerkend is voor top-down beleid.

Een andere bevinding uit dit onderzoek is de complexiteit die plaatsvindt in de praktijk rondom het creëren van rookvrije terreinen. Zoals uitgebreid besproken, zijn er verschillende beïnvloedende factoren en leidt dit tot verscheidene (gewenste en ongewenste) consequenties. Het complexiteitsperspectief biedt aldus een belangrijke aanvulling op beleidsimplementatie. De top-down benadering werkt hierbij prikkelend voor de uitvoerende organisaties zoals de scholen. Zij merken hoe mensen erop reageren en hoe het aangepast kan worden. Ze nemen de complexiteit van de omgeving mee in het rookbeleid van de organisatie. Middels het complexiteitsperspectief wordt erkend dat beleidsimplementatie niet altijd tot de gewenste resultaten leidt maar dat er discrepanties tussen beleid en praktijk te ervaren zijn. De mensen waarop het beleid impact heeft, kunnen bijvoorbeeld anders op het beleid reageren dan verwacht wordt. Door terreinen rookvrij te maken kunnen mensen zich verplaatsen naar de grenzen van het terrein waardoor de gewenste doelen alsnog niet volledig behaald worden. Met feedback wordt dit weer teruggebracht en kan hierop gereageerd worden middels adaptiviteit (Gerrits, 2012). Bottom-up kan dit geïdentificeerd worden in de uitvoerende organisaties. Veel respondenten vertelden dat zij een maatschappelijke ontwikkeling merkten omtrent roken. Als reactie hierop zijn meerdere settings rookvrij geworden. Dit resulteerde in een verkleinend rokersaantal op hun terreinen. Echter zorgde het in sommige gevallen ook in een vergroting in andere effecten, zoals een verzameling van rokers bij de ingang van het terrein. Adaptieve settings reageerden hier bijvoorbeeld op door ook in de directe omgeving te handhaven en dit rookvrij te verklaren. Anderen accepteerden dit simpelweg. Dit voorbeeld laat zien dat dergelijke veranderingen zoals beleidsimplementatie dynamisch zijn en complex.

De casussen in dit onderzoek lieten het belang van de complexiteitsperspectief zien. In dit onderzoek was de verwachting dat lokale beleidsmaatregelen invloed hadden op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. De verwachting was aldus dat beleid geïmplementeerd werd wat een beïnvloedende factor zou zijn op de mate waarin Rotterdamse kindomgevingen rookvrij zijn. Echter bleek er in de praktijk weinig of zelfs geen sturing vanuit lokaal punt plaats te vinden omtrent rookvrije kindomgevingen. Desondanks vinden er ontwikkelingen binnen kindomgevingen plaats waarbij zij uit zichzelf bezig gaan met het creëren van rookvrij terreinen. Verschillende factoren hebben hier invloed op, waaronder institutioneel draagvlak, omgevingsfactoren en de organisatorische uitvoering van beleid.

6.5 VERVOLGONDERZOEK

In deze thesis is het doel van dit onderzoek bereikt, namelijk het identificeren van de factoren die invloed hebben op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. De complexe relaties tussen de factoren zijn duidelijk geworden en in kaart gebracht. Wegens de kortere duur van dit onderzoek was het nodig om het onderzoek af te bakenen door grenzen te stellen. Op verschillende manieren zou dit onderzoek een stap verder genomen kunnen worden. In dit deelonderzoek worden derhalve aanbevelingen gegeven voor vervolgonderzoek op dit onderwerp.

UITBREIDEN VAN DE PERSPECTIEVEN

In dit onderzoek lag de focus op het identificeren van de factoren die invloed hebben op de mate waarin de Rotterdamse scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen rookvrij zijn. Om deze factoren en de relaties hiertussen te identificeren zijn leidinggevend van dergelijke kindomgevingen geïnterviewd. De relevante gemeentelijke actoren voor deze kindomgevingen zijn tevens geïnterviewd om het perspectief van de gemeente hierin mee te kunnen nemen. Gebaseerd op de verworven data en de daaropvolgende analyse zijn de beïnvloedende factoren en hun relaties bekend geworden. Omdat de landelijke wetgeving vooralsnog een grotere rol lijkt te spelen dan de lokale beleidsmaatregelen, zou het verwerven van de perspectieven van de landelijke organen een waardevolle toevoeging aan dit onderzoek zijn. Als dit onderzoek van groter formaat en langere duur was geweest, waren deze perspectieven meegenomen om meer te leren over het landelijke perspectief en hun beleid.

De aanbevelingen die in het volgende hoofdstuk gegeven zullen worden, zijn voornamelijk gebaseerd op de perspectieven van de leidinggevend van de kindomgevingen. Hoewel de perspectieven van de gemeentelijke actoren meegenomen zijn, is dit aanzienlijk minder informatie ten opzichte van de informatie van de gemeentelijke actoren. Aanvullende informatie zou verkregen kunnen worden bij landelijke organen zoals Longfonds, Hartstichting, Alliantie Nederland Rookvrij en KWF. Zij kunnen inzicht bieden aan wat de concrete plannen zijn om de kindomgevingen rookvrij te maken, maar ook wat volgens hen de rol van de gemeente en de verantwoordelijkheid van de kindomgevingen zelf is.

KWANTITATIEVE DATAVERZAMELING

Met de bevindingen van dit onderzoek zou eveneens kwantitatief onderzoek uitgevoerd kunnen worden om te achterhalen hoeveel settings rookvrij zijn binnen gemeentes. Naar aanleiding van dit onderzoek is het duidelijk geworden dat een terrein op verschillende manieren rookvrij kan zijn en dat er waarde gehecht wordt aan een rookvrije directe omgeving. Bij kwantitatief onderzoek zou aldus achterhaald

kunnen worden hoeveel settings rookvrij zijn waarbij er rekening gehouden wordt met de verschillende manieren waarop een omgeving rookvrij kan zijn, bijvoorbeeld enkel voor bezoekers en leerlingen of ook voor de werknemers. Tevens kan gepolst worden of de directe omgevingen rookvrij zijn of dat men rookt bij de ingang of hekken.

Daarnaast zou kwantitatief onderzoek kunnen meten hoe zwaar de geïdentificeerde factoren uit dit onderzoek meewegen. In dit onderzoek kwamen factoren naar voren die grotere invloed hebben dan anderen, zoals het draagvlak van de leidinggevenden. Met kwantitatief onderzoek zou onderzocht kunnen worden hoe vaak dit voorkomt in een groot aantal settings (Van Thiel, 2007). Het zou onderzocht kunnen worden hoe zwaar deze maar ook andere factoren meewegen in de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Op deze wijze is het niet alleen bekend welke factoren invloed hebben op de mate waarin omgevingen rookvrij zijn, maar ook hoe zwaar deze factoren meewegen en welke aldus significanter zijn dan andere.

ACTIEONDERZOEK

Middels dit onderzoek zijn de factoren geïdentificeerd die invloed hebben op de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Dit kan verder onderzocht worden door bijvoorbeeld meer perspectieven hieraan toe te voegen of door vergelijkbaar kwantitatief onderzoek uit te voeren. In het kader van dit onderwerp is het van uiterst belang om hiernaast ook actie uit te voeren en niet enkel de focus op onderzoek te leggen.

Momenteel zijn er nog geen rookverboden op terreinen ingevoerd. Dit gaat vanaf augustus 2020 van start bij scholen. Een interessant vervolgonderzoek zou derhalve zijn om te onderzoeken hoe dit verloopt bij de scholen per augustus 2020. Dit zou in de vorm zijn van een actieonderzoek. Met actieonderzoek wordt ernaar gestreefd om een situatie te onderzoeken en verbeteren (Van Thiel, 2007). In actieonderzoek wordt er gekeken naar problemen die zich voortdoen in organisaties en onderzoekt hoe de veranderingen verlopen (Coghlan & Brannick, 2005). De verandering in landelijke wetgeving in 2020 omtrent schoolterreinen betreft de perfecte kans om te onderzoeken hoe dit verloopt binnen scholen en hoe dit eventueel verder bevorderd kan worden als scholen tegen problemen aanlopen. Uit dit onderzoek is al gebleken dat men binnen scholen aanloopt tegen problemen zoals roken in de directe omgeving en regelgeving voor werknemers en vrijwilligers. Omdat het echter nog geen verbod is, wordt dit onder andere opgelost door werknemers en vrijwilligers op de terreinen buiten het zicht te laten roken. Per augustus 2020 zal hier verandering in moeten komen bij scholen. De respondenten van dit onderzoek verwachtten dat uiteindelijk alle kindomgevingen rookvrije terreinen moeten hebben. Actieonderzoek bij scholen zouden gebruikt kunnen worden om potentiële probleemzones te identificeren voor de andere settings.

7. AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTE ROTTERDAM

Ter afsluiting van deze thesis zullen drie aanbevelingen gegeven worden aan de gemeente Rotterdam. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de resultaten van dit onderzoek en de reflectie op deze bevindingen. Dit hoofdstuk bevat aanbevelingen die als drie aparte aanbevelingen beschouwd kunnen worden. Daarnaast is een combinatie tussen deze aanbevelingen tevens mogelijk zoals uitgelegd zal worden bij de aanbevelingen. Deze aanbevelingen adviseren de gemeente Rotterdam hoe zij het rookvrij maken van Rotterdamse kindomgevingen kan bevorderen vanuit haar gemeentelijke rol.

REGULEREND, TOP-DOWN BELEID

De eerste aanbeveling voor de gemeente Rotterdam is het implementeren van regulerend beleid in de vorm van een rookverbod op de terreinen van kindomgevingen zoals kinderboerderijen en sportverenigingen. Dit kan in eerste instantie tegenstrijdig lijken met de complexiteitsbenadering. Top-down, regulerend beleid kan echter effectief werken in bepaalde contexten, bijvoorbeeld wanneer dit simplistisch uitgevoerd kan worden. Gecombineerd met de perspectieven uit de complexiteitsbenadering, kan echter beargumenteerd worden dat juist het gebruik van bottom-up beleid veel voordelen met zich meebrengt. Met bottom-up beleid kan er rekening gehouden worden met externe beïnvloedende factoren en kan de complexiteit hiervan in acht genomen worden. Bij bottom-up beleid worden tevens meerdere actoren en partijen betrokken waardoor er meer inzichten meegenomen worden (Hill & Hupe, 2002). Ook kunnen op deze wijze lokale condities meegenomen worden in besluiten (Matland, 1995) waardoor er lokale variaties in beleid ontstaan.

Top-down kan echter binnen deze context werken omdat er al veel maatschappelijke draagvlak voor rookvrije kindomgevingen is. Een groot argument tegen de top-down benadering is dat de ontwikkelingen die bottom-up plaatsvinden, ondermijnd worden (Colander & Kupers, 2014). Echter is dit niet per se het geval. Elke setting sprak over de maatschappelijke ontwikkeling die zij merken in hoe men tegenover roken staat. Men begrijpt dat roken ongezond is en op veel van de onderzochte terreinen wordt het geaccepteerd dat men niet binnen het zicht van kinderen rookt. Tevens vertellen respondenten dat zij baat zouden hebben bij een rookverbod vanuit de gemeente. Deze settings zouden hierdoor namelijk de verantwoordelijkheid of de schuld van het rookverbod kunnen verplaatsen naar de gemeente wanneer zij mensen aanspreken op hun rookgedrag. Ook zou het ontbreken van lokale variaties juist voordelig zijn voor deze settings. Bij meerdere settings werd de angst uitgesproken dat de mensen die er op vrijwillige basis werken, zullen vertrekken naar een andere setting als de desbetreffende setting rookvrij wordt gemaakt. Als dit beleid voor elke setting geldt, zoals het vanaf augustus 2020 bijvoorbeeld bij elke school zal gelden, zou dit voor gelijkheid tussen die settings zorgen.

Het uitvoeren van deze aanbeveling zou een adaptief vermogen en ook interne samenwerking binnen de gemeente vergen. Van de vier casussen, zou de casus sportvereniging hierbij de grootste doelgroep zijn. Zoals erkend door de gemeentelijke actoren, zouden de gebruikersovereenkomsten veranderd kunnen worden waarbij een rookvrij terrein een voorwaarde is. Door het lagere draagvlak voor rookvrij terreinen ten opzichte van de casussen scholen en kinderboerderijen is het echter van belang om deze complexiteit hierin in acht te nemen. Door middel van samenwerking binnen de gemeente maar ook met actoren als Sportsupport, Sportbedrijf en Hartstichting, kan de gepaste manier om dit te bewerkstelligen overlegd worden. Tevens zouden sportkoepels zoals KNVB hierin betrokken kunnen en

dit kunnen steunen. Hierbij moeten punten besproken worden zoals handhaving maar ook het creëren van draagvlak bij de bezoekers, werknemers en vrijwilligers bij de sportverenigingen.

Het top-down beleid komt op deze wijze niet uit één centraal punt maar kan gekoppeld worden met een netwerk benadering tussen leiders. Zoals duidelijk uitgelegd door Fritz Scharpf, is het (bijna) onmogelijk dat beleid het resultaat is van een beslissing van één actor (Scharpf, 1978). Het formuleren en implementeren van beleid komt voort uit de interacties tussen meerdere actoren met verschillende doelen en interesses (Scharpf, 1978). De invulling omtrent rookvrije schoolterreinen in het Preventieakkoord komt bijvoorbeeld door het lobbyen van de Rookvrije Generatie, wat een initiatief is van KWF, Hartstichting en Longfonds. Tevens kent de Rookvrije Generatie partners, zoals gemeente Rotterdam. Het rookverbod op schoolterreinen wat vanaf augustus 2020 in gaat is aldus top-down, regulerend beleid wat via een netwerk gecreëerd is. Naar verwachting zal dergelijke samenwerking met andere partijen ook nodig zijn om top-down, regulerend beleid vanuit de gemeente uit te voeren.

Als laatste wordt een geleidelijk proces hierin geadviseerd, bijvoorbeeld door deze verandering over een jaar in te laten gaan en de settings hier ruim van tevoren te informeren. Hierbij kunnen de volgende aanbevelingen eveneens in acht genomen worden.

DE DOORSLAGGEVENDE FACTOR

Zoals uitgebreid uitgelegd is, is het draagvlak van de leidinggevenden een significante factor dat doorslaggevend is in de mate waarin kindomgevingen rookvrij zijn. Een manier om het aantal rookvrije kindomgevingen te vergroten is door het draagvlak van de leidinggevenden van de settings te vergroten. Dit valt onder sociaal draagvlak wat de mate is waarin personen instemmen met beleidsvoornemens (Kwekkeboom, 1999). Het creëren van draagvlak wordt tevens door de Rookvrije Generatie als een stap genoemd in het creëren van rookvrije terreinen (Rookvrije Generatie, z.d.-c). Leidinggevenden zeggen zelf behoefte te hebben aan contact vanuit de gemeente. Een manier om draagvlak te creëren is dan ook om leidinggevenden te informeren over waarom de gemeente toe wil werken naar rookvrije terreinen en hoe dit bereikt kan worden.

Volgens het rapport Vitale Stad 2016-2020 is Sportsupport aangewezen om sportverenigingen hierin te stimuleren. Uit de ervaring van de onderzochte sportverenigingen blijkt dat dit echter nog niet gebeurt. Er kan ervoor gekozen worden om deze taak alsnog bij Sportsupport te leggen. Naast de vier onderzochte casussen, zijn er nog andere type settings waar kinderen vaak komen, zoals kinderopvangcentra of speeltuinverenigingen. Ook voor deze andere settings wordt geadviseerd om de personen in leidinggevende posities te benaderen en te informeren over het belang van een rookvrij omgeving voor kinderen. Suggesties voor hoe zij benaderd kunnen worden, is terug te vinden in de volgende aanbeveling.

COMMUNICATIEPLAN

Vanuit de gemeente is een aantal jaar geleden een nieuwsbrief verstuurd naar alle Rotterdamse scholen. Hierin stond informatie over de aankomende verandering in landelijke wetgeving en werden gratis Rookvrije Generatie borden aangeboden aan de eerste scholen die reageerden. De gemeente had weinig reactie ontvangen op deze nieuwsbrief. Uit dit onderzoek bleek dat geen van de onderzochte

scholen deze nieuwsbrief hebben opgemerkt of ontvangen. Er is aldus iets misgegaan in de communicatie hiervan.

Hoewel er informatie beschikbaar is over het rookvrij maken van terreinen, wisten de meeste respondenten hier niet van af. Tevens werd er vaak verteld dat het interview het eerste contact vanuit de gemeente over het roken was. Meerdere settingen spraken verwachtingen uit naar de gemeente, waarbij men overduidelijk behoefte had aan meer informatie. Er is bijvoorbeeld onduidelijkheid bij scholen over wanneer een terrein rookvrij is. Mogen werknemers bijvoorbeeld wel op het terrein roken als dit buiten het zicht van de kinderen is? Dit komt ten slotte overeen met de doelstellingen van de Rookvrije Generatie, namelijk dat kinderen niet te maken krijgen met roken in hun omgeving. Zij zien aldus graag dat er duidelijkheid wordt geschept over wat er van hen verwacht wordt.

Deze aanbeveling om een communicatieplan op te stellen is op een simpele wijze uit te voeren en toe te spitsen op de verschillende type settingen. Gegevens over de wetgeving en de maatregelen die settingen zelf kunnen nemen, kunnen onder andere bijeengebracht worden uit het Preventieakkoord, documenten van de Rookvrije Generatie en kennis binnen de gemeente. Voor scholen gaat dit aldus over wat er van hen verwacht wordt wanneer de landelijke wetgeving van start gaat in augustus 2020. Bij sportverenigingen kan de focus gelegd worden op stimulering en ondersteuning. Hoewel merendeel van de Rotterdamse kinderboerderijen rookvrij zijn, kan er tevens informatie uitgedeeld worden aan de drie zelfstandige kinderboerderijen. In deze communicatie naar de settingen toe kan ook duidelijkheid over iedereens rol geschept worden. Zo weten settingen wat hun eigen verantwoordelijkheid is en waar welke partijen hen wellicht in kunnen ondersteunen.

Het is van belang hierbij dat deze informatie bij de settingen aankomt, wat niet gelukt was bij de nieuwsbrief aan scholen. Uit de interviews blijkt dat elke setting contact heeft met de gemeente over bepaalde zaken. Hier kan gebruik van worden gemaakt om ervoor te zorgen dat de informatie daadwerkelijk naar de settingen gecommuniceerd wordt en aankomt. Scholen hebben schoolcontactpersonen met wie zij direct en regelmatig contact hebben. Ook kinderboerderijen, inclusief de zelfstandige kinderboerderijen, hebben regelmatig contact met gemeentelijke actoren, bijvoorbeeld over de subsidie of andere financiële zaken. Sportverenigingen spreken met het Sportbedrijf en/of Sportsupport. Dit informeren zal aldus naar verwachting effectiever verlopen dan voorheen als het contact hierover gelegd wordt via de gemeentelijke contactpersonen van de settingen. In het geval van sportverenigingen zijn dit naar verwachting mensen van Sportbedrijf of Sportsupport. Op deze manier is er meer zekerheid dat de informatie bij de settingen aankomt.

BRONNEN

- Alesci, N. L., Forster, J. L., & Blaine, T. (2003). Smoking visibility, perceived acceptability, and frequency in various locations among youth and adults. *Preventive Medicine*, 36(3), 272-281.
- Baxter, P., & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice research. *The Qualitative Report*, 13(4), 5440556.
- Becker, J. W., Van den Broek, A., Dekker, P., & Nas, M. (1996). *Publieke opinie en milieu: Een verkenning van het sociale draagvlak van het milieubeleid op grond van survey-gegevens*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bekkers, V. (2017). *Beleid in beweging: Achtergronden, benaderingen, fasen en aspecten van beleid in de publieke sector*. (3e druk). Den Haag: Boom Bestuurskunde.
- Berg, B. (2007). *Qualitative Research Methods for Social Sciences* (6e ed.). Boston, USA: Pearson.
- Black, J. (2002). *Critical reflections on regulation*. London: London School of Economics and Political Science.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Englewood Cliffs, USA: Prentice Hall.
- Bommelé, J., Scheffers-van Schayck, T., De Josselin de Jong, S., & Van Laar, M. (2018). *Verkenning JGZ: Preventiebeleid over roken: Resultaten en aanbevelingen omtrent de rol van de JGZ*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Bommelé, J., Van Laar, M., & Kleinjan, M. (2016). *Notitie: Zien roken, doet roken?* Utrecht: Trimbos Instituut.
- Bovens, M. A. P., 't Hart, P., & Van Twist, M. J. W. (2012). *Openbaar bestuur: Beleid, organisatie en politiek* (5th ed.). Deventer: Kluwer.
- Bowen, G. A. (2006). Grounded theory and sensitizing concepts. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(3), 12-23.
- Brynard, P. A. (2009). Mapping the factors that influence policy implementation. *Journal of Public Administration*, 44(3.1), 557-577.
- Cairney, P. (2012). Complexity theory in political science and public policy. *Political Studies Review*, 10, 346-358.
- Cairney, P., & Geyer, R. (2015). Introduction. In R. Geyer, & P. Cairney (Eds.), *Handbook on complexity and public policy* (pp. 1-18). Cheltenham, Verenigd Koninkrijk: Edward Elgar Publishing Limited.
- Capano, G., Rayner, J., & Zito, A. R. (2012). Governance from the bottom-up: Complexity and divergence in comparative perspective. *Public Administration*, 90(1), 56-73.
- Carlisle, K., & Gruby, R. L. (2017). Polycentric systems of governance: A theoretical model for the commons. *The Policy Studies Journal*, 0(0), 1-26.
- Cilliers, P. (2001). Boundaries, hierarchies and networks in complex systems. *International Journal of Innovation Management*, 5(2), 135-147.

- Coghlan, D., & Brannick, T. (2005). *Doing action research in your own organization* (2e ed.). London: SAGE Publications Ltd.
- Colander, D., & Kupers, R. (2014). *Complexity and the art of public policy: Solving society's problems from the bottom-up*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Cresswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. (2e ed.) California, VS: SAGE Publications.
- Dawson, C. (2009). *Introduction to Research Methods: A Practical Guide for Anyone Undertaking a Research Project* (4e ed.). Oxford, VK: How To Books.
- Dennis, K. (2007). Time in the age of complexity. *Time & Society*, 16(2-3), 139-155.
- Denscombe, M. (2014). *Good Research Guide: For Small-Scale Social Research Projects* (5e ed.). Berkshire, VK: Open University Press.
- Eadie, D., Heim, D., MacAskill, S., Ross, A., Hastings, G., & Davies, J. (2008). A qualitative analysis of compliance with smoke-free legislation in community bars in Scotland: Implications for public health. *Addiction*, 103, 1019-1026.
- Etikan, I., Musa, S. A., Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1-4.
- Flick, U. (2004a). Design and process in qualitative research In U. Flick, E. von Kardorff, & I. Steinke (Eds.). *A companion to qualitative research* (pp. 146-152). London: SAGE Publications Ltd.
- Flick, U. (2004b). Triangulation in qualitative research In U. Flick, E. von Kardorff, & I. Steinke (Eds.). *A companion to qualitative research* (pp. 146-152). London: SAGE Publications Ltd.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245.
- Fong, G. T., Hyland, A., Borland, R., Hammond, D., Hastings, G., McNeill, A., Anderson, S., Cummings, K. M., Allwright, S., Mulcahy, M., Howell, F., Clancy, L., Thompson, M. E., Connolly, G., & Driezen, P. (2006). Reductions in tobacco smoke pollution and increases in support for smoke-free public places following the implementation of comprehensive smoke-free workplace legislation in the Republic of Ireland: findings from the ITC Ireland/UK Survey. *Tobacco Control*, 15(3), 51-58.
- Fuerth, L. S. (2009). Foresight and anticipatory governance. *Foresight*, 11(4), 14-32.
- Gemeente Rotterdam. (2016). *Rotterdam Vitale Stad: Nota Publieke Gezondheid 2016-2020*. Gemeente Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam. (2019). *Rookvrij*. Geraadpleegd op 17 februari 2019, van <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/rookvrij/>
- Gerrits, L. (2012). *Punching Clouds: An introduction to the complexity of public decision-making*. Litchfield Park, AZ: Emergent Publications.
- Gerrits, L., & Marks, P. (2015). How the complexity sciences can inform public administration: An assessment. *Public Administration*, 93(2), 539-546.

- Geyer, R., & Rihani, S. (2010). *Complexity and public policy: A new approach to 21st century politics, policy and society*. London, UK: Routledge.
- Giles-Corti, B., Clarkson, J. P., Donovan, R. J., Frizzell, S. K., Carroll, A. M., Pikora, T., & Jalleh, G. (2001). Creating smoke-free environments in recreational settings. *Health Education and Behavior*, 28(3), 341-351.
- Gilson, L. (2015). Lipsky's street level bureaucracy In E. Page, M. Lodge, & S. Balla (Eds.). *Oxford Handbook of the classics of public policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Givel, M. (2015). 'What's the big deal?': Complexity versus traditional US policy approaches In R. Geyer, & P. Cairney (Eds.), *Handbook on complexity and public policy* (pp. 65-77). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Goldstein, J. (1999). Emergence as a construct: history and issues. *Emergence*, 1(1), 49-72.
- Gordon, J., & Turner, K. M. (2003). Ifs, maybes and butts: Factors influencing staff enforcement of pupil smoking restrictions. *Health Education Research Theory & Practice*, 18(3), 329-340.
- Haw, S. J., & Gruer, L. (2007). Changes in exposure of adult non-smokers to secondhand smoke after implementation of smoke-free legislation in Scotland: national cross sectional survey. *British Medical Journal*, 335(7619), 1-8.
- Heloma, A., Jaakkola, M. S. (2003). Four-year follow-up of smoke exposure, attitudes and smoking behaviour following enactment of Finland's national smoke-free work-place law. *Addiction*, 98(8), 1111-1117.
- Heylighen, F. (2009). Complexity and self-organisation. In M. J. Bates & M. N. Maack (Eds.). *Encyclopedia of Library and Information Sciences*, (3rd ed., pp. 1215-1224). Oxford, Verenigd Koninkrijk: Taylor & Francis.
- Hill, M., & Hupe, P. (2002). *Implementing Public policy: Governance in theory and in practice*. London: SAGE Publications.
- Hill, M., & Hupe, P. (2009). *Implementing public policy* (2e ed.). London: SAGE Publications.
- Hogwood, B. W., & Gunn, L. (1984). *Policy analysis for the real world*. Oxford: Oxford University Press.
- Holloway, I., & Wheeler, S. (2002). *Qualitative Research in Nursing* (2e ed.). Oxford, VK: Blackwell Science Ltd.
- Hopman, P., & Croes, E. (2017). *Kinderen en roken: Een aantal feiten op een rij*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Hyland, A., Barnoya, J., & Corral, J. E. (2011). Smoke-free air policies: Past, present and future. *Tobacco Control*, 21, 154-161.
- Jann, W., & Wegrich, K. (2007). Theories of the policy cycle In F. Fischer, G. J. Miller, M. S. Sidney (Eds.), *Handbook of public policy analysis: Theory, politics and methods* (pp. 43-62). Boca Raton, FL: CRC Press, Taylor & Francis Group.
- Kleinjan, M., & Engels, R. C. M. E. (2010). Universele preventie van middelengebruik onder jongeren. *Kind en Adolescent*, 31(4), 221-233.

- Klijn, E. H. (1999). Policy networks: An overview In J. M. Kickert, E. H. Klijn, & J. F. M. Koppenjan (Eds.), *Managing complex networks: Strategies for the public sector* (14-34). London: SAGE Publications.
- Klijn, E. H. (2008). Complexity theory and public administration: What's new; Key concepts in complexity theory compared to their counterparts in public administration. *Public Management Review*, 10(3), 299-317.
- Kumar, R. (2005). *Research Methodology: A Step-By-Step Guide for Beginners* (2e ed.). Londen, VK: SAGE Publications Ltd.
- Kwekkeboom, M. H. (1999). *Naar draagkracht: Een verkennend onderzoek naar draagvlak en draagkracht voor de vermaatschappelijking in de geestelijke gezondheidszorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Lane, J. (1987). Implementation, accountability and trust. *European Journal of Political Research*, 15, 527-546.
- Lee, T. W. (1999). *Using qualitative methods in organizational research*. Thousand Oaks, VS: SAGE Publications.
- Lee, C., & Kahende, J. (2007). Factors associated with successful smoking cessation in the United States, 2000. *American Journal of Public Health*, 97(8), 1503-1509.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy*. New York: Russell Sage Foundation.
- Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K., Guet, G., & Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. North Carolina, USA: Family Health International.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2011). *Designing qualitative research* (5e ed.). London, VKL SAGE Publications Ltd.
- Matland, R. E. (1995). Synthesizing the implementation literature: The ambiguity-conflict model of policy implementation. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 5(2), 145-174.
- Meyers, D. G., Neuberger, J. S., & He, J. (2009). Cardiovascular effect of bans on smoking in public places: A systematic review and meta-analysis. *Journal of the American College of Cardiology*, 54(14), 1249-1255.
- Mulder, J., Bommelé, J., Branderhorst, D., & Van Hasselt, N. (2016). *Rapportage: De Rookvrije Generatie als kans voor gemeenten: Een needs-assessment onder gemeentelijke beleidsmakers en GGD-adviseurs*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Nationaal Preventieakkoord. (2018). *Nationaal Preventieakkoord: Naar een gezonder Nederland*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Nederhand, J., Bekkers, V., & Voorberg, W. (2016). Self-organization and the role of government: How and why does self-organization evolve in the shadow of hierarchy? *Public Management Review*, 18(7), 1063-1084.
- Peto, R., & Lopez, A. D. (2004). The future worldwide health effects of current smoking patterns In P. Boyle, N. Gray, J. Henningfield, J. Seffrin, W. Zatonski (Eds.), *Tobacco and Public Health: Science and Policy* (pp. 281-286). Oxford: Oxford Press.

- Poulson, L. H., Osler, M., Roberts, C., Due, P., Damsgaard, M. T., & Holstein, B. E. (2002). Exposure to teachers smoking and adolescent smoking behaviour: Analysis of cross sectional data from Denmark. *Tobacco Control*, 11(3), 246-251.
- Pressman, J. L., & Wildavsky, A. (1984). *Implementation* (3e ed.). Berkely, CA: University of California Press.
- Punch, K. (2014). *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches* (3e ed.). Londen, VK: SAGE Publications Ltd.
- Rickles, D., Hawe, P., & Shiell, A. (2007). A simple guide to chaos and complexity. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61(11), 933-937.
- Rijksoverheid. (z. d.). *Decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten*. Geraadpleegd op 18 februari 2019, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gemeenten/decentralisatie-van-overheidstaken-naar-gemeenten>
- Rookvrije Generatie. (2018). *'Op weg naar een rookvrij sportterrein': Stappenplan*. Geraadpleegd op 1 april 2019, van <https://rookvrijgeneratie.nl/wp-content/uploads/2018/10/Stappenplan-1.pdf-3-MB-1.pdf>
- Rookvrije Generatie. (2019). *Ons doel*. Geraadpleegd op 18 februari 2019, van <https://rookvrijgeneratie.nl/over-de-rookvrije-generatie>
- Rookvrije Generatie. (z. d.-a). *Download gratis materialen*. Geraadpleegd op 25 april 2019, van <https://rookvrijgeneratie.nl/materialen/>
- Rookvrije Generatie. (z. d.-b). *Op weg naar een rookvrije generatie*. Geraadpleegd op 8 april 2019, van <https://www.loketgezondleven.nl/sites/default/files/RVG%20infosheet%20%28online%20versie%29.pdf>
- Rowley, J. (2002). Using case studies in research. *Management Research News*, 25(1), 16-27.
- Rozema, A. D., Mathijssen, J. J. P., Van Oers, J. A. M., & Jansen, M. W. J. (2017). Op school steek je niks op!: Belemmerende en bevorderende factoren bij de overweging om een rookvrij schoolterrein in te voeren. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 96(1), 23-31.
- Sabatier, P. A., & Jenkins-smith, H. C. (1993). *Policy change and learning: An advocacy coalition approach*. Boulder: Westview Press.
- Sabatier, P. A., & Mazmanian, D. A. (1981). The implementation of public policy: A framework of analysis. In D. A. Mazmanian, & P. A. Sabatier (Reds.), *Effective policy implementation* (pp. 3-36). Lexington, Verenigde Staten: Lexington Books.
- Scharpf, F. W. (1997). Policy failure and institutional reform: why should form follow function? *International Social Science Journal*, 38(2), 179-191.
- Siegel, M., Albers, A. B., Cheng, D. M. Biener, L., & Rigotti, N. A. (2005). Effect of local restaurant smoking regulations on progression to established smoking among youths. *Tobacco Control*, 14, 300-306.
- Smaling, A. (2013). Complexiteitsdenken en kwalitatief onderzoek. *Kwalon*, 18(2), 89-98.

- Spruijt, R. D., Willemsen, M. C., & Crone, M. R. (2009). De rookvrije school: Trends in rookbeleid en voorlichting op scholen tussen 1999 en 2006. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 87(69), 69-73.
- Teisman, G., & Klijn, E. (2009). Complexity theory and public management. *Public Management Review*, 10(3), 287-297.
- Terpstra, J. B., & Havinga, T. (1999). Uitvoering tussen traditie en management: Structuratie en stijlen van beleidsuitvoering In W. Bakker (Ed.), *Ruimte rond regels: Stijlen van regulering en beleidsuitvoering vergeleken* (pp. 40-67). Amsterdam: Boom Uitgevers Amsterdam.
- Thomson, G., Wilson, N., & Edwards, R. (2009). At the frontier of tobacco control: A brief review of public attitudes toward smoke-free outdoor places. *Nicotine & Tobacco Research*, 11(6), 584-590.
- Trimbos Instituut. (2018a). *Kerncijfers roken 2017: De laatste cijfers over roken, stoppen met roken, meeroken en het gebruik van elektronische sigaretten*. Geraadpleegd op 30 januari 2019, van <https://assets.trimbos.nl/docs/cdade14e-20dc-462a-9f63-1b71ee995a84.pdf>
- Trimbos Instituut. (2018b). *Handreiking rookvrij opgroeien voor de JGZ (0-12 jaar): In gesprek met (aanstaande) ouders over stoppen met roken*. Geraadpleegd op 30 januari, van <https://assets.trimbos.nl/docs/70d07541-91ce-4360-9540-12173e5b7a7d.pdf>
- Trimbos Instituut (z.d.-a). *Cijfers middelengebruik onder scholieren*. Geraadpleegd op 8 april 2019, van <https://www.trimbos.nl/kennis/cijfers/alcohol-drugs-roken-scholieren?pagina=460#qTrendsroken>
- Trimbos Instituut. (z.d.-b). *Rokeninfo: Meeroken*. Geraadpleegd op 5 maart 2019, van <https://www.rokeninfo.nl/professionals/cijfers-gebruik-en-gevolgen/meeroken-risicos>
- Trimbos Instituut. (z.d.-c). *Rokeninfo: Sterfte*. Geraadpleegd op 5 maart 2019, van <https://www.rokeninfo.nl/professionals/cijfers-gebruik-en-gevolgen/ziekte-en-sterfte1>
- Van Meegeren, P. (1997). Het bevorderen van maatschappelijke acceptatie van beleid. *Beleidswetenschap*, 1, 33-52.
- Van Thiel, S. (2007). *Bestuurskundig onderzoek: Een methodologische inleiding* (3e ed.). Bussum, Nederland: Uitgeverij Coutinho.
- Van Hulst, M. J. (2008). Quite an experience: Using ethnography to study local governance. *Critical policy analysis*, 2, 143-159.
- Villalbí, J. R., & Ballestí, M. (1994). Developing smoking control policies in schools. *Health Promotion International*, 9(2), 99-104.
- Wakefield, M. A., Chaloupka, F. J., Kaufman, N. J., Orleans, C. T., Barker, D. C., & Ruel, E. E. (2000). Effect of restrictions on smoking at home, at school, and in public places on teenage smoking: cross sectional study. *British Medical Journal*, 321(7257), 333-337.
- Waldrop, M. M. (1992). *Complexity: The emerging science at the edge of order and chaos*. New York, NY: Simon & Schuster Paperbacks.

- Weber, M. D., Bagwell, D. A., Fielding, J. E., & Glantz, S. A. (2003). Long term compliance with California's smoke-free workplace law among bars and restaurants in Los Angeles County. *Tobacco Control, 12*(3), 269-273.
- Wester, F. (1987). *Strategieën voor kwalitatief onderzoek* (3e ed.). Bussum: Coutinho.
- Weyers, H. (2010). Smoking bans in the Netherlands: A mix of self-regulation and regulation by government. *Legisprudence, 4*(3), 327-342.
- Weyers, H., & Bantema, W. (2014). Over rijdende treinen en vallende dominostenen: Het rookverbod in de Nederlands horeca (Smoking bans: A bandwagon effect?). *Beleid en Maatschappij, 41*(2), 104-122.
- World Health Organization. (2007). *WHO Tobacco Control Papers: Protection from exposure to second-hand tobacco recommendations*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <https://cloudfront.escholarship.org/dist/prd/content/qt0nb6z24q/qt0nb6z24q.pdf>
- World Health Organization. (2018). *Tobacco: Key Facts*. Geraadpleegd op 13 februari 2019, van <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
- Yin, R. (1994). *Case study research: Design and methods* (2^e ed.). Beverly Hills, VS: Sage Publishing.

BIJLAGE 2 – OPZET INTERVIEWVRAGEN VOOR GEMEENTE

- Wat zijn de beleidsmaatregelen omtrent het rookvrij maken van omgevingen waar kinderen komen? Specifiek: basisscholen, middelbare scholen, sportverenigingen en kinderboerderijen
- Wat houdt de partnerschap met Rookvrije Generatie in?
- Hoe wordt hierover gecommuniceerd naar en met de organisaties als hierover gecommuniceerd wordt?
- Wat zijn de verwachtingen vanuit de gemeente naar de organisaties toe als die er zijn?
- Wat zijn de verwachtingen vanuit de organisaties naar de gemeente toe als die er zijn?
- In hoeverre kan de gemeente aan deze verwachtingen voldoen?
- Wat heeft de gemeente te bieden in het rookvrij maken van omgevingen als zij hier iets in te bieden hebben?
- Zijn er andere partijen betrokken bij de uitvoering van het beleid van de gemeente? Zo ja, welke partijen zijn dit en wat is hun rol?
- Hoe worden ontwikkelingen na de beleidsmaatregelen gevolgd/gemonitord als deze gevolgd/gemonitord worden?
- Wordt dit eventueel ook gehandhaafd?
- Hoe denkt de gemeente over roken in de directe omgeving? (Verschuiving roken eigen terrein naar directe omgeving wat openbare ruimte kan zijn)

BIJLAGE 3 – INTERVIEWVRAGEN VOOR ROOKVRIJE SETTINGEN

Organisatorische uitvoering van beleidsmaatregelen

- Welke regels zijn er omtrent roken (als die er zijn)?
- Zijn deze regels gebaseerd op/beïnvloed door gemeentelijk beleid?
- Welke acties zijn er reeds ondernomen om het terrein en/of de directe omgeving rookvrij te maken als er acties genomen zijn?
  - Hoe was de respons van de bezoekers/ouderen/sporters op deze acties?
- Zijn/waren er wel of geen middelen beschikbaar om een rookvrije omgeving te bereiken?
- Welke middelen zijn er nodig om dit te kunnen bereiken als ze nodig zijn?
- Zijn er wel of geen mogelijkheden voor rokers om buiten het zicht te roken of zijn er mogelijkheden om dit te bewerkstelligen?
- Worden de rookvrije maatregelen wel of niet gemonitord binnen/door de organisatie?
  - Zo ja, hoe en door wie?
  - Zo niet, waarom niet?
- Worden de rookvrije maatregelen wel of niet gehandhaafd binnen/door de organisatie?
  - Zo ja, hoe en door wie?
  - Zo niet, waarom niet?
- Zijn er wel of geen acties ondernomen om draagvlak te creëren bij [de ouders/werknemers/bezoekers]?
  - Hoe was de respons op deze acties?

Mate van rookvrij

- Hoe vindt u dat het rookvrij maken gaat/is gegaan?
- Wat gaat er goed in het rookvrij maken van het terrein?
  - Waardoor gaat dit volgens u goed? Wat zijn de succesfactoren hierin?
- Wat gaat er minder goed in het rookvrij maken van de omgeving?
  - Waardoor gaat dit volgens u minder goed? Wat zijn de belemmeringen hierin?
- Is het eigen terrein wel of niet volledig rookvrij?
  - Als er gerookt wordt, wanneer en door wie wordt er dan gerookt?
  - Zijn er specifieke plekken waar gerookt wordt?
- Is de directe omgeving wel of niet rookvrij? D.w.z. om het terrein heen.
  - Als er gerookt wordt, wanneer en door wie wordt er dan gerookt?
  - Is dit binnen of buiten zicht van kinderen?
- Ziet u wel of geen verandering in de indirecte omgeving (bijvoorbeeld buiten de hekken van het terrein) nadat het terrein rookvrij gemaakt is?

Institutioneel draagvlak bij de organisaties

Gemeente Rotterdam wil omgevingen waar kinderen komen rookvrij maken (terrein en directe omgeving) om tweedehands roken en de verleiding om te starten met roken te verminderen voor kinderen.

- Zijn deze plannen hier wel of niet besproken? Zo ja, wat is hierover gezegd
- Is men vanuit de organisatie het eens of oneens met deze plannen?

- Zijn er wel of geen verwachtingen vanuit gemeente uitgesproken over het rookvrij maken van deze sportvereniging?
  - Is er wel of geen bereidheid om mee te gaan in de plannen van de gemeente?
- Wat wil men zelf bereiken op het gebied van roken als men iets wil bereiken op het gebied van roken?
  - Hoe kan dit bereikt worden?
- Roken de werknemers van deze organisatie binnen of buiten zicht van de kinderen?
  - Welke afspraken zijn er met rokende werknemers over hun rookgedrag (wel/niet onder werktijd, stimulering/stoppen met roken etc)
- Wat heeft het rookvrij maken beïnvloed?

Omgevingsfactoren

- Wie zijn de mensen die op of buiten het terrein roken (als die er zijn)?
- Hebben jullie samengewerkt met andere partijen bij het rookvrij maken van de directe omgeving of niet?
  - Zo ja, met welke partijen hebben jullie samengewerkt?
  - Zo ja, hoe is/zijn deze samenwerking(en) verlopen?
- Is deze setting wel of niet afhankelijk van andere partijen (geweest) in het rookvrij maken van de omgeving?
- Merkt u dat er andere belangen zijn in het rookvrij maken van het terrein of niet? (bijvoorbeeld door ouders/bezoekers of zelfs andere partijen)
- Wat verwachten jullie van de gemeente in het rookvrij maken van de omgeving als jullie verwachtingen hebben naar de gemeente toe?
- Wat voor rol kan/dient de gemeente hierin te spelen volgens jullie?
- Is het volgens u wel of niet mogelijk om de directe omgeving rookvrij te maken?
  - Waarom wel/niet?

BIJLAGE 4 – INTERVIEWVRAGEN VOOR NIET-ROOKVRIJE SETTINGEN

Organisatorische uitvoering van beleidsmaatregelen

- Welke regels zijn er omtrent roken (als die er zijn)?
- Waarom is het terrein niet rookvrij?
- Welke acties zijn er wel uitgevoerd omtrent roken als die er zijn?
- Is er sprake van handhaving daarin of niet?
- Hoe is het draagvlak omtrent roken bij de bezoekers/ouders/werknemers?
- Wat zou er nodig zijn om het terrein rookvrij te maken?
- Welke middelen komen hierbij kijken, als er middelen bij komen kijken?

Mate van rookvrij

- Wat is er wel rookvrij?
- Wat is niet rookvrij?
- Wat is het terrein van de organisatie?
- (Wanneer van toepassing is:) Is dit wel of geen gedeeld terrein en hoe werkt dat?
- Wordt er wel of niet binnen het zicht van de kinderen gerookt door de bezoekers?

Institutioneel draagvlak bij de organisaties

Gemeente Rotterdam wil omgevingen waar kinderen komen rookvrij maken (terrein en directe omgeving) om tweedehands roken en de verleiding om te starten met roken te verminderen voor kinderen.

- Zijn deze plannen hier wel of niet besproken? Zo ja, wat is hierover gezegd
- Is men vanuit de organisatie het eens of oneens met deze plannen? (is er erkenning van een probleem?)
- Zijn er wel of geen verwachtingen vanuit gemeente uitgesproken over het rookvrij maken van deze sportvereniging?
  - Wat is de bereidheid om mee te gaan in de plannen van de gemeente?
- Wat wil men zelf bereiken op het gebied van roken als men iets wil bereiken op het gebied van roken?
  - Hoe kan dit bereikt worden?
- Roken de werknemers van deze organisatie binnen of buiten zicht van de kinderen?
  - Welke afspraken zijn er met rokende werknemers over hun rookgedrag als die er zijn? (wel/niet onder werktijd, stimulering/stoppen met roken etc)

Omgevingsfactoren

- Wie zijn de mensen die op of buiten het terrein roken?
- Zijn er samenwerkingen vanuit de organisatie met andere partijen of niet (bijvoorbeeld gedeeld terrein, met wie hebben ze te maken en van wie wordt het terrein gehuurd?)?
- Hoe verlopen de samenwerkingen?
- Wordt roken op de terreinen besproken in die samenwerkingen? Zo ja, hoe?
- Zou deze setting afhankelijk zijn van andere partijen in het rookvrije maken of niet?

- Heeft u verwachtingen naar de gemeente over roken op de terreinen zelf en eventueel de directe omgeving of niet?
- Is het volgens u wel of niet mogelijk om de directe omgeving rookvrij te maken?

BIJLAGE 5 – OPEN OBSERVATIESCHEMA

Settingen	Is het terrein officieel rookvrij?	Hoe ziet het eigen terrein eruit?	Hoe ziet de directe omgeving eruit?	Gebruik van middelen op of om het terrein	Extra notities
PO1	Ja	Gedeeld terrein (schoolplein) met een kinderopvang. Hekken om het terrein	In een woonwijk	Volgens respondent twee kleine verboden te roken stickers op de hekken, deze zag ik echter niet.	
PO2	Ja	Merendeel buiten zicht. Hekken om het terrein	In een woonwijk	Ja, niet van Rookvrije Generatie	Werknemers roken op het terrein buiten zicht
PO3	Nee, maar men mag niet roken op het schoolplein	Klein. Schoolplein. Hekken om het terrein.	In een woonwijk en naast parkeerplekken	Geen	
PO4	Nee	Twee locaties. Eigen schoolterreinen. Hekken om het terrein	In een woonwijk	Geen	
PO5	Ja	Gedeeltelijk hekken om het terrein. Schoolplein buiten zicht	In een woonwijk. Stoep gedeeld met gemeente	Geen	
PO6	Nee, maar men mag niet roken op het schoolplein	Groot terrein met hekken er omheen	Gedeeld met een speelterrein. Daar werd gerookt tijdens de observatie	Geen	Respondent gaf aan dat men erop aangesproken werd als er gerookt wordt op het schoolplein

Settingen	Is het terrein officieel rookvrij?	Hoe ziet het eigen terrein eruit?	Hoe ziet de directe omgeving eruit?	Gebruik van middelen op of om het terrein	Extra notities
VO1	Ja	Hekken om het terrein	Rookvrije tegels op de stoep buiten de hekken	Ja, bordjes en tegels van Rookvrije Generatie en	Werknemers en leerlingen verzamelen zich bij de ingang van

				putjes in de grond voor de sigaretten	het terrein, net naast de Rookvrije Generatie tegels
VO2	Ja	Eigen terrein bevindt zich gedeeltelijk buiten zicht	Rookvrije tegels op de stoep	Ja, door middel van borden en tegels van Rookvrije Generatie	Jongeren roken om de school heen (onder andere bij de tegels)
VO3	De school heeft geen eigen terrein	Niet van toepassing	Stoep om de school heen	Verboden te roken borden bij de ingang	School heeft geen eigen terrein maar verbiedt roken bij de ingang voor de leerlingen
VO4	Ja	Hekken om het terrein heen	In een woonwijk	Nee	Kinderen stonden tijdens de pauze buiten (op het buiten het terrein) maar rookten niet
VO5	Ja	Hekken om het schoolplein heen	In een woonwijk	Nee	Taxichauffeurs rookten op de stoep naast de school
VO6	Ja	Schoolplein buiten zicht	In een woonwijk. Stoep en drukke fietspad voor de school	Tegels van Rookvrije Generatie op de stoep	
VO7	Nee, maar leerlingen mogen niet op het terrein roken	Hekken om het schoolplein heen	In een woonwijk	Ja, met vervaagde borden en een dooftegel	Wel door werknemers (buiten zicht), niet door leerlingen

Settingen	Is het terrein officieel rookvrij?	Hoe ziet het eigen terrein eruit?	Hoe ziet de directe omgeving eruit?	Gebruik van middelen op of om het terrein	Extra notities
SP1	Het eigen terrein is rookvrij	Terreinen worden gedeeld met twee andere sportverenigingen	Bij terreinen van andere sportverenigingen wordt wel gerookt. Tevens om het gebouw waar de kantine in zit, die	Een bord bij de kantine en een spandoek bij een veld	De sportvereniging deelt het terrein met twee andere sportverenigingen

			tevens gedeeld wordt met twee andere sportverenigingen		
SP2	Ja	Hekken om het terrein heen	De ingang is binnen zicht van het terrein. Dit is tevens de plaats waar gerookt wordt.	Borden van Rookvrije Generatie	
SP3	Nee	Terreinen worden gedeeld met twee andere sportverenigingen	Eén sportvereniging waarmee de terreinen gedeeld worden is rookvrij	Geen	Men rookte naast de kantinedeur
SP4	Nee	Terreinen worden gedeeld met twee andere sportverenigingen	Eén sportvereniging waarmee de terreinen gedeeld worden is rookvrij	Geen	
SP5	Nee	Hekken om het terrein heen	Een pad loopt naar het terrein toe	Geen	Men rookte op verschillende plekken op het terrein

Settingen	Is het terrein officieel rookvrij?	Hoe ziet het eigen terrein eruit?	Hoe ziet de directe omgeving eruit?	Gebruik van middelen op of om het terrein	Extra notities
KB1	Ja	Hekken om het terrein heen	Om het terrein is een weg en een autogarage	Borden van Rookvrije Generatie op de hekken	In het gebouw hing een sterke rookgeur
KB2	Nee	Hekken om het terrein heen	Een voetpad naast het terrein. De kinderboerderij ligt niet aan de weg	Geen	Respondent gaf aan dat men wel op het terrein mag roken
KB3	Ja	Hekken om het terrein heen	Bevindt zich in een woonwijk	Geen	Rookvrij wegens brandgevaar met stro en hooi
KB4	Ja	De ingang ligt redelijk ver van het terrein af	Bevindt zich in Kralingse bos	Ja, borden op de hekken	
KB5	Ja	Hekken om het terrein heen	De ingang is binnen zicht	Ja, borden op de hekken	

BIJLAGE 6 – OVERZICHT RESPONDENTEN

Respondent	Functie	Duur interview	Datum
Gemeente			
NME/Natuurstad	Projectleider	29 min. 57 sec.	18-03-2019
Gemeente Rotterdam	Beleidsadviseur Sport	44 min. 45 sec.	23-04-2019
Gemeente Rotterdam	Beleidsadviseur PGW&Z	56 min. 04 sec.	13-05-2019
Gemeente Rotterdam	Senior beleidsmedewerker, programmamanager drugs en alcohol	58 min. 12 sec.	17-05-2019

Sportverenigingen			
RV & AV Overmaas	Voorzitter	29 min. 04 sec.	09-04-2019
HC Feijenoord	Voorzitter	18 min. 25 sec.	14-03-2019
FC IJsselmonde	Secretaris	30 min. 13 sec.	03-04-2019
FC Blankenburg	Voorzitter	32 min. 10 sec.	18-03-2019
Rotterdam United	Bestuur Jeugd	77 min. 0 sec.	15-05-2019

Kinderboerderijen			
Odilia	Voorzitter	31 min. 03 sec.	20-03-2019
De Heij	Leidinggevende	25 min. 29 sec.	21-03-2019
Kinderboerderij Hoek van Holland	Beheerder	11 min. 38 sec.	26-03-2019
De Bokkesprong	Leidinggevende	27 min. 08 sec.	02-04-2019
De Kraal	Leidinggevende	21 min. 34 sec.	27-03-2019

Primair onderwijs			
Dominicus school	Directeur	23 min. 19 sec.	18-04-2019
Van Brienoordschool	Directeur	32 min. 13 sec.	16-04-2019
De van Oldenbarneveltschool	Adjunct-directeur	27 min. 52 sec.	11-04-2019
Cornelis Haakschool	Directeur	18 min. 13 sec.	10-04-2019
OBS Het Landje	Directrice	18 min. 20 sec.	09-05-2019
De Bergse Zonnebloem	Directrice	35 min. 39 sec.	10-05-2019

Voortgezet onderwijs			
Wolfert College Tweekalig	Directrice	26 min. 46 sec.	17-04-2019
Tooropmavo	Teamleider, plaatsvervangend directeur	29 min. 28 sec.	06-05-2019
Mavo centraal	Locatie manager	24 min. 03 sec.	08-05-2019
Melanchthon Schiebroek	Directeur	32 min. 09 sec.	09-05-2019
Luzac College	Rector	21 min. 29 sec.	02-05-2019
Het Lyceum Rotterdam	Directrice	29 min. 49 sec.	08-05-2019
Albeda College	Manager Facilitair Bedrijf	28 min. 27 sec.	02-04-2019

BIJLAGE 7 – CODEERSHEMA

Concepten	Attenderende begrippen	Uitingsvormen
1 Beleid		
	1.1 Top-down beleid	1.1.1 Gemeentelijk beleid
		1.1.2 Exploreren
		1.1.3 Landelijke wetgeving
	1.2 Bottom-up beleid	1.2.1 Eigen initiatief
		1.2.2 Geen eerder contact
	1.3 Regulerend beleid	1.3.1 Rookverbod
		1.3.2 Geen rookverbod
	1.4 Stimulerend beleid	1.4.1 Financiering middelen
		1.4.2 Geen financiering middelen
	1.5 Faciliterend beleid	1.5.1 Ondersteuning
	1.6 Perspectief van de settingen	1.6.1 Verwachtingen naar de gemeente
2 Omgevingsfactoren		
	2.1 Samenwerkingen	2.1.1 Contact gemeente – geen contact roken
		2.1.2 Contact gemeente over roken
		2.1.3 Geen subsidie gemeente
		2.1.4 Contact landelijke organisatie
		2.1.5 Geen bekendheid landelijke instantie
		2.1.6 Samenwerking
	2.2 Afhankelijkheden van andere organisaties of partijen	2.2.1 Gemeentelijke verantwoordelijkheid
		2.2.2 Geen gemeentelijke verantwoordelijkheid
		2.2.3 Verwachtingen naar de gemeente
		2.2.4 Andere partijen
	2.3 Ruimtelijke omgeving	2.3.1 Ruimtelijke omgeving
		2.3.2 Duur verblijf
	2.4 Rokers	2.4.1 Type actoren die roken
		2.4.2 Draagvlak bezoekers
	2.5 Overige omgevingsfactoren	2.5.1 Maatschappelijke ontwikkeling
		2.5.2 Overige factoren
3 Institutioneel draagvlak		
	3.1 Erkenning van het probleem	3.1.1 Instemming plannen rookvrij terrein
		3.1.2 Geen instemming plannen rookvrij terrein
	3.2 Bereidheid om mee te werken aan het oplossen van het probleem	Zie 4.2 Acties ondernemen
		3.2.2 Tegen dwingend beleid
		3.2.3 Geen prioriteit

		3.2.4 Geen verantwoordelijkheid omtrent roken
	3.3 Instemming van de werknemers	3.3.1 Instemming van de werknemers
		3.3.2 Voorbeeldfunctie
		3.3.3 Geen regels werknemers
4 Organisatorische uitvoering van beleid		
	4.1 Regels omtrent rookvrij terrein	4.1.1 Rookvrij eigen terrein
		4.1.2 Geen rookvrij eigen terrein
		4.1.3 Alternatief rookvrij terrein
	4.2 Acties ondernemen	4.2.1 Middelen rookvrij
		4.2.2 Draagvlak creëren
		4.2.3 Contact gemeente
		4.2.4 Geleidelijk proces rookvrij
		4.2.5 Geen geleidelijk proces rookvrij
		4.2.6 Overige acties ondernomen
		4.2.7 Geen acties ondernomen
	4.3 Handhaven regels	4.3.1 Handhaving
5 Beleidsuitkomsten		
	5.1 Eigen terrein	5.1.1 Rookvrij eigen terrein
		5.1.2 Geen rookvrij terrein
	5.2 Directe omgeving	5.2.1 Roken in directe omgeving
		5.2.2 Niet roken in directe omgeving
		5.2.3 Consequenties rookvrij terrein
	5.3 Roken binnen of buiten zicht van kinderen of jongeren	5.3.1 Roken binnen zicht
		5.3.2 Roken buiten zicht
	5.4 Roken van werknemers	5.4.1 Werknemers roken op het terrein
		5.4.2 Werknemers roken niet op het terrein